

Alueiden vahvuudeksi

**Kulttuuri-, liikunta- ja nuorisopolitiikan aluekehittämisen toimenpideohjelma
- linjauksia ja painopisteitä vuosille 2003 - 2013**

Opetusministeriön julkaisuja 2003:22

Alueiden vahvuudeksi

**Kulttuuri-, liikunta- ja nuorisopolitiikan aluekehittämisen toimenpideohjelma
- linjauksia ja painopisteitä vuosille 2003 - 2013**

Opetusministeriön julkaisuja 2003:22

OPETUSMINISTERIÖ

Undervisningsministeriet

MINISTRY OF EDUCATION

Ministère de l'Éducation

Opetusministeriö
Kulttuuri-, liikunta- ja nuorisopolitiikan osasto
Meritullinkatu 10,
PL 29, 00023 Valtioneuvosto
<http://www.minedu.fi>
<http://www.minedu.fi/julkaisut/kulttuuri>
<http://www.minedu.fi/julkaisut/liikunta>
<http://www.minedu.fi/julkaisut/nuoriso>

Taitto: Erja Kankala, opetusministeriö
Kansikuva: www.photobankers.fi
Kirjapaino: Yliopistopaino, 2003

ISBN 952-442-512-2 (nid.)
ISBN 952-442-518-1 (pdf)
ISSN 1458-8110

Opetusministeriön julkaisuja 2003:22

Sisällysluettelo

Työryhmän saatekirje	5
Johdanto	6
Valtakunnalliset linjaukset	7
Hallituksen ohjelman linjaukset	7
Alueiden kehittämislain mukaiset tavoitteet ja toimenpiteet	8
Opetusministeriön strategia 2015	10
Opetusministeriön aluekehittämisstrategia vuosina 2003-2013	11
EU:n alue- ja rakennepolitiikka aluekehittämisessä	11
Kulttuuri-, liikunta- ja nuorisopolitiikan aluekehittämisen linjaukset ja painopisteet	13
Toimintaympäristö	13
Taide ja kulttuuri	17
Kirjastotoimi	20
Museot ja kulttuuriperintö	23
Teatterit ja orkesterit	26
Taide- ja taiteilijapolitiikka	28
Lastenkulttuuri	31
Kulttuurinen tietoyhteiskunta	32
Kulttuurisidonnainen yritys- ja palvelutoiminta	34
Liikunta	36
Nuorisotyö	41
Seuranta ja arviointi	46
Toimenpideohjelman toteutumisen seuranta- ja arviointimenetelmät	46
Yhteenveto strategisista linjauksista	49
Lähteet	56

Työryhmän saatekirje

Opetusministeriölle

Opetusministeriö asetti 28.10.2002 työryhmän, jonka tehtävänä oli laatia kulttuuri- liikunta- ja nuorisopolitiikan linjauksia ja painopisteitä aluekehittämiseen sekä tehdä ehdotuksia niiden toteutuksesta ja seurannasta. Työryhmän tuli työssään ottaa huomioon opetusministeriön vuosia 2003 - 2013 koskeva aluestrategia.

Työryhmän puheenjohtajaksi opetusministeriö kutsui hallitusneuvos Riitta Kaivosojan ja jäseniksi kulttuuriasiainneuvos Kimmo Aaltosen, kulttuuriasiainneuvos Seppo Paavolan; 5.5.2003 lukien kulttuuriasiainneuvos Juha Heikkalan, kulttuuriasiainneuvos Pirkko Rainesalon ja ylitarkastaja Pirkko Liisi Kuhmosen.

Työryhmän sihteerinä ovat toimineet ylitarkastaja Pirkko Liisi Kuhmonen ja projektisihteeri Johanna Laukkanen.

Työryhmän määräajaksi asetettiin 31.5.2003.

Työryhmä on kokoontunut 13 kertaa. Työn aikana on kuultu kirjastotoimeen liittyen kulttuuriasiainneuvos Kirsti Kekkiä, kulttuuriasiainneuvos Anneli Äyrästä ja kirjastotoimentarkastaja Barbro Wigell-Ryynästä, museotoimeen liittyen kulttuurisihteeri Päivi Salosta, lastenkulttuuriin ja teattereihin liittyen kulttuuriasiainneuvos Katri Santtilaa sekä orkestereihin liittyen kulttuuriasiainneuvos Tiina Eerikäistä, jotka ovat myös tuottaneet tekstiä muistiota varten omilta toimialueiltaan. Taide- ja taiteilijapoliittista ohjelmaa koskien on kuultu kulttuuriasiainneuvos Veikko Kunnasta ja Arkkitehtuuripoliittiseen ohjelmaan sekä Muotoilu 2005! -ohjelmaan liittyen kulttuuriasiainneuvos Kari Poutasuota. Lisäksi työryhmän muistioluonnos lähetettiin lääninhallitusten sivistysneuvoksille 25.4.2003 kommentoitavaksi. Muistion toimitustyötä jatkettiin 4.8.2003 saakka.

Saatuana työnsä valmiiksi työryhmä jättää muistionsa opetusministeriölle.

Helsingissä 4.8.2003

Riitta Kaivosoja

Kimmo Aaltonen

Juha Heikkala

Pirkko Rainesalo

Pirkko Liisi Kuhmonen

Johanna Laukkanen

Johdanto

Opetusministeriössä valmistui vuonna 2002 aluekehittämisstrategia, joka linjaa koko hallinnonalan aluekehittämisen strategiset painopisteet ja toimenpiteet vuosille 2003-2013.

Tässä toimenpideohjelmassa johdetaan kulttuuri-, liikunta- ja nuorisopolitiikan aluekehittämisen tavoitteet ja toimenpiteet opetusministeriön yleisistä linjauksista sekä kulttuuri-, liikunta- ja nuorisopolitiikan erityisistä linjauksista ja painopisteistä. Pyrkimyksenä on vahvistaa kulttuuripolitiikan asemaa aluepoliittisessa päätöksenteossa ja aluekehittämisessä. Toimenpideohjelmassa toimialoja tarkastellaan sekä aluetason erilaisten toimijoiden että kansalaisille syntyvien palveluiden kehittämisen näkökulmasta. Toimenpideohjelman jatkuvasti kehittyvään prosessiin liittyy toimenpiteiden seuranta ja arviointi, joiden seurauksena linjauksia ja painopisteitä vuosittain arvioidaan, tarkennetaan ja kehitetään.

Toimenpideohjelmassa esitellään toimialakohtaisesti taiteen ja kulttuurin, liikunnan ja nuorisotyön nykytilanne, kehittämistarpeet ja strategiset linjaukset. Taiteen ja kulttuurin toimiala jakaantuu seitsemään aihekokonaisuuteen, jotka ovat kirjastotoimi, museot ja kulttuuriperintö, teatterit ja orkesterit, taide- ja taiteilijapolitiikka, lastenkulttuuri, kulttuurinen tietoyhteiskunta sekä kulttuurisidonnainen yritys- ja palvelutoiminta. Ahvenanmaan maakunta kulttuurisena itsehallintoalueena jää tämän käsittelyn ulkopuolelle.

Valtakunnalliset linjaukset

Hallituksen ohjelman linjaukset

Pääministeri Anneli Jäätteenmäen hallituksen sekä pääministeri Matti Vanhasen hallituksen ohjelmien mukaan:

2000 -luvun hyvinvointiyhteiskunta on osaamista korostava, työntekoon ja yrittämiseen kannustava, sosiaalisesti oikeudenmukainen ja alueellisesti tasapainoinen. Hallituksen päätavoitteena on kehittää hyvinvointiyhteiskuntaa parantamalla työllisyyttä ja vähentämällä työttömyyttä, vahvistamalla peruspalveluja ja toimeentuloturvaa sekä tasapainottamalla alueellista kehitystä.

Suomi sivistisyhteiskuntana rakentuu osaamisen, tiedon ja luovuuden varaan. Sen arvoihin kuuluvat ihmisten yhdenvertaisuus, suvaitsevaisuus, kansainvälisyys, vastuu ympäristöstä ja sukupuolten välinen tasa-arvo. Koulutuksella edistetään sivistyksellisiä oikeuksia ja aktiivisen kansalaisuuden valmiuksia. Suomen asemaa vahvistetaan yhtenä maailman johtavista tietoyhteiskunnista. Kansainvälistymisen rinnalla korostetaan alueellisuutta ja paikallisuutta. Huomioidaan monikulttuurisuus ja eri kieliryhmien tarpeet.

Hallitus harjoittaa sosiaaliseen ja alueelliseen tasapainoon tähtäävää politiikkaa. Eroja alueiden kehittämisedellytyksissä kavennetaan. Tavoitteena on muuttoliikkeen ja väestörakenteen tasapainottaminen sekä palvelurakenteen turvaaminen koko maassa.

Alueiden menestys tukee koko kansantalouden kasvua ja heijastuu koko maahan. Alueiden osaamista, yrittäjyyttä ja työllisyyttä vahvistetaan. Näin tuetaan kasvua ja luodaan edellytykset hyvinvointiyhteiskunnan perusrakenteiden ylläpitämiselle. Panostetaan alueiden kilpailukyvyn parantamiseen voimistamalla niiden osaamista, omia vahvuuksia sekä lisäämällä alueiden kehittämisen omaehtoisuutta. Aluehallintoa ja seudullista yhteistyötä kehitetään näitä tavoitteita tukien.

Maakunnan liittojen roolia aluekehityslain mukaisina aluekehitysviranomaisina kehitetään vahvistamalla niiden asemaa maakuntien kehittämiseen tarkoitettujen voimavarojen suuntaamisessa. Valtion alue- ja keskushallintoa uudistetaan lisäämällä sektoriviranomaisten välistä yhteistyötä, aluetasolla tapahtuvaa koordinaatiota sekä yhtenäistämällä aluejaotusta. Kainuun hallintomallikokeilua jatketaan tehtyjen päätösten mukaisesti.

Kulttuuripolitiikalla tuetaan kulttuurista ja taiteellista monimuotoisuutta, rikasta kulttuuriperintöä, kulttuurilaitoksia ja palveluja sekä edellytyksiä luovaan työhön. Monipuolisten ja laadukkaiden tieto- ja kirjastopalveluiden saatavuus turvataan koko maassa hyödyntäen Kirjastostrategia 2010 ehdotuksia.

Kirjastojen peruspalvelut säilytetään maksuttomina. Kirjastojen roolia tietoyhteiskunnan perustai-

tojen levittäjänä vahvistetaan. Edistetään laajakaistayhteyksiä kouluille ja kirjastoille. Valtioneuvoston taide- ja taiteilijapoliittinen periaatepäätös antaa hyvän pohjan kulttuurin ja taiteen edistämiseksi. Luovan toiminnan edellytysten kehittämiseksi laaditaan koko maan kattava luovuusstrategia.

Kulttuuri- ja taidelaitosten asemaa vahvistetaan ja turvataan niiden toiminta- ja kehitysedellytykset koko maassa. Lasten, vammaisten ja vähemmistöryhmien kulttuurisia oikeuksia tuetaan. Valtakunnallisen lastenkulttuurikeskusverkoston rakentamista jatketaan. Kansallisia kulttuurin osaamiskeskuskehitetään. Suomalaisen elokuvan tuotantoedellytyksiä tuetaan. Kulttuuriryössä hyödynnetään digitalisoinnin tuomia mahdollisuuksia kommunikation, yhteistyön ja interaktiivisuuden lisäämiseksi. Hallituskaudella uudistetaan tekijänoikeuslainsäädäntö.

Liikuntapolitiikan painopiste on lasten ja nuorten liikunnassa sekä myönteisessä liikuntakasvatuksessa. Valtion liikuntamäärärahoja kohdennetaan lasten ja nuorten terveyttä edistävään sekä kasvatuksellisuutta ja eettisyyttä korostavaan liikuntaharrastukseen. Aikuisten, ikääntyneiden ja erityisryhmien terveyden ja toimintakyvyn edistämistä liikunnan avulla tuetaan. Kilpa- ja huippu-urheilun eettistä pohjaa vahvistetaan.

Perusnuorisotyön voimavarat turvataan ja ennaltaehkäisevää päihde- ja huumetyötä vahvistetaan. Nuorisotyölain kokonaisuudistus käynnistetään ja nuorisjärjestöjen valtionavun myöntöperusteet uudistetaan. Raha-arpajaisten sekä veikkaus- ja vedonlyöntipeliin tuoton käyttämisestä annettu laki otetaan käyttöön vuoden 2004 alusta.

Alueiden kehittämislain mukaiset tavoitteet ja toimenpiteet

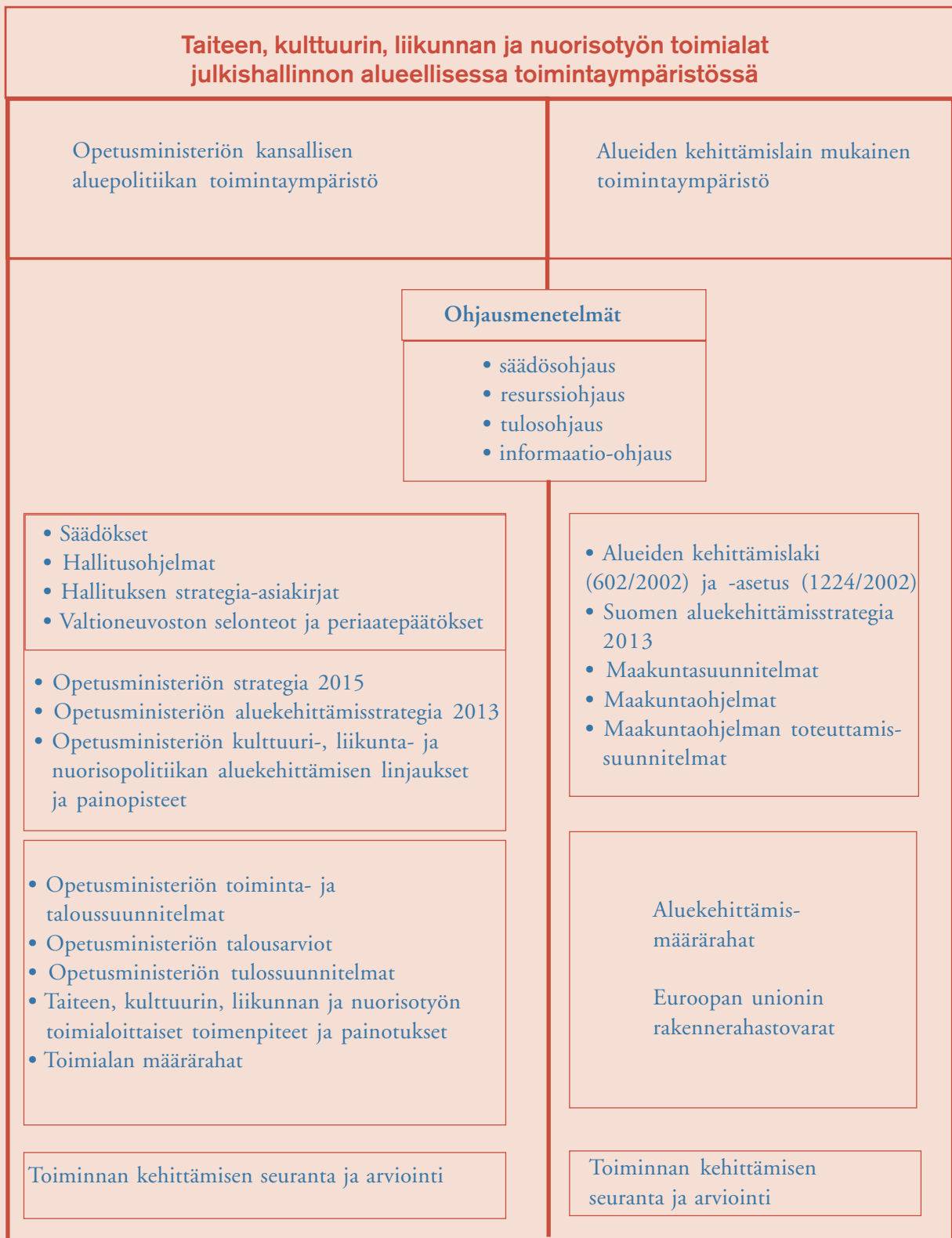
Alueiden kehittämislaki (602/2002) ja -asetus (1224/2002) tulivat voimaan vuoden 2003 alusta. Lain tavoitteena on edellytysten luominen alueiden kilpailukykyyn ja hyvinvoinnin takaavalle osaamiseen ja kestäväan kehitykseen perustuvalla taloudellisella kasvulla, elinkeinotoiminnan kehitykselle ja työllisyyden parantamiselle. Lisäksi tavoitteena on vähen-

tää alueiden kehittyneisyyseroja ja parantaa väestön elinoloja sekä edistää alueiden tasapainoista kehittämistä. Lain tavoitteita toteutettaessa on otettava huomioon alueiden erilaiset väestö-, elinkeino- ja aluerakenteen kehittämismahdollisuudet ja -tarpeet. Lisäksi otetaan huomioon Euroopan yhteisön alue- ja rakennepoliittikan tavoitteet. Laissa säädetään vastuut alueiden kehittämisestä. Alueiden kehittämiseen liittyvien tehtävien hoitamisesta kussakin maakunnassa vastaa maakunnan liitto aluekehittämissiviranomaisena. Maakunnan liitto on kuntayhtymä, jossa alueen kuntien on oltava jäseninä.

Maakunnan tavoitellun alueellisen kehityksen osoittamiseksi maakunnan liitossa laaditaan maakuntasuunnitelma. Maakunnan kehittämistä varten laaditaan neljäksi vuodeksi kerrallaan maakuntaohjelma, jossa esitetään maakunnan kehittämisen tavoitteet. Lisäksi alueiden kehittämistä varten laaditaan Euroopan yhteisön alueellisia rakennerahasto-ohjelmia. Valtion viranomaiset ottavat toiminnassaan huomioon maakuntaohjelmat, edistävät niiden toteuttamista ja arvioivat toimenpiteidensä vaikutuksia aluekehitykseen.

Maakunnan liitto valmistelee maakuntaohjelman perusteella vuosittain maakuntaohjelman toteuttamissuunnitelman yhteistyössä valtion viranomaisten, kuntien ja muiden maakuntaohjelman rahoittamiseen osallistuvien kanssa.

Kuvio 4 sivulla 9 havainnollistaa taiteen, kulttuurin, liikunnan ja nuorisotyön toimialojen julkishallinnon alueellista toimintaympäristöä sekä opetusministeriön kansallisen aluepolitiikan että alueiden kehittämislain kannalta.

Kuvio 4: Taiteen, kulttuurin, liikunnan ja nuorisotyön toimialat julkishallinnon alueellisessa toimintaympäristössä.

Sisäasiainministeriön johdolla valmistui vuoden 2003 alussa Suomen aluekehittämisstrategia 2013 (Aluekehittämisstrategiatyöryhmän mietintö, SM 2003:10), joka on ehdotus alueiden pitkän tähtäyksen kehittämisen peruslinjauksista. Siinä varaudutaan myös vuoden 2006 jälkeiseen aikaan, jolloin EU:n alue- ja rakennepolitiikan rooli voi muuttua uuden rakennerahastokauden alkaessa laajentuneessa EU:ssa. Strategian mukaan alueellista kehitystä voidaan tasapainottaa vain vahvistamalla monipuolista ja tehokkaalla aluepolitiikalla heikompien alueiden kehittymistä. Strategian kehittämislinjaukset ovat: heikommin menestyneiden alueiden yleistä kilpailukykyä vahvistetaan, suurten kaupunkiseutujen kyvystä menestyä kansainvälisessä kilpailussa huolehditaan ja julkisten palvelujen tuotantoa tehostetaan hyvän elämän edellytysten turvaamiseksi koko maassa.

Sisäasiainministeriö käynnisti syksyllä 2002 osana alueiden kehittämislain toimeenpanoa kehittämishankkeen, jossa testattiin ja arvioitiin maakuntaohjelman laadinnan edellyttämää yhteistyötä, ajoitusta ja prosessin sisältöä. Toteuttamissuunnitelma on luonteeltaan ohjeellinen eikä sillä ole sitovaa oikeudellista vaikutusta. Suunnitelman ohjausvaikutukset eri hallinnonalojen sisällä on tarkoitus ilmetä osana normaalia tulosohjausta sekä toiminta- ja taloussuunnitelman ja talousarvion suunnittelua.

Opetusministeriön strategia 2015

Opetusministeriön 2003 valmistuneen strategian (<http://www.minedu.fi/julkaisut/hallinto/opm11/opm11.pdf>) mukaan koulutus ja kulttuuri koskettavat meitä kaikkia yksilöinä ja yhteiskunnan jäseninä. Tasa-arvoiset koulutus- ja kulttuuripalvelut yhdessä sosiaali- ja terveyspalvelujen kanssa, joiden ylläpitämiseksi ja kehittämiseksi maassamme on valtioneosuusjärjestelmä, ovat pohjoismaisen hyvinvointiyhteiskunnan suomalaisen mallin perusta. Nämä palvelut turvaamalla varmistetaan koko väestön henkinen, fyysinen, sosiaalinen ja taloudellinen hyvinvointi. Opetusministeriö luo toiminnallaan edellytyksiä yksilöllisille valinnoille sekä turvaa sivistyksen vaikuttavuuden yhteiskunnassa. Osaaminen, luovuus ja innovatiivi-

suus ovat kehittyvän yhteiskunnan kulmakiviä. Korkeatasoinen sivistys luo hyvinvointia ja avaa mahdollisuudet suomalaisen yhteiskunnan menestymiselle nyt ja tulevaisuudessa.

Opetusministeriön toimialan strategiset kulttuuri-, liikunta- ja nuorisopolitiikkaa koskevat avainalueet ovat seuraavat:

- **Turvataan koulutuksellinen ja kulttuurinen tasa-arvo**

Koulutus- ja kulttuurimahdollisuuksien tasa-arvo on perusta suomalaiselle hyvinvoinnille. Eri väestöryhmien ja alueiden tasavertaiset ja monipuoliset mahdollisuudet koulutukseen ja kulttuuripalveluihin turvataan. Julkinen sektori vastaa suomalaisen hyvinvoinnin ja tasa-arvon toteutumisen edellytyksistä. Opetusministeriön vastuulla on luoda edellytykset koulutukselliselle ja kulttuuriselle tasa-arvolle.

- **Edistetään henkistä kasvua ja oppimista**

Koulutuksella ja osaamisella, kulttuurilla, nuorisotyöllä ja liikunnalla on suuri merkitys yksilön oppimisen, elämänhallinnan, itsensä toteuttamisen ja kehittämisen kannalta. Yhteiskunnan jatkuva muutos korostaa elinikäisen oppimisen ja itsensä kehittämisen vaatimusta. Haasteena on osaamisen uusintaminen sekä henkisen kasvun ja hyvinvoinnin edellytysten turvaaminen. Koulutus sekä kulttuuri- ja liikuntapalvelut edistävät henkistä ja fyysistä hyvinvointia.

- **Lisätään osallisuuden ja osallistumisen mahdollisuuksia**

Demokraattinen yhteiskunta rakentuu kansalaisten osallistumiselle. Elinvoimainen kansalaisyhteiskunta antaa yksilölle osallisuuden, osallistumisen ja vaikuttamisen mahdollisuuksia. Yhteisöllisyydellä on suuri merkitys sosiaaliselle hyvinvoinnille. Osallisuuden tukeminen ehkäisee syrjäytymistä. Kansalaistoiminnan edellytysten turvaaminen on keskeinen toimintaa ohjaava tavoite opetusministeriön hallinnonalalla. Myös koulutusjärjestelmällä on merkittävä rooli osallisuuden ja osallistumisen vahvistamisessa.

- **Tuetaan yhteiskunnan sivistyksellistä ja taloudellista kilpailukykyä**

Luovuus ja innovatiivisuus ovat voimavara yksilölle ja kansakunnalle. Sivistyksen perustana korostuu tieteen, taiteen ja kulttuuriperinnön arvostus. Suomalaisen yhteiskunnan taloudellinen ja sosiaalinen hyvinvointi syntyy uuden tiedon tuottamisesta ja soveltamisesta. Innovaatioyhteiskunnan laatu varmistetaan. Innovaatiojärjestelmän toimivuus vahvistaa kansakunnan kilpailukykyä globaalissa taloudessa. Tietoyhteiskunnan kehittämistä, tietoyhteiskuntavalmiuksia, tietoverkkojen sisältöjä ja verkkopalveluiden saavutettavuutta edistetään.

- **Monipuolistetaan kansainvälistä vaikuttamista**

Kulttuurista identiteettiä korostavat suuntaukset voimistuvat. Tavoitteena on luoda yhteinen arvope- rusta globalisaation kehitysongelmien hallinnalle. EU:n laajentuminen avaa uusia yhteistyömahdollisuuksia. Suomalaisen kulttuurin kansainvälistä näkyvyyttä edistetään ja samalla vahvistetaan monikulttuurisuutta omassa maassamme. Pohjoinen ulottuvuus ja yhteistyö Venäjän kanssa painottuvat verkostomaiseen yhteistyöhön monien toimijoiden kanssa.

- **Parannetaan toimialan tuloksellisuutta**

Koulutuksen ja kulttuurin rahoitusjärjestelmän kehittämisen tavoitteena on vakaa ja ennustettava rahoitus. Toimialan tulosohjausta kehitetään. Lainsäädännön laatu taataan. Opetusministeriön toimintaa painotetaan strategiseen suuntaan.

Opetusministeriön aluekehittämisstrategia vuosina 2003-2013

Opetusministeriön aluekehittämisstrategia (<http://www.minedu.fi/julkaisut/pdf/opmaluestrategia.pdf>) vuosina 2003 - 2013 valmistui vuonna 2002. Sen mukaan osaamisen ja siihen liittyvän kulttuuri-, sivistys- ja hyvinvointipalvelujärjestelmän kehittäminen on keskeisimpiä keinoja vaikuttaa alueiden kehitykseen.

Strategian mukainen opetusministeriön aluekehittämisen visio on seuraava:

Suomessa on korkealaatuiset, maan kaikki alueet kattavat koulutus-, tutkimus- ja kulttuuripalvelut, jotka edistävät kansalaisten ja yhteiskunnan hyvinvointia ja tasa-arvoa sekä ottavat huomioon toimintaympäristön muutokset.

Opetusministeriö palvelee yhteiskuntaa ja kansalaisia luoden edellytyksiä henkisen, fyysisen ja kulttuurisen hyvinvoinnin, innovaatioiden ja osaamisen kehittymiselle alueelliset näkökohdat huomioon ottaen

- toimien alueellisten ja muiden toimijoiden kanssa aktiivisessa yhteistyössä
- ennakoiden tulevaisuuden kehityslinjoja
- arvioiden toiminnan vaikutuksia ja tuloksia
- vahvistaen kansainvälistä yhteistyötä.

Strategiset tavoitteet:

- toimintaa kehitetään huolehtimalla riittävästä perusvoimavaroista maan eri osissa ja korostamalla toiminnan korkeaa laatua
- alueiden tasavertaisia toimintaedellytyksiä vahvistetaan yhteensovittamalla kansallisen koulutus-, tutkimus- ja kulttuuripolitiikan sekä aluepolitiikan kehittämistavoitteita ottaen huomioon eri alueiden erilaiset vahvuudet ja kehittämistarpeet
- alueiden eri toimijoiden välistä yhteistyötä kehitetään strategisten tavoitteiden toteuttamiseksi.

EU:n alue- ja rakennepolitiikka aluekehittämisessä

Kulttuuri-, liikunta- ja nuorisopolitiikan toimialoilta kansallisen aluepolitiikan sekä EU:n alue- ja rakennepolitiikan välineiden käyttö on tehokas kokonaisuus. Kansallinen alueiden kehittäminen on ensisijaista ja EU:n voimavarat tukevat siihen liittyvien tavoitteiden ja strategioiden toteuttamista.

EU:n voimavarat tulee jatkossakin suunnata kulttuuri-, liikunta-, ja nuorisopolitiikan toimialoilla sellaisiin tekijöihin ja sillä tavalla, että niillä voidaan

saavuttaa selkeää lisäarvoa kansallisen politiikan tavoitteiden asettelussa.

Kaikkialla Euroopassa näkemys kulttuurin merkityksestä on muuttunut: kulttuurin taloudellista ja sosiaalista merkitystä on alettu korostaa perinteisempien merkitysten ohella ja samalla taidetarjonta ja erilaiset palvelut on alettu nähdä tekijöinä, jotka määrittävät alueiden ja paikkakuntien arvostusta, vetovoimaa ja asemaa kulttuurien kohtaustapaikkana.

Perinteisiä merkityksiä ovat kulttuurin esteettinen itseisarvo (taiteet), kulttuurin asema kansakunnan muistina (kulttuuriperintö) sekä taiteet ja kulttuuri kansallisen identiteetin tunnusmerkkeinä (taidelaikokset, muistomerkit, kansainvälisesti tunnetut teokset ja taiteilijat).

EU:n laajentuessa rakenteelliset ongelmat todennäköisesti lisääntyvät. Rakenteelliset ongelmat kasaantuvat laajentuneenkin EU:n reunaluille. EU:n alue- ja rakennepolitiikan uudistuksessa tuleekin kiinnittää erityishuomiota unionin ulkoraja-alueiden kehittämistarpeisiin ja tukiratkaisuihin. Rajan yli tapahtuvalla yhteistyöllä on etenkin Itä- ja Pohjois-Suomessa tulevaisuudessa nykyistä suurempi mahdollisuus edistää näiden alueiden kehittymistä.

EU:n alue- ja rakennepolitiikan uudistamiskeskusteluissa on nostettu esiin useita teemoja, mutta ainakin seuraavat niistä soveltuvat kulttuuri-, liikunta- ja nuorisopolitiikan toimialojen aluekehittämisen toimenpiteiden yhteydessä tarkasteltavaksi:

- EU-politiikalla on vahvistettava aluetalouksien kasvua ja kilpailukykyä kehittämällä ja hyödyntämällä alueiden innovaatorakenteita ja osaamispotentiaalia.

- Keskeisiä toimenpiteitä ovat muun muassa yritysten toimintaympäristön kehittäminen, koulutukseen ja tutkimukseen liittyvät toimenpiteet, työvoiman osaamistason nostaminen ja työmarkkinoiden toimivuuden parantaminen sekä alueiden saavutettavuuden parantaminen.

- Alueellisesti merkittävänä teemana voisi olla työvoiman ikääntymisen ja sen vähenemisen tuomien ongelmien ennaltaehkäisy.

Kulttuuri-, liikunta- ja nuorisopolitiikan aluekehittämisen linjaukset ja painopisteet

Toimintaympäristö

Kulttuuri-, liikunta- ja nuorisopolitiikan toimintaympäristön yleisinä ja yhteisinä muutossuuntina ovat väestöä keskittävä rakennemuutos ja siihen liittyvä maassamuutto, väestön ikääntyminen ja nuorten ikäluokkien pienentyminen, kulttuurisen moninaisuuden lisääntyminen, väestöä lisäävä ja monikulttuuristava maahanmuutto sekä globalisaatio.

Henkinen, fyysinen, sosiaalinen ja kulttuurinen hyvinvointi koskee koko väestöä. Demokraattisen yhteiskunnan tavoitteena on sukupuolten, sukupolvien ja alueiden keskinäinen tasa-arvo. Monikulttuurisessa yhteiskunnassa suvaitsevaisuuden merkitys korostuu. Ympäristön ja luonnon kestävä kehitys on niin ikään kulttuuri-, liikunta- ja nuorisopolitiikan keskeinen lähtökohta ja arvo.

Suomalaisessa hyvinvointiyhteiskunnassa yleisten edellytysten luominen niin kulttuuri- ja liikuntapalveluille kuin nuorisotyöllekin on valtion ja kuntien tehtävä, ytimenään toimialojen peruspalvelujen varmistaminen koko väestölle. Julkisen sektorin rahoitus on viimeisen vuosikymmenen aikana niukentunut. Rahoituksen niukkuus näkyy muun muassa kuntien kulttuuri-, liikunta- ja nuorisotoimen määrärahojen ja henkilöstön supistuksina ja palvelujen karsimisena. Peruspalvelujen turvaaminen, siis väljästi määriteltynä kaikissa olosuhteissa kuntalaisille

tarjottavien palvelujen tuottaminen, on haasteena eri toimialoilla niiden omista lähtökohdista käsin. Kunnat ja kuntayhtymät tuottavat pääosan peruspalveluista ja ovat siten avainasemassa. Valtio tukee alueellisten ja paikallisten peruspalvelujen tuottamista maksamalla lakisääteisiä valtionosuuksia sekä avustamalla hankkeita, joilla pyritään peruspalveluja säilyttävään ja rakentavaan uudistamiseen.

Kulttuuri-, liikunta- ja nuorisopolitiikan kenttä monimuotoistuu, minkä johdosta nämä toimialat ovat aikaisempaa haasteellisempia hallinto- ja ohjauskokonaisuuksia. Valtion keskushallinnon uudistamista pohtineessa työryhmässä on korostettu mm. strategista ja tiedolla johtamista osana julkishallinnon kehittämistä. Näiden toimialojen edellytyksiä kuvaavan alueellisen perustiedoston kehittäminen on välttämätöntä hyvin toimivalle hallinnolle ja edellytys laadukkaalle peruspalvelujen arvioinnille. Peruspalvelujen turvaaminen korostuu niin väestökatoalueilla kuin kasvukeskuksissakin. Strategista tiedolla johtamista ja hallinnon kehittämistä tukee peruspalvelujen saatavuuden ja tasa-arvon seurantarjestelmä.

Resurssien niukentuessa hallinnon rajat ylittävä yhteistyö korostuu. Keskushallinnossa vastauksena näihin haasteisiin ovat esimerkiksi poikkihallinnol-

liset politiikkaohjelmat, joiden tarkoituksena on koota yhteen eri hallinnonalojen resursseja ja vastata laajasti yhteiskunnallisiin haasteisiin. Tämä tarkoittaa tavoitteellista ja tarkoituksenmukaista yhteistyötä hallinnonalojen kesken sekä julkisen, yksityisen ja kolmannen sektorin välillä. Samaan kehitykseen tulee pyrkiä myös alue- ja paikallistasolla.

Kansainvälistymisen myötä suomalainen yhteiskunta moniarvoistuu ja monimuotoistuu kulttuurisesti. Perinteiden merkitys arvovälteenä muuttuu ja niiden sitovuus väljenee. Yksilön elämänuraan ja -tyyliin liittyvät valinnanmahdollisuudet kasvavat. Varsinkin nuorten kohdalla on tärkeää, että heillä on riittävät valmiudet valintojen tekemiseen ja kyky käyttää koulutuksen ja kulttuurin tarjoamia mahdollisuuksia. Kulttuurisen moniarvoistumisen ja yksilöllistymisen rinnalla yhteisöllisyyden merkitys nousee uudella tavalla esille.

Merkittävä osa kulttuurista, taiteesta, nuorisotyöstä ja liikunnasta toteutuu kansalaistoiminnan kautta. Kansalaistoiminta, osallisuus ja osallistuminen antavat yksilöille ja yhteisöille mahdollisuuksia toteuttaa itseään ja vaikuttaa yhteiskunnan kehitykseen. Kansalaistoiminta antaa välineitä kansalaisyhteiskunnan ja elämänhallintaan sekä syrjäytymisen ehkäisyyn.

Eri vammaisryhmien mahdollisuuksiin täysipainoiseen taiteesta nauttimiseen ja lahjojensa ilmaisemiseen taiteellisin keinoin samoin kuin liikuntamahdollisuuksien takaamiseen tulee kiinnittää huomiota. Julkisten kulttuurilaitosten ja muidenkin kulttuuritoimijoiden tarjonnan saavutettavuus ja esteettömyys ovat avainasemassa.

Kulttuurin ja taiteen sekä liikunnan ja nuorisotyön tukimuotojen tulee olla väestön käytettävissä heidän etnisestä taustastaan riippumatta, vaikka kielijä ja kulttuurieroista johtuva kynnys käyttää niitä on usein käytännössä korkea. Myönteistä erityiskohtelua tulee käyttää yhtenä keinona kulttuurisen tasa-arvon varmistamiseksi.

Kulttuuri-, liikunta- ja nuorisopalvelut vahvistavat alueiden kilpailukykyä, sillä niistä on muodostunut vetovoimatekijä asukkaiden ja yritystoiminnan houkuttelemiseksi alueille. Tämä vaikuttaa osaltaan työvoiman sijoittumis päätöksiin on sitten kyse huippuosajista tai nuorten pysymisestä alueille.

Työvoiman ja yritysten ohella monipuoliset palvelut ja myönteinen imago houkuttelevat matkailijoita. Ulkomailta tulevan työvoiman kannalta merkittävä tekijä on monikulttuurisuuden ymmärtäminen ja erilaisuuden hyväksyminen.

Vapaa-ajan, matkustamisen ja kansainvälisyyden lisääntyessä kulttuuri ja liikunta tarjoavat runsaasti mahdollisuuksia yritystoiminnan kehittämiseen niin maaseudulla kuin kaupungeissakin.

Kulttuuriteollisuus synnyttää uusia ammatteja ja vastaa uudenaikaisiin tarpeisiin yhteiskunnassa ja taloudessa innovaatioita tuottavana tekijänä. Kulttuuriteollisuus on esimerkki alasta, jossa on merkittävästi mahdollisuuksia ja joka tietoverkkojen tehokkaan käytön avulla ehkäisee pitkien maantieteellisten etäisyyksien haittavaikutuksia. Teknologian kehitys luo perinteisten elinkeinojen lisäksi mahdollisuuksia uusiin elinkeinoihin.

Kulttuuri luo pohjaa alueellisen identiteetin rakentumiselle. Vahva identiteetti tukee alueen roolin vakiinnuttamista osana laajempaa aluejärjestelmää. Kulttuuriperinnön hyödyntäminen ja taide ovat voimavaroja matkailun ja muun kulttuurisidonnaisen yrittäjyyden, esimerkiksi muotoiluun, taidekäsityöhön ja sisältötuotantoon liittyvän yrittäjyyden edistämiseksi. Kestävän kehityksen periaatteella toteutettava kulttuurimatkailu nähdään myös merkittävänä keinona alueiden työllisyyden turvaamisessa, taloudellisen kehityksen edistämiseksi sekä kulttuurikohteiden säilyttämisessä ja elävöittämisessä. Luontomatkoissa liikuntapalveluilla on keskeinen merkitys.

Hallinnollinen toimintaympäristö

Kulttuuri-, liikunta- ja nuorisotoimissa opetusministeriön aluehallintoviranomaisina toimivat lääninhallitukset. Alueellista taiteen edistämistä varten maassamme toimii 13 alueellisesta taidetoimikuntaa osana valtion taidetoimikuntalaitosta.

Lääninhallituksilla ja alueellisilla taidetoimikunnilla opetusministeriön tulosohejauksessa olevina alueviranomaisina on tärkeä rooli toimialojen kehittämisessä, tukemisessa, arvioinnissa ja ajankohtaiskoulutuksessa.

Taiteen, kulttuurin, liikunnan ja nuorisotyön aluepolitiikan ohjausmenetelminä käytetään säädös-ohjausta, resurssiohjausta, informaatio-ohjausta ja tuloso-hjausta.

Säädös-ohjauksen perustan muodostaa kunkin toimialan oma lainsäädäntö sekä uutena välineenä alueiden kehittämisestä annettu laki ja asetus. Resurssiohjausta suuntaavat toimialojen valtionosuus- ja avustusjärjestelmän ohella aluekehittämismäärärahojen ja EU:n rakennerahastovarojen jakamiseen liittyvät maakuntaohjelmat ja maakuntaohjelmien toteuttamissuunnitelmat.

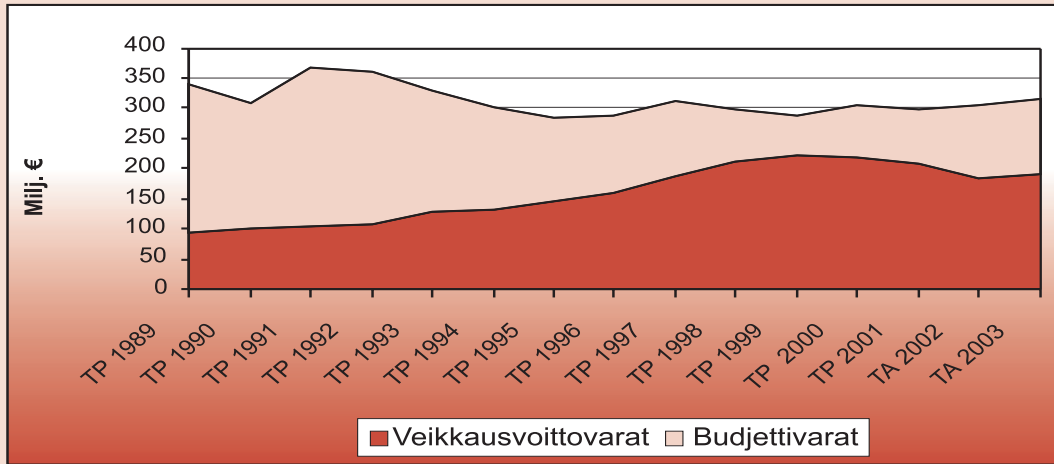
Alueiden kehittämisessä strategisina tausta-asiakirjoina ovat ainakin Suomen aluekehittämisstrategia 2013, opetusministeriön strategia 2015, opetusministeriön aluekehittämisstrategia vuosina 2003 - 2013, hallitusohjelma ja hallituksen strategia-asiakirja sekä valtioneuvoston selonteot ja periaatepäätökset.

Kuntien ja alueellisen toiminnan seurannassa ja arvioinnissa keskeisessä asemassa ovat kunnat itse itsearviointinsa kautta sekä lääninhallitukset. Kuntien peruspalveluihin liittyvää arviointia täydennetään toimialakohtaisin tutkimuksin ja selvityksin sekä alueellistettujen indikaattori- ja barometrijärjestelmien avulla.

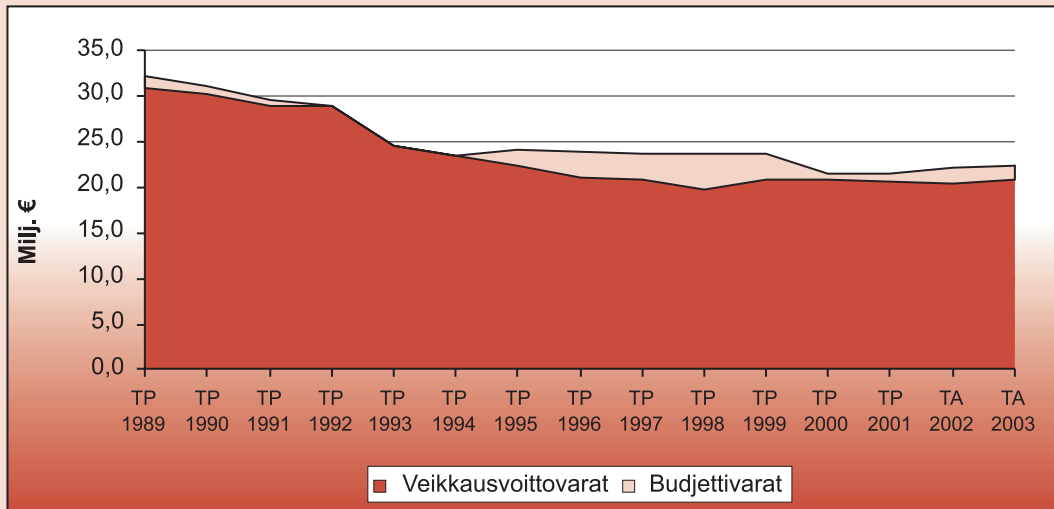
Taloudellinen toimintaympäristö

Resurssi-, tulos- ja informaatio-ohjausta määrittävät tarkemmin opetusministeriön toiminta- ja taloussuunnitelmat ja talousarviot sekä opetusministeriön tulossuunnitelma.

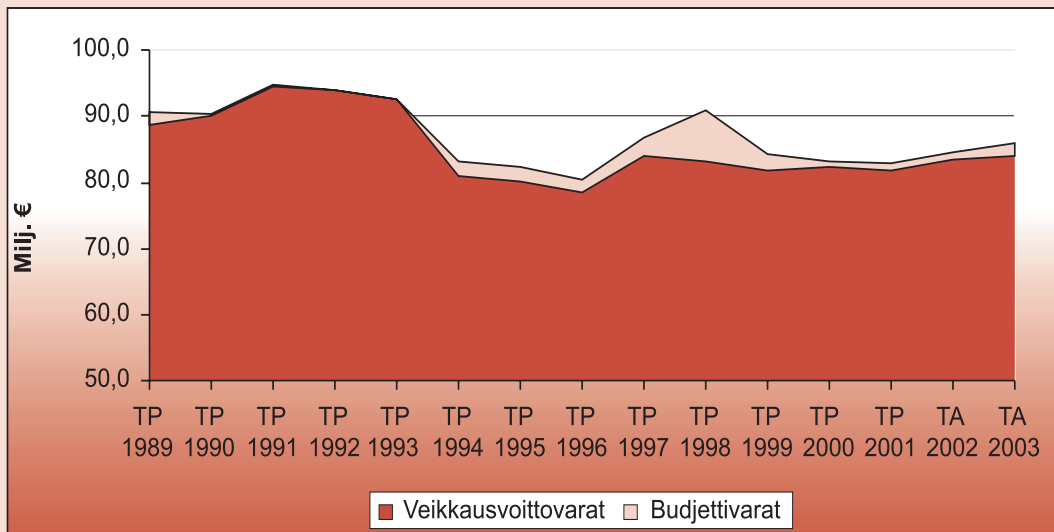
Kulttuurin, liikunnan ja nuorisotyön valtionrahoitus koostuu sekä budjettivaroista että veikkausvoittovaroista. Veikkausvoittovarojen osuus on erittäin merkittävä, koska taiteen ja kulttuurin rahoituksesta noin 60 %, liikunnan osalta noin 98 % ja nuorisotyön osalta noin 92 % katetaan veikkausvoittovaroin (v. 2003). Oheisista kuvioista näkyy eritellysti kunkin toimialan valtionrahoituksen kehitys vuosina 1989-2003 sekä se, kuinka näiden toimialojen valtionrahoitus on reaalisesti laskenut, erityisen selvästi nuorisotyön osalta.

Kuvio 1: Taiteen ja kulttuurin määrärahat 1989–2003 (reaalihinnoin)

Kuvio 2: Nuorisotyön määrärahat 1989–2003 (reaalihinnoin)

Kuvio 3: Liikunnan määrärahat 1989–2003 (reaalihinnoin)

Taide ja kulttuuri

Kansalaisten henkisen hyvinvoinnin edellytysten turvaamiseksi, tietojen, taitojen ja kansalaisvalmiuksien kehittämiseksi, luovuuden ja taidekasvatuksen edistämiseksi, alueen identiteetin vahvistamiseksi sekä kulttuuriyritysten tukemiseksi alueilla tarvitaan erilaisia taiteen ja kulttuurin tukijärjestelmiä: luovien taiteiden osalta suoraa taiteilijatukea, esittävien taiteiden osalta taidelaitoksia, kirjallisuuden sekä muiden talletteiden saatavuuden ja kansalaisten tietohuollon osalta kirjastoja sekä kulttuuriyritysten ja kulttuurihankkeiden tueksi kulttuuriyritys- ja hankeautomoja.

Maassamme kunnat vastaavat ensisijaisesti kulttuurin infrastruktuurin ylläpidosta. Valtio tukee kuntia kuukausittain maksettavin valtionosuuksin. Yli puolet opetusministeriön kulttuuri-, liikunta- ja nuorisopolitiikan osaston hallinnoitaviksi osoitetuista taide- ja kulttuurimäärärahoista kohdennetaan valtionosuuksina kuntien kulttuuritoiminnan tukemiseen sekä ammatillisia taide- ja kulttuurilaitoksia ylläpitäville organisaatioille.

Valtion kulttuuripoliittisena tavoitteena on taata kulttuuri- ja taidepalvelujen saatavuus asuinpaikasta riippumatta tasapuolisesti koko maassa ja samalla tukea kaikkien suomalaisten mahdollisuuksia osallistua kulttuuritoimintaan sekä omaehtoiseen taiteen tekemiseen ja harrastamiseen. Tukemalla koko maan kattavaa ammatillisten taide- ja kulttuurilaitosten verkostoa vahvistetaan maakunnallisen kulttuurin omaleimaisuutta ja sitä kautta suomalaisen kulttuurin moninaisuutta.

Kirjastoilla sekä ammatillisesti hoidetuilla museoilla, teattereilla ja orkestereilla on tärkeä tehtävä rakentaa alueen identiteettiä ja vahvistavaa suomalaisen kulttuurin moninaisuutta. Erinomainen lähtökohta tälle on, että valtionosuuden piirissä olevien taide- ja kulttuurilaitosten toiminta kattaa koko maan. Ne ovat keskittyneet maakuntakeskuksiin ja kaikissa niissä Porvoota lukuun ottamatta onkin ammattiteatteri ja -orkesteri sekä taidemuseo ja kulttuurihistoriallinen museo, Kajaanista puuttuvaa ammattiorkesteria lukuun ottamatta.

Aluepoliittisena tavoitteena on, että maakuntakeskuksissa sijaitsevien taidelaitosten palveluista voi-

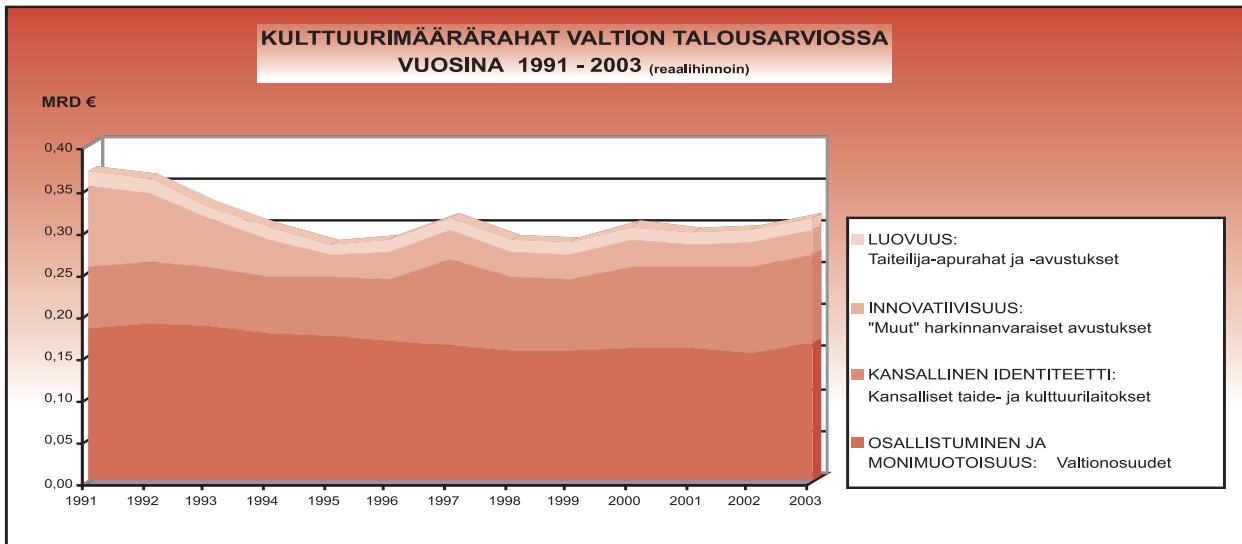
daan nykyistä paremmin nauttia myös niitä ympäröivillä alueilla. Tämä edellyttää palvelujen tehostuvaa alueellistamista osana taidelaitosten kehittämistä, palvelujen viemistä ympäröiville alueille sekä tukitoimia syrjäseutujen asukkaiden liikkumiselle palvelujen ääreen.

Eräs tärkeä ammatillisten taidelaitosten tehtävä on lisäksi tasa-arvoisuuden lisääminen harrastajatoiminnan tukemisessa, sillä ammatillisilla taidelaitoksilla on mahdollisuus tukea ja nostaa osaamisen tasoa maamme noin 3 000 harrastajakuorossa, 500 harrastajaorkesterissa ja tuhannessa harrastajateatterissa. Lisäksi Suomessa on yli tuhat museota, joista ammatillisesti hoidettuja on vain vajaat 15 %.

Palvelujen tasa-arvoiseen saatavuuteen perustuva toimintamalli tulee vaatimaan kunnilta alueellista yhteistyötä palvelutoiminnan järjestämisessä. Eräänä esimerkkinä jo virinneestä yhteistyöstä ovat mm. taide- ja kulttuuripalvelujen tiedotuksen ja markkinoinnin tehostamista varten muodostetut kuntien seutukuntayhteistyöhön perustuvat palvelupisteet.

Kulttuurimäärärahojen kehitystä kuvaavasta kuvioista 5 ilmenee, että määrärahojen lisäys on viimeisen kymmenen vuoden aikana kohdentunut kansallisten kulttuuri- ja taidelaitosten ylläpitämiseen. Sen osuus koko menokehyksestä on tarkasteluajanjaksolla noussut vajaasta viidesosasta kolmasosaan. Tämä johtuu pääasiassa teknisistä momenttisiirroista. Esimerkiksi valtion kulttuurilaitosten kiinteistö-kustannukset on määrärahoineen siirretty osaksi kulttuurimenoja. Kustannustason nousu ja käytävissä olevan kokonaismäärärahan leikkaukset vaikuttavat lisäksi menojen kokonaisjakautumiseen.

Toinen, tässä tarkastelussa tärkeä, yhtä merkittävä muutos näkyy valtion mahdollisuuksissa tukea uusia, innovatiivisia kulttuurihankkeita, joiden osuus vielä 1990-luvun alussa oli yli neljäsosa valtion reaaliarvoltaan nykyistä paljon suuremmasta kulttuuribudjetista, mutta on sittemmin 1990-luvun alun laman aiheuttamien säästöpäätösten vuoksi laskenut vajaaseen 10 %:iin. Kun otetaan huomioon, että jäljellä olevilla määrärahoilla tuetaan mm. eri puolilla maata järjestettävien kansallisesti ja kansainvälisesti merkittävien kulttuuritapahtumien ra-

Kuvio 5: Opetusministeriön kulttuuri-, liikunta- ja nuorisopolitiikan osaston hallinnoitaviksi osoitettujen kulttuurimäärärahojen kehitys vuosina 1991 - 2003.

hoitusta sekä kansallisten taide- ja kulttuurijärjestöjen perustyötä, kuten eri taiteenalojen tiedotuskeskusten ylläpitoa sekä teatteri- ja orkesteritoimen vuosittaista tilastotuotantoa, kohdentuu pääosa tästäkin rahasta kulttuurin infrastruktuurin ylläpitämiseen.

Kulttuurin uudistumisen ja kehittymisen kannalta mahdollisuudet uusien, innovatiivisten hankkeiden tukemiseen ovat ensiarvoisen tärkeitä. Valtion mahdollisuudet omien kulttuurimäärärahojensa puitteissa tällaisen tuen osoittamiseen huononivat 1990-luvun alussa. Suomen liittyessä EU:n jäseneksi vuoden 1995 alussa avautui uusia mahdollisuuksia hankerahoituksen saamiseen erityisesti rakennerahastojen kautta. Tätä mahdollisuutta on käytetty aktiivisesti. Opetusministeriön Jyväskylän yliopistolta tilaamien kolmen eri selvityksen mukaan vuosina 1995 - 1999 rakennerahastotuella rahoitettiin yhteensä 1141 kulttuurihanketta, joiden kokonaisrahoitus oli noin 820 milj. mk eli vuositasolla keskimäärin 27 milj. €, mikä on enemmän kuin valtion talousarvion kulttuurimäärärahoista on näinä vuosina osoitettu "muihin" harkinnanvaraisiin avustuksiin määrärahoina. On kuitenkin huomattava, että rakennerahastohankkeiden kokonaisrahoituksesta vain noin 60 % tuli valtion talousarvion kautta, noin 30 % kuntarahoituksesta ja noin 10 %

yksityisen sektorin kautta.

Edellä olevan perusteella voidaan todeta, että 1990-luvun puolivälistä alkaen kulttuuritoimen uusien, innovatiivisten hankkeiden rahoitus on valtaosin siirtynyt rakennerahasto-, alue- ja paikallistason sekä yksityisen sektorin hankerahoituksen varaan. Kolmannella rakennerahastokaudella (2000-2006) kulttuuri on sisällytetty rakennerahastojen säädosperustaan, jonka seurauksena voidaan odottaa kulttuurihankkeiden suhteellisen ja samalla myös euomäärän edelleen kasvaneen (edellisellä kaudella kulttuurihankkeet saivat noin 2.8 % Suomen saamasta rakennerahastotuesta).

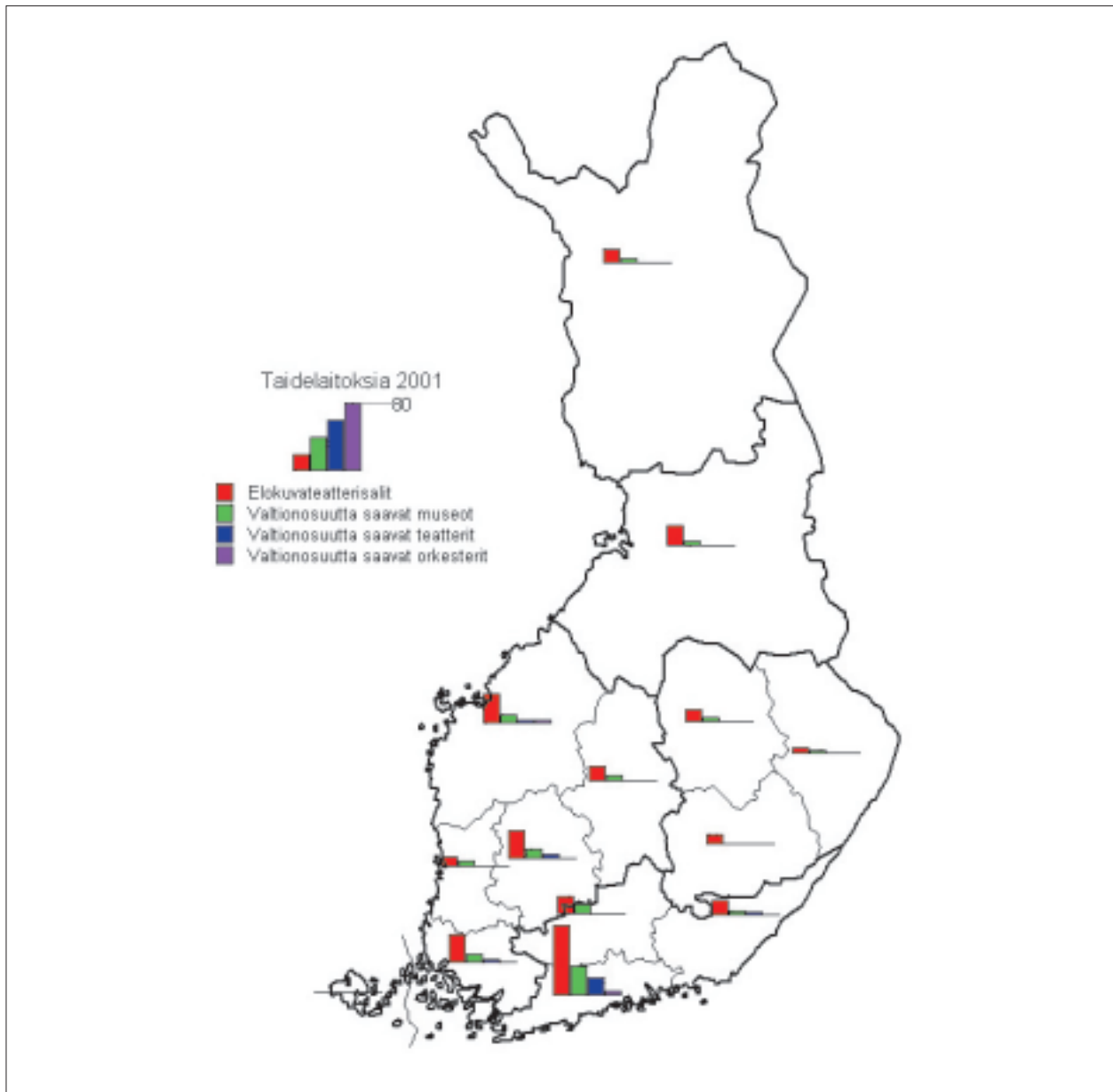
Strategiset linjaukset

- Kannustetaan kuntia alueellisen yhteistyön tehostamiseen kulttuuripalvelujen tarjonnan ja osallistumismahdollisuuksien lisäämiseksi.
- Panostetaan alueilla taide- ja kulttuurilaitoksissa toimivan henkilöstön täydennyskoulutukseen. Tavoitteena on tuotanto- ja jakeluhankkeiden tehostaminen, uuden teknologian monipuolinen hyödyntäminen ja soveltaminen sekä harrastajatoiminnan ja luovuuskasvatuksen tukeminen.

- Tuetaan elokuvateattereiden alueellisia pilotti- ja kokeiluhankkeita teattereiden muodostaman jakeluverkoston kehittämiseksi. Tutkitaan ja kehitetään elokuvatuotannon teollisuus-, elinkeino- ja aluepoliittisia toiminta- ja tukimuotoja siten, että alan tuotantorakenne vahvistuu.

Seuranta

Opetusministeriö kehittää yhteistyössä Suomen kuntaliiton kanssa kuntien kulttuuripolitiikan seuranta- ja arviointia ottaen erityisesti huomioon aluenäkökulman.

Kuvio 6: Valtionosuutta saavien museoiden, teattereiden ja orkestereiden sekä elokuvateattereiden lukumäärät alueellisten taidetoimikuntien toimialueilla vuonna 2001. (Lähde: Tilastokeskus, kulttuuritilasto)

Kirjastotoimi

Nykytila

Kirjastolain (904/1998) mukaan kunnan tehtävänä on kirjasto- ja tietopalvelujen järjestäminen. Rahoituksesta vastaavat kunta ja valtio yhdessä opetus- ja kulttuuritoimen rahoituslain (635/1998) mukaisesti. Vuonna 2002 Suomessa toimi 431 hallinnollista kirjastolaitosta, kun kuntia oli 432. Kitee ja Kesälahti yhdistivät vuonna 2002 kirjastolaitostensa hallinnon ja toiminnan. Kirjastoilla on 986 toimipaikkaa ja kirjastoautoja on 197.

Kunnallisten kirjastojen palveluja täydentävät ja tukevat maakuntakirjastot. Maakuntakirjastona toimii maakunnan keskuskaupungin kirjasto, jolle on annettu tämä lisätehtävä. Maakuntakirjaston tehtävät on yleisellä tasolla lueteltu kirjastoasetuksessa (1078/1988). Päätehtävät liittyvät kaukopalveluun, alueellisen tietopalvelun kehittämiseen ja tarjoamiseen, uusien toimintamuotojen esittelemiseen sekä kehittämishankkeiden toteuttamiseen. Maakuntakirjastot saavat valtiolta harkinnanvaraista avustusta erityistehtävien toteuttamista varten. Valtakunnallisena keskuskirjastona toimii Helsingin kaupungin kirjasto, jonka erityistehtävät on myös mainittu kirjastoasetuksessa. Myös keskuskirjasto saa harkinnanvaraista avustusta erityistehtävien toteuttamiseen. Ulkomaalaiskirjastotehtävät on annettu Helsingin kaupunginkirjastolle ja saamelaiskirjastotehtävät Rovaniemen kaupunginkirjastolle. Molemmat palvelut ovat valtakunnallisia ja opetusministeriön rahoittamia.

Kirjastot tekevät keskenään paljon yhteistyötä. Noin 70 % kunnista kuuluu johonkin ATK-yhteisverkostoon. Kirjastojärjestelmiä uudistettaessa kirjastokimppoihin kuuluvien kuntien määrä tulee vielä kasvamaan. Yhteisiin kirjastojärjestelmiin voi liittyä myös muunlaista yhteistyötä, esim. aineiston harkinnan yhteissuunnittelua, yhteinen kirjastokortti, yhteiset käyttö säännöt.

Kirjastoautotoiminnassa on käytössä kolme kuntien yhteistä kirjastoautoa: Yli-Ii, Ii ja Kuivaniemi; Muonio-Enontekiö, Karesuando ja Kautokeino; Utsjoki, Kaarasjoki ja Porsanger. Lisäksi 41 kuntaa ostaa autopalveluja naapurikunnalta/kunnilta.

Kirjastotoimen johtajapalveluita ostaa 18 kuntaa naapurikunnaltaan. Näiden ostopalvelujen heikkoutena on yleisesti ollut se, että ratkaisuihin on jäänyt liian vähälle huomiolle paikallista asiakastyötä tekevän henkilöstön määrä ja koulutustaso.

Keskitettyjä palveluja valtio tukee erillisavustuksin. Kirjastot.fi on yleisten kirjastojen yhteinen verkkosivu, johon kirjastot tuottavat aineistoa yhdessä. Koordinoitavuuden, joka pääasiassa koostuu neljän henkilön työpanoksesta, rahoittaa opetusministeriö. Harkinnanvaraisilla avustuksilla tuetaan lisäksi kokeilu-, kehittämis-, sisältötuotanto- ja tietoverkkohankkeita. Etusijalle on asetettu hankkeet, jotka ovat valtakunnallisesti tai alueellisesti merkittäviä ja joita toteutetaan alueellisesti useamman kunnan yhteistyönä. Esimerkkeinä alueellisista portaaleista voidaan mainita

Porstua (www.porstuakirjastot.fi) joka on Kokkolan, Seinäjoen ja Vaasan maakuntakirjastojen yhteistyön tulos. Sen tarkoituksena on tuoda verkkoon Pohjanmaata koskevaa paikallista aineistoa ja luoda sisäänpääsy kirjaston ja kirjastonkäyttäjien kannalta tärkeään alueelliseen tietoon. Palveluhakemistosta löytyy paikallisesti tärkeitä kulttuurihistoriallista aineistoa ja verkkojulkaisukanava tarjotaan alueen kulttuuri-toimintaa ylläpitävien yhteisöjen ja yksityisten käyttöön. Porstuasta kehitetään alueellinen digitaalinen kirjasto.

ELEF, Electronic Library of Eastern Finland (www.elefkirjastot.net) on Itä-Suomen yliopistokirjastojen, ammattikorkeakoulukirjastojen, yleisten kirjastojen, arkistojen ja museoiden yhteinen portaalit, jota on rakennettu EU:n rakennerahasto tuella.

Opetusministeriö on jo kolmen vuoden ajan ostanut Helsingin yliopiston kirjaston tuottamien keskeisten suomalaisten tietokantojen käyttöoikeudet kaikille Suomen kirjastoille. Samoin on ostettu lisenssineuvottelupalvelut.

Kehittämistarpeet

Yksittäisten kuntien hallinnoima kirjastojärjestelmä tukipalveluineen ja vapaaehtoisine yhteistyömuotoineen on toiminut viimeaikoihin asti tuloksellisesti ja tarjonnut suhteellisen tasa-arvoiset kirjastopalvelut maan eri alueilla. Kirjastojen korkeakoulutetun

henkilöstön väheneminen, palvelujen saavutettavuuden huononeminen toimipaikkojen ja kirjastoauto-toiminnan lakkauttamisen tähden sekä aineistomäärärahojen leikkaukset ovat esimerkkejä kirjastopalvelujen tason eriytymisestä kunnissa.

Toimintaympäristön muutokset liittyvät yleisiin yhteiskunnallisiin muutoksiin kuten muuttoliikkeen, ikärakenteen muutokseen ja monikulttuurisuuteen. Kirjastopalveluihin vaikuttavia erityisiä muutoksia ovat teknologian ja viestintätekniikan muutokset, kansalaisten koulutustason nousu, elinikäinen oppiminen ja opetusmenetelmien muuttuminen.

Vuoden 2003 alussa julkistettiin opetusministeriön Kirjastostrategia 2010. Vuoden 2003 aikana viimeistellään myös opetusministeriön Kulttuurinen tietoyhteiskuntastrategia 2010. Strategioissa määriteltyjen suuntaviivojen mukaan tehtävän kirjastojen kehittämistyön tavoitteena on varmistaa koko väestön tasavertainen pääsy tiedon ja kulttuurin lähteille. Yleinen kirjasto on perusopetuksen ohella julkishallinnon tärkein tapa toteuttaa tietoyhteiskunnan kansalaisuuden perusedellytykset. Se on keskeisin käyttäjän tarpeita kohdennetusti palveleva sivistys- ja kulttuuripalvelu, joka vaikuttaa laajalle oppimiseen, opetukseen ja aktiiviseen kansalaisuuteen. Visiona on, että kirjasto- ja tietopalvelut toimivat tiiviinä yhteisenä verkostona näyttäytyen käyttäjälle yhtenä palvelukokonaisuutena. Paikallisten, alueellisten ja valtakunnallisten palvelujen tuotanto on koordinoitua ja palvelu kohtaa tehokkaasti tarvitsijansa.

Tiedon ja kulttuurin saatavuutta tuetaan kehittämällä yleisiä kirjastoja hybridikirjastoiksi, jotka toimivat sekä fyysisenä tilana että virtuaaliverkkona. Alueellisten erojen vähentämisen ensimmäisiä edellytyksiä ovat nopeat tietoliikenneyhteydet, ajantasainen tekninen infrastruktuuri ja standardien käyttö. Ne mahdollistavat tiedon vaihdon ja sähköisen asioinnin.

Jokainen kunta on vastuussa kirjastopalvelujen järjestämisestä asukkaalleen. Asiakaskunnan moninaiset palvelutarpeet, uudet aineistomuodot ja julkisen talouden ongelmat ovat heikentäneet yksittäisten kuntien kykyä tarjota kattavasti tietoyhteiskunnan kirjastopalveluita. Ei ole taloudellisesti eikä

toiminnallisesti järkevää ylläpitää ja tarjota paikallisesti jokaisessa pienimmässäkin kunnassa koko palvelutarjotinta. Tarvitaan suurempia hallinnollisia yksiköitä, joissa palvelut voidaan suunnitella suuremman väestöpohjan tarpeiden mukaan ja kohdentaa tarkoituksenmukaisella tavalla. Hallinnollinen uudelleenjärjestely ei vaikuttane palvelupaikkojen määrään, koska meillä jo nykyisin on hyvin keskitynyt verkosto, jota kirjastoautot täydentävät.

Kuntaliitokset johtavat automaattisesti suurempien kirjastolaitosten syntyyn. Ainoa toteutunut kuntien yhteinen kirjastolaitos on Kiteen - Kesälahden kirjasto. Hämeenlinnan seutukuntakirjasto toteutuu mahdollisesti vuonna 2003. Salon seutukunnan kirjastot ovat tehneet yhteisen strategian ja tavoitteena on seutukirjasto. Kainuun maakunnassa on tarkoitus hallintokokeiluun liittyen aloittaa yhden ylläpitäjän mallin tai sen osaratkaisujen selvittely ja arviointi. Myös muualla maassa on käynnissä selvityksiä kuntien välisen yhteistyön lisäämiseksi kirjastopalvelujen tarjonnassa.

Strategiset linjaukset

Kirjastoverkon toimivuus

Kirjastopalvelujen tarjonnassa pyritään mahdollisimman suureen alueelliseen tasa-arvoon. Alueellisia, tiedollisia ja kirjastojen välisiä eroja tasoitetaan luomalla keskitetysti ja alueellisesti täsmäpalveluita verkon kautta yhteiseen käyttöön ja tukemalla alueellisia kirjastopalveluja.

Kirjastoverkossa eri kirjastot tuottavat etätietopalveluita koko maan tarpeisiin. Alueellisissa verkopalveluissa kirjastot ovat merkittäviä tiedontuottajia ja osin vetovastuuorganisaatioita. Kansalliskirjasto toteuttaa kansallista, yhteiskunnallista ja kulttuurista erityistehtäväänsä kehittämällä verkkopalveluja kansallisesti kirjastotyypistä riippumatta. Alueellisten kirjastolaitosten perustamisen suunnittelulähtökohtana on laadukkaiden ja kehittyvien kirjastopalvelujen turvaaminen väestölle.

- Suoritetaan kirjastopalvelujen valtakunnallinen arviointi osana peruspalvelujen arviointia.
- Tuetaan paikallisia kirjastopalveluja edistämällä kansallisen kirjastoverkon toimivuutta ja luomalla uusia keskitetyksi ja hajautetusti tuotettuja palveluita kaikkien käyttöön.
- Pyritään saamaan valtakunnallisten ja alueellisten keskitettyjen palvelujen rahoitus budjetissa yleiskatteellisen rahoituksen piiriin.
- Edistetään alueellisten kirjastolaitosten perustamista.
- Muutetaan rahoituslakia niin, että valtionosuutta voidaan myöntää myös kuntayhtymälle.
- Tuetaan avustuksilla uusien kirjastohallinnollisten ja toiminnallisten ratkaisujen suunnittelua.
- Tuetaan kuntien yhteisten kirjastolaitosten toimintaa 1-3 ensimmäisen toimintavuoden aikana harkinnanvaraisilla ylimääräisillä avustuksilla ja projektirahoituksella.
- Kehitetään Kansalliskirjaston ja laajennetaan Varastokirjaston palveluja kansalaisten tarpeita vastaaviksi.

Kansalaisten digitaalinen tietohuolto

Kansalaisten tietohuolto edellyttää hybridikirjastoja, joissa yhdistyy perinteinen kirjastoaineisto ja palvelut sekä digitaaliset aineistot ja verkkopalvelut. Tämä edellyttää lisäpanostusta tekniseen ja hallinnolliseen infrastruktuuriin, digitaaliseen aineistotuotantoon sekä henkilökunnan osaamiseen.

- Tekninen infrastruktuuri saatetaan ajan tasalle ja standardit otetaan käyttöön.
- Kehitetään kirjasto- ja tietopalveluja sekä julkisen hallinnon sähköistä asiointia yhteisenä verkkopalveluna.
- Kehitetään kirjastoja palvelemaan tietoyhteiskunnan tarpeita lisäämällä kirjastoihin julkisen hallinnon asiakaspäätteitä laadittujen suunnitelmien mukaisesti ja liittämällä koko kirjastojärjestelmä laajakaistaverkkojen piiriin.
- Laajakaistaverkkojen käyttökustannukset ja infrastruktuurin rakentamiskustannukset otetaan huomioon myös valtionosuusjärjestelmässä.
- Nostetaan maan kaikkien kuntien kirjastojen atk-tietojärjestelmien laatutasoa, tehokkuutta ja standardien käyttötasoa tukemalla etenkin pienten ja keskisuurten kuntien kirjastojärjestelmien uusintaa.
- Kehitetään kansalaisten arkitiedon tietohuoltovalmiuksia huolehtimalla paitsi palvelujen käyttöystävällisyydestä, myös siitä, että saatavilla on riittävästi osaavaa, opastavaa henkilöstöä (digitaalinen tietohuolto).
- Toteutetaan Suomen kirjasto -portaali. Yleisten kirjastojen osalta on jo toiminnassa Kirjastot.fi -portaali. Suomen kirjasto -portaaliin tulisi valtakunnallista, keskitetysti tuotettua aineistoa, siihen kuuluisivat osana alueelliset portaalit ja sisällöt tuotettaisiin kuten nykyisinkin paikallisesti, alueellisesti ja valtakunnallisesti.

Kirjastoalan koulutusmahdollisuudet ja täydennyskoulutus

Kirjastojen toiminnan laadun kehittämisessä osaava ammattihenkilöstö on ensimmäinen edellytys. Henkilöstön osaamistasoa ylläpidetään ja kehitetään pitkäjänteisesti.

- Luodaan jatkuvaan täydennyskoulutukseen uusi, myös sähköiseen oppimisportaaliin perustuva toimintamalli.
- Laajennetaan kirjastonhoitajien pätevyyskoulutushanketta, jolla turvataan lähivuosien eläkkeelle siirtyvien kirjastonhoitajien vakanssien täyttöä.

Yleisten kirjastojen rooli osana oppivaa yhteisöä ja elinikäistä oppimista

Peruskoulujen, lukioiden ja ammatillisen peruskoulutuksen tietohuolto on pääosin vakiintumatonta. Luodaan oppijan tietohuoltoon sekä koulun ja kirjaston yhteistyöhön uusia toimintamalleja.

- Tuetaan alueellisten oppijan tietohuoltostrategioiden laatimista.
- Edistetään pedagogisten informaattikkojen palkkaamista kuntiin tai yhteistoiminta-alueille.
- Avustetaan koulujen ja kirjastojen yhteishankkeita.
- Laaditaan yleisten kirjastojen henkilöstölle Pedagoginen informaattikko -täydennyskoulutusohjelma.
- Integroidaan tiedonhallintataidot kaikkien oppiaineiden opetussuunnitelmiin.

Seuranta

Kirjastolain mukaan kirjastojen valtakunnallisesta arvioinnista päättää opetusministeriö, joka vastaa arvioinnin toteuttamisesta yhdessä lääninhallitusten kanssa. Kirjastopalvelujen saatavuutta ja laatua arvioidaan vuosittain ja tämän arvioinnin keskeisenä lähteenä on kirjastotilasto, joka julkaistaan vuosittain opetusministeriön verkkosivuilla. Osana peruspalvelujen arviointia on tarkoitus vuosina 2003-2005 keskittyä arvioimaan nimenomaan kuntien välisen kirjastoyhteistyön kehittymistä ja siitä saatuja kokemuksia. Arvioinnit julkaistaan verkossa ja useimmat myös julkaisuina.

Alueellisten avustusten seuranta tapahtuu tiliselvityksiin liittyvien raporttien kautta. Tuloksista tiedotetaan myös opetusministeriön ja kirjastojen omilla verkkosivuilla sekä valtakunnallisissa ja alueellisissa koulutustilaisuuksissa.

Museot ja kulttuuriperintö

Nykytila

Suomessa on yli tuhat museota, jotka muodostavat koko maan kattavan kulttuurilaitos- ja asiantuntijaverkoston. Museoista ammatillisesti hoidettuja on noin 150. Museolain (729/1992) mukaan museotoiminnan tavoitteena on ylläpitää ja lisätä kansalaisten tietoutta kulttuuristaan, historiastaan ja ympäristöstään. Museoiden tulee harjoittaa ja edistää alan tutkimusta, opetusta ja tiedonvälitystä tallentamalla, tutkimalla, säilyttämällä ja asettamalla näytteille esineitä ja muuta aineistoa ihmisestä ja hänen ympäristöstään. Museolain nojalla nimettyjen maakuntamuseoiden (20) ja aluetaidemuseoiden (16) tehtävänä on lisäksi koordinoita museotoimintaa toiminta-alueellaan. Valtakunnallisten erikoismuseoiden (13) tehtävänä on ohjata ja edistää museotoimintaa omalla erikoisalallaan.

Museokohteiden lukumäärästä kulttuurihistoriallisia museoita on 49 %, erikoismuseoita 25 %, taidemuseoita 20 % ja luonnontieteellisiä museoita 6 %. Opetusministeriö tukee ammatillisten museoiden (131) toimintaa valtionosuusjärjestelmän kautta. Museon ylläpitäjälle maksettava valtionosuus

määräytyy laskennallisesti henkilötyövuosien määrän, henkilötyövuotta kohden vahvistetun euromäärän ja valtionosuusprosentin perusteella. Ongelmaksi valtionosuusjärjestelmän toimivuuden kannalta on muodostunut se, että valtion talousarviossa vuosittain vahvistettava henkilötyövuosimäärä on pysynyt museokentän kehityksestä huolimatta ennallaan ja vaje museoiden todellisiin henkilötyövuosimääriin verrattuna on kasvanut jatkuvasti. Myös henkilötyövuosien yksikköhinnat ovat jääneet jälkeen yleisestä kustannuskehityksestä.

Valtionosuusjärjestelmän ulkopuoliset museot voivat saada toimintaansa harkinnanvaraista avustusta Museovirastolta. Lisäksi opetusministeriö on myöntänyt museoille harkinnanvaraisia tietoyhteiskunta-avustuksia ja Museoviraston kautta avustuksia innovatiivisiin hankkeisiin.

Kulttuuriympäristön suojeluun liittyvät kysymykset kuuluvat valtionhallinnossa sekä opetusta ympäristöministeriön toimialalle. Ympäristöministeriö ja alueelliset ympäristökeskukset toimivat maankäyttö- ja rakennuslain sekä rakennussuojelulain nojalla suojelusta vastaavina viranomaisina. Museovirasto on puolestaan keskeinen asiantuntijataho niin rakennusperinnön kuin muinaisjäännettöjenkin osalta. Myös maakuntamuseot toimivat asiantuntijoina kulttuuriympäristön suojeluun liittyvissä kysymyksissä.

Kehittämistarpeet

Valtaosan Suomen museoista muodostavat paikalliset kotiseutu- ja erikoismuseot, joita ylläpidetään vapaaehtoisvoimin. Kyseessä on suuri kansalaisliike, joka ylläpitää kulttuuriperintöämme ja rakentaa paikallista identiteettiä. Museo voi siten toimia paikkakuntansa käyntikorttina ja luoda positiivista, vetovoimaista lisäarvoa. Esimerkiksi käden taitoihin perustuvan yrittäjyyden vaatima erikoisosaaminen ja erityispiirteet löytyvät usein paikallisesta kulttuuriperinnöstä. Museoiden suuri määrä ja niukat toimintaresurssit edellyttävät alueellisen museotyön kehittämistä, kiinteämpää yhteistyötä kaikkien toimijoiden kesken ja analysoitua tietoa museoiden toiminnasta päätöksenteon tueksi. Valtionosuusjärjestelmän toimivuus tulee tarkistaa siten, että myös henkilötyövuosien määrä vastaa paremmin todellista tilannetta.

Kulttuuriympäristö muodostuu rakennusperinnöstä, kulttuuri- ja luonnonmaisemasta. Kulttuuriympäristön vaalimista ja käyttöä säädellään mm. kaavoituksen avulla. Valtioneuvoston rakennusperintöstrategiaan on kirjattu niitä tavoitteita ja keinoja, jotka ovat keskeisiä rakennusperinnön säilyttämiselle ja hyvälle hoidolle. Kulttuuriympäristön hoitoon liittyviä tehtäviä olisi tarkoituksenmukaista siirtää hoidettavaksi aluetasolla ja perustaa Museovi-

Suuralue	Museoissa käyminen					Yhteensä %	Haastateltujen lukumäärä
	On käynyt 12 kk:n aikana %	Josta 1999 neljän viikon aikana %			Ei ole käynyt 12 kk:n aikana %		
		Kaksi kertaa tai useammin	Kerran	Ei ole käynyt neljän viikon aikana			
Pääkaupunkiseutu	41	2	7	32	59	100	818
Muu Uusimaa	31	2	5	24	69	100	430
Etelä-Suomi	31	2	5	25	69	100	1 968
Itä-Suomi	23	0	4	19	77	100	899
Väli-Suomi	23	1	4	19	77	100	782
Pohjois-Suomi	18	2	2	15	82	100	557

Taulukko 1: Museoissa käyminen 1999. (Lähde: Tilastokeskus, ajankäyttötutkimus)

rastolle alueellisten toimipisteiden verkosto. Kulttuuriympäristön suojelu edellyttää toimivaa yhteistyötä kaikkien alueellisten intressitahojen kesken (maakuntamuseot, ympäristökeskukset, kunnat, maakunnan liitot, Metsähallitus, Tielaitos yms.).

Kulttuuriympäristön ja rakennusperinnön hyvä hoito on tärkeää aluekehityksen näkökulmasta. Rakennettu ympäristömme muodostaa noin kaksi kolmasosaa kansallisvarallisuudestamme. Rakennetun ympäristön ajallinen kerrostuneisuus auttaa ymmärtämään yhteiskunnan muutosilmiöitä ja sopeutumaan nopeasti muuttuviin olosuhteisiin. Hyvin hoidettu perintö pidentää rakennusten käyttöikää ja lisää elinympäristön viihtyisyyttä. Se toimii vetovoimatekijänä alueellisessa kehittämisessä ja on hyödynnettävissä esimerkiksi kulttuurimatkailun kautta.

Tietoyhteiskuntakehitys luo uusia mahdollisuuksia kulttuuriperintöalalle. Museoiden aineistojen digitointi avaa aivan uusia mahdollisuuksia niiden hyödyntämiseen niin tutkimuksen, opiskelun kuin tuotteistamisenkin näkökulmasta. Aineistoja pitäisi saada tietoverkkoihin yhteisten hakujen piiriin, jotta ne olisivat kaikkien kansalaisten käytettävissä asuinpaikasta riippumatta. Myös digitointityö luo työllistämismahdollisuuksia koko maassa kattavan museoverkoston ansiosta. Museoiden tarvitsemaa erikoisosaamista voidaan ostaa myös yksityisiltä yrittäjiltä. Tuotteistaminen ja sisällöntuotanto vaativat yhteistyötä eri toimijoiden välillä ja kannustavat uudenlaisen yritystoiminnan syntymistä.

Strategiset linjaukset

Alueellinen museotyö

- Laaditaan toimintasuunnitelma osana museopoliittista strategiaa alueellisen museotyön ja paikallismuseoiden kehittämiseksi.
- Tarkistetaan museolain uudistamisen yhteydessä maakuntamuseoiden ja aluetaidemuseoiden tehtävät ja niiden resurssointi.
- Pyritään korottamaan valtionosuuden pohjana olevien henkilötyövuosien määrä valtion

talousarviossa todellisen henkilötyövuosimäärän tasolle ja pyritään tarkistamaan henkilötyövuoden yksikköhinta määrääjain vastaamaan todellisia kustannuksia.

Alueellinen toimipisteverkosto Museovirastolle

- Pyritään siirtämään kulttuuriympäristöjen suojeluun liittyviä tehtäviä hoidettavaksi aluetasolla. Museovirastolle pyritään luomaan sitä varten kymmenen toimipisteen verkosto.
- Perustetaan toimipisteet mahdollisuuksien mukaan maakuntamuseoiden yhteyteen. Tavoitteena on lisätä valtakunnallisten asiantuntijapalvelujen saatavuutta ja täydentää maakuntamuseoissa olevaa osaamista.

Kulttuuriperintöaineistojen saatavuus digitaalisessa muodossa

- Edistetään kulttuuriperinnön digitaalisten palvelujen ja sisältöjen edellyttämien digitaalisten aineistojen luomista ja tuotteistamista tukemalla kansallisomaisuuden perusdigitointihankkeita kirjastojen, arkistojen, museoiden ja kulttuuriympäristöjen alueilla.
- Tuetaan museoiden, arkistojen ja kirjastojen aineistojen saattamista digitaaliseen muotoon tehtyjen priorisointisuunnitelmien pohjalta.
- Panostetaan määrätietoisesti museoammatilaisten jatko- ja täydennyskoulutukseen. Museoalan peruskoulutuksen tulee vastata museoalan uudistuvia tarpeita.
- Luodaan muistiorganisaatioiden yhteinen hakujärjestelmä. Ensimmäisessä vaiheessa kehitetään museoiden yhteinen hakujärjestelmä Suomen museot -online täydentämään museoiden ja arkistojen olemassa olevia järjestelmiä.

- Toteutetaan kansallisten muistiorganisaatioiden, museoiden, arkistojen ja kirjastojen digitointisuunnitelmat, joilla merkittävä kulttuuriomaisuus ja kulttuuriperintö sekä tietovarannot ja erityyppiset kokoelmat saatetaan kansalaisten saataville ja sisältötuoannon ja palveluiden tuotteistamiselle luodaan kotimarkkinoiden ja viennin edellytyksiä.

Seuranta

Museovirasto tuottaa vuosittain Museotilasto-julkaisun, johon on koottu keskeinen informaatio ammatillisten museoiden osalta. Museovirasto laatii suunnitelman arviointitoiminnan käynnistämisestä museotalalla.

Teatterit ja orkesterit

Nykytila

Valtionosuutta myönnetään teattereiden ja orkesterien käyttökustannuksiin siten kuin opetus- ja kulttuuritoimen rahoituslaissa sekä teatteri- ja orkesterilaissa (730/1992) säädetään. Periaate on, että valtionosuus määräytyy laskennallisesti henkilötövuosien määrän, henkilötövuotta kohden vahvistetun euromäärän ja valtionosuusprosentin perusteella. Henkilötövuosien määrästä ja henkilötövuotta kohden vahvistettavasta euromäärästä päättää eduskunta vuosittain valtion talousarvion yhteydessä. Päätöksen valtionosuudesta tekee opetusministeriö kunkin vuoden talousarvion rajoissa. Opetusministeriö voi myös erityisillä perusteilla valtion talousarvion rajoissa myöntää harkinnanvaraista valtionavustusta teatterille tai orkesterille.

Valtionosuutta saavan teatterin ja orkesterin ylläpitäjä voi olla kunta, osakeyhtiö, rekisteröity yhdistys tai säätiö. Valtionosuuden perustana olevat henkilötövuosien yksikköhinnat ovat jääneet jälkeen yleisestä kustannuskehityksestä ja henkilötövuosien määrät todellisten henkilötövuosien määrästä.

Vuonna 1993 valtionosuutta saavien teattereiden joukkoon hyväksyttiin kaikkiaan 53 teatteria. Nyt teattereita on lain piirissä 57, joista 10 on tanssi-

teatteria ja yhdeksän lastenteatteria. Vastaavasti orkestereita oli lain voimaan tullessa sen piirissä 24 ja nyt niitä on 25. Mukaan on tullut kaksi uutta orkesteria ja Kotkan ja Kouvolan orkesterit ovat yhdistyneet Kymenlaakson orkesteriksi. Alueellisen teatteri- ja orkesteritoiminnan avulla pyritään tarjoamaan palveluita myös harvaan asutuilla alueilla ja siellä missä välimatkat ovat pitkät. Kiertuetoiminta puolestaan edistää monipuolisten kulttuuripalveluiden saavutettavuutta koko maassa.

Valtionosuutta saavat orkesterit ovat sijoittuneet ympäri Suomea siten, että niitä on kaikissa maakunnissa lukuun ottamatta Itä-Uuttamaata ja Kainuuta. Hyvästä tilanteesta huolimatta orkestereiden koossa samoin kuin sijaintiympäristöissä on suuria eroavuuksia, esimerkkinä Oulun kaupunginorkesteri, joka on Vaasa, Kuopio, Joensuu -linjan pohjoispuolella ainoa sinfoniaorkesteri. Linjan pohjoispuolella on lisäksi vain kolme kamari- tai runko-orkesteria, Maan kamariorkesteri Kokkolassa sekä Rovaniemen kaupunginorkesterina toimiva Lapin kamariorkesteri.

Taide-elämää rikastuttaa myös ns. taiteen vapaa kenttä. Kokeileva, osin projektituontoinen taidetoiminta sekä monitaiteellinen ja ryhmämuotoinen taiteellinen työskentely laajentavat kulttuuripalveluita. Erityisesti teatterin ja tanssin alalla tämä kenttä on kasvanut 1990-luvulla. Toiminta-avustusta säännölliseen ammattimaiseen toimintaan saa vuonna 2003 kaikkiaan 22 teatteriryhmää ja kahdeksan tanssiryhmää. Vapaat ryhmät ovat keskittyneet pääkaupunkiseudulle ja suurimpiin kaupunkeihin.

Suuralue		Teatterissa käyminen			Ei ole käynyt 12 kk:n aikana %	Yhteensä %	Haastateltujen lukumäärä
	On käynyt 12 kk:n aikana %	Josta 1999 neljän viikon aikana %					
		Kaksi kertaa tai useammin	Kerran	Ei ole käynyt neljän viikon aikana			
Pääkaupunkiseutu	48	3	8	37	52	100	818
Muu Uusimaa	41	1	6	34	59	100	430
Etelä-Suomi	40	1	7	31	60	100	1 968
Itä-Suomi	35	0	6	28	65	100	899
Väli-Suomi	36	1	7	28	64	100	782
Pohjois-Suomi	25	1	4	20	75	100	557

Taulukko 2: Teattereissa käyminen 1999 (Lähde: Tilastokeskus, ajankäyttötutkimus)

Suuralue		Konserteissa käyminen			Ei ole käynyt 12 kk:n aikana %	Yhteensä %	Haastateltujen lukumäärä
	On käynyt 12 kk:n aikana %	Josta 1999 neljän viikon aikana %					
		Kaksi kertaa tai useammin	Kerran	Ei ole käynyt neljän viikon aikana			
Pääkaupunkiseutu	50	5	9	36	50	100	818
Muu Uusimaa	40	3	7	30	60	100	430
Etelä-Suomi	38	2	7	29	62	100	1 968
Itä-Suomi	33	2	8	23	67	100	899
Väli-Suomi	31	2	5	23	69	100	782
Pohjois-Suomi	30	1	7	22	70	100	557

Taulukko 3: Konserteissa käyminen 1999 (Lähde: Tilastokeskus, ajankäyttötutkimus)

Kehittämistarpeet

Nykyinen, laskennallisiin henkilötyövuosiin perustuva valtionosuusjärjestelmä on pääpiirteiltään toimiva. Teatteri- ja orkesterilain tavoitteiden oikeudenmukaisempaa toteutumista varten teattereiden ja orkestereiden henkilötyövuosien määrät ja yksikköhinnat olisi kuitenkin korotettava todellisuutta vastaavalle tasolle. Kehittämistarpeessa ovatkin:

- valtionosuusjärjestelmän kehittäminen sekä kriteeristön, käytäntöjen että rahoituksen osalta,

- lain ulkopuolisten teattereiden ja orkestereiden rahoituksen kehittäminen, sekä
- kiertuetoiminnan edistäminen.

Strategiset linjaukset

- Pyritään korottamaan talousarviossa valtionosuuden pohjana olevien henkilötyövuosien kokonaismääriä lähemmäksi niiden todellisia määriä. Pyritään tarkistamaan yksikköhintoja määrääjain vastaamaan todellisia kustannuksia. Valtionosuuskelpoisuuden edellytykset määritellään nykyistä tarkemmin.
- Pyritään nostamaan teatteri- ja orkesterilain (§ 6 a) mukaisen harkinnanvaraisen valtionavustuksen määrää tavoitteena alueellisten eroavaisuuksien tasaaminen sekä kiertue-toiminnan kehittäminen.
- Valtionosuusjärjestelmän joustavuuden lisäämiseksi ja uusien teattereiden lain piiriin pääsyn helpottamiseksi tutkitaan mahdollisuutta, että osa jo lain piirissä oleville teattereille myönnettävistä henkilötyövuosista voitaisiin myöntää määräaikaisina. Uusien teattereiden henkilötyövuodet voisivat olla alkuvaiheessa kokonaan määräaikaisia.
- Pyritään lisäämään lain ulkopuolisten ryhmien toiminnan rahoitusta. Lisäys kohdentuisi sekä ammattimaisten ryhmien toiminta-avustuksiin että yksittäisiin produktio-avustuksiin.

Seuranta

Teatterin tiedotuskeskus julkaisee vuosittain selvityksen teattereiden toiminnasta ja taloudesta, Teatteritilastot. Vastaavasti Suomen Sinfoniaorkesterit ry julkaisee vuosittain toimintakertomuksen, jossa on tietoja jäsenorkestereista. Näihin tilastojulkaisuihin liittyvät hyvät analyysit ammattiteattereiden ja -orkestereiden kehityksestä. Analyysien aluenäkökulmaa on kuitenkin syytä edelleen kehittää.

Taide- ja taiteilijapolitiikka

Nykytila

Taide- ja taiteilijapolitiikan tavoitteena on luovuuden edistäminen. Luovuus on kehityksen lähde, kehitysmuotoisuus ja innovatiivisuus sen merkkejä. Kehittyvässä yhteiskunnassa arvostetaan sekä omaaloitteisuutta, aktiivisuutta ja yrittämistä että yhteisöllistä vastuuta ja välittämistä.

Luovuus on mahdollista kaikilla elämänalueilla, se liittyy kaikkien arkielämään ja elämänhallintaan. Lasten, nuorten ja aikuisten luovuuden, tasapainoisen ja myönteisen tunne-elämän sekä empatiakyvyn syntyminen on keskeistä hyvinvoinnin ja myönteisen minäkuvan sekä yhteisön identiteetin vahvistumiselle. Vahva identiteetti rakentaa kiinnostusta erilaisuuteen ja lisää suvaitsevaisuutta. Myönteiset kehityskulut vahvistuvat ja alueellinen kilpailukyky voimistuu.

Luomisvoimaisen alueen muodostumisen ja kehittymisen edellytyksiä paljon tutkinut professori Åke Andersson kehitti 1980-luvulla käsitteen K-samhället, jossa neljä tärkeätä k:ta ovat kunskap, konst, kreativitet ja kommunikation. Hänen näkemyksensä mukaan muun muassa seuraavat tekijät auttavat alueen kehittymistä luomisvoimaiseksi:

- yhteisön myönteinen suhtautuminen "homo lundensiin", leikkivään ihmiseen,
- riittävä taloudellinen pohja kokeilutoiminnalle ja muulle luovuudelle ilman, että liian ahtaat säännöt säätelevät taloudellisten voimavarojen käyttöä,
- yhtäaikaaisesti esiintyvä sekä syvä että omaperäinen tieto ja taito sekä näiden monipuolinen synergia, sekä
- mahdollisuudet spontaaniin ja epäviralliseen henkilökohtaiseen yhteydenpitoon sekä alueen sisällä että ulkomaailman kanssa.

Valtioneuvoston periaatepäätös taide- ja taiteilijapolitiikasta (opetusministeriön julkaisuja 2003:20) korostaa, että taide ihmisen itseilmaisuna ja taiteilijoiden luovana työnä on myös yhteiskunnallinen ja taloudellinen resurssi sekä perustuslaissa tarkoitettuna mahdollisuutena itsensä kehittämiseen myös sivistyksellinen perusoikeus.

Taiteilijapolitiikka on erityisen tärkeää niiden vapaiden taiteenharjoittajien tukemisessa, joille taidelaitokset eivät tarjoa työskentelymahdollisuutta kuten kirjailijat, kuvataiteilijat ja säveltäjät. Nykymuodossaan suomalainen taiteenedistämisyjärjestelmä on toiminut vuodesta 1968 alkaen, jolloin tuli voimaan laki taiteen edistämisen järjestelystä (328/1967). Järjestelmä on ainutlaatuinen, sillä se muodostuu paitsi valtion taidetoimikunnista ja taiteen keskus-toimikunnasta myös alueellisten taidetoimikuntien verkostosta.

Alueellisella taidetoimikuntajärjestelmällä on pyritty vähentämään ammattitaiteilijoiden keskittymistä pääkaupunkiseudulle ja harvoihin suuriin kasvukeskuksiin. Toimikuntien työn painopiste on hiljalleen siirtynyt apurahoja ja avustuksia ammattitaiteilijoille myöntävästä organisaatiosta laajemmin alueen taidepolitiikkaan vaikuttavaksi kehittämistyöksi.

Taide- ja taiteilijapoliittisen periaatepäätöksen täytäntöönpano on alkanut. Periaatepäätöksen kuntia koskevat maininnat ovat niiden itsehallinnollisen aseman huomioon ottavia suosituksia, jotka tarvittavilta osin käsitellään valtion ja kuntien yhteisessä neuvottelumenettelyssä. Periaatepäätöksen mukaisesti valmistellaan ja toteutetaan toimenpiteitä sekä tehostetaan ministeriöiden toimintaa luovan toiminnan edistämiseksi eri tavoin, joita periaatepäätöksessä on kaikkiaan 38. Niiltä osin, kun nämä toimenpiteet koskevat alue- tai paikallistasoa, ne on otettu huomioon tämän muistion eri luvuissa.

Kehittämistarpeet

Kansallista innovaatiopolitiikkaa on lavennettava taiteen ja kulttuurin suuntaan myös aluetasolla. Poliitiikan tavoitteeksi on asetettava luova hyvinvointiyhteiskunta, jossa taide on keskeinen osa aluetta uudistavaa ja kehittävää innovaatioperustaa, uuden tiedon, taidon, osaamisen ja hyvinvoinnin kokonaisuutta, jossa tunnustetaan myös pysyvät kulttuuriset arvot.

Pääministeri Anneli Jäätteenmäen hallituksen sekä pääministeri Matti Vanhasen hallituksen ohjelmien mukaan luovan toiminnan edellytysten kehittämiseksi laaditaan koko maan kattava luovuusstra-

tegia. Hyvän pohjan sille antavat toisaalta valtioneuvoston taide- ja taiteilijapoliittinen periaatepäätös kaikki taiteen alat kattavana asiakirjana, valtioneuvoston aiemmin antamat muotoilupoliittinen periaatepäätös ja arkkitehtuuripoliittinen ohjelma sekä opetusministeriön luovuus ja kulttuuri -kärkihanke. Osana viimeksi mainitun toteuttamista lääninhallitukset ovat ryhtyneen kartoittamaan hyviä, olemassa olevia käytäntöjä omilla alueillaan yhteistyössä alueellisten taidetoimikuntien kanssa avainsanoina kumppanuus, opetussuunnitelma, koulutus ja tutkimus. Kartoitusalueet ovat

- luovuuden ja kulttuurikasvatuksen edistämisen hyvät käytännöt ja kehittämishaasteet kasvatuksen, koulutuksen ja kulttuurin alueella,

- hyvät käytännöt, kehittämishaasteet ja mahdollisuudet luovuuden ja kulttuurikasvatuksen edistämiseksi eri hallintokuntien, eri yhteistyötahojen ja elinkeinoelämän yhteistyönä, sekä

- luovuuden ja kulttuurikasvatuksen tutkimuksen kartoittaminen sekä olemassa olevien tutkimushankkeiden laajentaminen ja verkostoituminen.

Opetusministeriö toteuttaa arkkitehtuuripoliitikkaa yhteistyössä valtion rakennustaidetoimikunnan ja ympäristöministeriön kanssa. Aluetasolla keskeisiä toimijoita ovat maamme 13 ympäristökeskusta sekä aluearkkitehtitoiminta, jonka avulla on lisätty erityisesti syrjäisten ja pienten kuntien arkkitehtiasiantuntemusta. Arkkitehtuuripoliittisen ohjelman mukaisesti maahamme on laadittu rakennusperintöstrategia. Siinä todetaan muun muassa, että arkkitehtuuripoliitiikan kannalta keskeistä on valtion aluetason asiantuntijaorganisaation kehittäminen, kuntien rakennusperintöinventointien laatiminen ja rakennustekniikan keskuksen perustaminen. Tässä työssä yhteistyökumppanina on Museovirasto kehittyvine alueorganisaatioineen, kuten edellä luvussa Museot ja kulttuuriperintö on todettu.

Muotoilupoliittista periaatepäätöstä, Muotoilu 2005! -ohjelmaa, opetusministeriö toteuttaa yhteistyössä kauppa- ja teollisuusministeriön ja TE-keskusten, eri korkeakoulujen sekä teollisuuden etujärjestöjen kanssa. Muotoilu 2005! -ohjelmassa on korostettu muotoilun roolia myös alueellisena kehitystekijänä. Alueellisina toimijoina merkittävän aseman

ovat saavuttaneet Designium -muotoilun innovaatiokeskus pääkaupunkiseudulla ja Lapin yliopiston Design Park. Näiden ohella alueellisia sovellutuksia muotoiluosaamisen vahvistamiseksi on Lahden seudulla, Itä-Suomessa ja Hämeenlinnan alueella. Näiden sekä Pohjois-Pohjanmaan muotoilustrategian tavoitteena on lisätä muotoilun käyttöä osana alueiden yritysten kilpailukykyyn vahvistamista.

Tanssitaiteessa pyritään kehittämään Ranskan ja Englannin mallia soveltavaa tanssin aluekeskusverkostoa, joka tukisi tanssitaiteen kehittymistä nimenomaan niillä alueilla maassamme, joissa jo on toimintaa. Tehtävänä olisi ensisijaisesti ammatillisen esitystoiminnan järjestäminen sekä vierailu- ja kiertue-toiminnan organisoiminen. Tämän lisäksi alueen omista vahvuuksista riippuen painotusalueita voisivat olla esimerkiksi tanssitapahtumien ja -festivaalien järjestäminen, tiedotuskeskuksena toimiminen, yleisötyö ja erityisesti yhteistyöverkostojen synnyttäminen paitsi tanssin oman kentän kesken, myös eri taiteenalojen, oppilaitosten ja yhteiskunnan toimijoiden kesken.

Valtioneuvosto on kiinnittänyt huomiota taide- ja taiteilijapoliittiseen ohjelmaan perustuvassa periaatepäätöksessään seuraavaan aluepoliittiseen haasteeseen ja luvannut, että opetusministeriö selvittää omalta osaltaan milloin julkisen vallan on tarpeen toimia tällaisen verkostoitumisen aloitteentekijänä alueilla:

On tärkeää kehittää julkisen sektorin ja yksityisen sektorin monipuolista yhteistyötä ja verkostoitumista taiteen edistämiseksi. Näin on mahdollista tuottaa monenlaisia etuja, kuten

- taiteen kentän toimijoiden ja rahoittajien kesken,
- eri rahoittajatahojen eli julkisen vallan, elinkeinoelämän ja säätiökentän kesken,
- round-table -tyyppisenä verkostoitumisena, joka voisi olla luonteva tapa tuottaa luovaa julkinen/yksityinen -kumppanuusajattelua, sekä
- foorumeina myös yritysten ja yksityisten kansalaisten lisääntyvälle osallistumishalukkuudelle ja kansalaisyhteiskunnan aktiviteeteille.

Strategiset linjaukset

- Vahvistetaan alueellisia taidetoimikuntia alueensa ammattitaiteen asiantuntijaorganisaatioina, joilla on tärkeä rooli alueellisen kehittämistyön verkostojen luojana ja kehitetään toimikuntien yhteistyötä oman alueensa muiden kulttuuritoimijoiden, kuten maakunnan liittojen, taide- ja kulttuurilaitosten sekä maakuntarahastojen kanssa.
- Lisätään suoraa taiteilijatukea esimerkiksi tukemalla hankerahoituksella nykyistä parempien työskentelytilojen aikaansaamista eri alojen taiteilijoille. Työssä hyödynnetään muun muassa Suomen Taiteilijaseuran Ateljee-säätiön selvitystä ja ohjelmallisia ehdotuksia.
- Kannustetaan kuntia residenssitoimintaan, mikä on tärkeää sekä taiteilijoille että toimintaan osallistuville paikkakunnille ja niiden kansainvälistymiselle.
- Luodaan nuorten taiteilijoiden tukemiseksi erillisiä tuotanto- ja tukijärjestelmiä, joita ovat esimerkiksi nuorille taiteilijoille suunnattu starttiraha sekä tuki kulttuuriyritysten perustajille. Ne mahdollistavat uransa alussa olevien pääsemisen paremmin kiinni ammatilliseen toimintaan.
- Kannustetaan kuntia prosenttiperiaatteen noudattamiseen eli yhden prosentin varaamiseen rakennuskustannuksista taideteosten hankkimista varten. Julkisen vallan vastuu laadukkaasta elinympäristöstä edellyttää lainsäädännön ja muun viranomaisohjauksen lisäksi esikuvallista roolia koko rakennusallalle. Julkisen vallan oman toiminnan tulee sisältää hyvään ympäristöön kannustavia käytäntöjä.
- Toteutetaan Euroopan parlamentin esityksen mukaista periaatetta: ne julkiset rakentamis-, varustamis- tai ympäristöhankkeet, jotka saavat osarahoitusta rakenneraastoista osoittavat 0.1 - 0.5 %:n kokonaisbudjetistaan taideteosten hankkimiseen ja sisällyttämiseen osaksi hankekokonaisuutta, ellei näissä noudateta prosenttiperiaatetta.

Seuranta

Opetusministeriö kehittää yhdessä taiteen keskus-toimikunnan kanssa taide- ja taiteilijapolitiikan seuranta ja arviointia ottaen huomioon myös alue-näkökulman.

Syksyn 2003 aikana valmistuu arvio taidetoimi-kuntalaitoksen ja erityisesti alueellisten taidetoimi-kuntien työstä ja sen seurauksena päätetään, tulisi-ko esimerkiksi opetusministeriön tulosohjauksen keinoin toimikuntien työtä tehostaa ja mihin suun-tiin.

Lastenkulttuuri

Nykytila

Lastenkulttuuri on vakiinnuttanut asemansa maame kulttuuripolitiikan käsitteenä 1970 -luvulla. Valtion taidehallinnossa lastenkulttuurin edistämi-sellä on ollut oma määrärahasa parin vuosikymme-nen ajan ja taiteen keskustoimikunnan yhteydessä erityinen lastenkulttuurijaosto vuodesta 1987 luki-en. Opetusministeriössä lapsia ja nuoria koskevia taiteeseen ja kulttuuriin liittyviä asioita hoidetaan ministeriön eri yksiköissä.

Lasten oikeudesta kulttuurielämään säädetään YK:n lasten oikeuksien yleissopimuksen niissä artik-loissa, jotka liittyvät koulutukseen ja kulttuuriin sekä ilmaisuvapauteen ja tiedonvälitykseen. Yleisso-pimuksen periaatteisiin kuuluu, että lapsille on tur-vattava osuus yhteiskunnan voimavaroista, heillä on oikeus osallistua itseään koskevaan päätöksentekoon sekä oikeus yhteiskunnan suojeluun ja huolenpi-toon.

Lastenkulttuuri on laaja-alainen käsite; sillä tar-koitetaan toisaalta lapsille suunnattua kulttuuria ja toisaalta lasten omaa kulttuuria. Käsite Kulttuuria lapsille sisältää laajasti ottaen kaikki lapsille tarkoi-tetut kulttuurin ilmentymät aina lapsille tarkoite-tuista pedagogisista instituutioista (esikoulu, perus-koulu jne.), kulttuuri-instituutioihin (lastenteatte-rit, taidekoulut jne.), järjestötoimintaan (kuorot, urheiluseurat jne.) ja kaupalliseen kulttuuritarjon-taan (elokuvat, tietokonepelit jne.). Käsite Lasten

oma kulttuuri puolestaan on ennen muuta suullis-ta kulttuuria, leikkiin ja kerrontaan perustuvaa las-ten itse luomaa kulttuuria, lasten maailmaa. Se ot-taa vaikutteita aikuisten maailmasta ja aikuisten lap-sille suuntaamasta kulttuuritarjonnasta, mutta nou-dattaa pitkälti omia lakejaan. Yleisesti ottaen on kyse lapsen suhteesta koko häntä ympäröivään kul-ttuuripiiriin, yhteisön arvoihin, asenteisiin, kieleen ja kulttuuriperintöön. Lapsi kasvaa tiettyyn kulttuu-riin ja kantaa sitä eteenpäin.

Lapsille suunnattu kulttuuri- ja taidetarjonta on runsasta. Toimintamuodot ovat moninaiset ja eroja esiintyy lapsille suunnattujen palveluiden ja tuottei-den laadussa ja tarjonnassa sekä taiteenaloittain että alueellisesti. Lastenkulttuurin ja monen taidelaitok-sen kannalta kunnan rooli on tärkeä. Merkittävä osa lapsille suunnatusta taide- ja kulttuuritarjonnasta tuotetaan taidelaitosten yhteydessä. Joissakin kun-nissa lasten ja nuorten taide- ja kulttuuripalvelut on keskitetty erityisiin lastenkulttuurikeskuksiin. Vuonna 2003 käynnistyi myös alueellinen lasten-kulttuurikeskusten verkosto "Taikalamppu". Kirjas-tojen merkitys on lastenkulttuurin kannalta huo-mattava, sillä monilla pienillä paikkakunnilla kirjas-to on ainoa kulttuurilaitos. Taidelaitosten perintei-nen rooli on muuttunut viime aikoina. Niin kirjastoissa, museoissa, teattereissa kuin muissakin perinteisissä taidelaitoksissa on lisätty yhteistyötä koulujen ja päiväkotien kanssa. Vahva vaikuttaja las-tenkulttuurin kentällä on myös televisio.

Valtion kulttuuripolitiikassa taidekasvatus on yksi lastenkulttuurin osa-alue. Kunnat huolehtivat yleis-sivistävästä taidekasvatuksesta sekä esiopetuksessa, peruskoulussa että toisella asteella. Vastaava tavoit-teen tulisi toteutua myös päivähoidon osalta. Taide-kasvatusta järjestävät lisäksi erilaiset järjestöt ja tai-teen perusopetusta antavat yksiköt. Kouluajan jäl-keinen iltapäivätoiminta ja nuorisotyö perustuvat vapaaehtoisuuteen ja niiden järjestäminen on siirty-nyt yhä enemmän yksityisten järjestäjien vastuulle.

Nykyisin lapsiin ja nuoriin kiinnitetään erityistä huomiota ja sivistystehtävä on nostanut taidekasva-tuksen taidelaitosten ja sen ulkopuolella toimivien ryhmien toiminnan yhdeksi painopisteeksi. Uusia mahdollisuuksia kartoittavat erilaiset taide- ja kult-tuurikasvatusprojektit. Valtionhallinnossa myönte-i-

nen kehityssuunta on ollut alueellisten taidetoimikuntien aktiivisuuden lisääntyminen lastenkulttuurin toimialalla.

Kehittämistarpeet

Lapsen tulevaisuuden turvaaminen on kaikissa yhteisöissä yksi keskeisimpiä huolenaiheita. Lasten ja lapsiperheiden aseman parantaminen on ollut keskeisellä sijalla myös suomalaisen hyvinvointiyhteiskunnan rakentamisessa. Lapsen hyvinvoinnissa ei kuitenkaan ole kysymys vain elämisen perusedellytysten turvaamisesta, vaan lapsille halutaan antaa myös mahdollisuus kasvaa yksilöiksi ja yhteisön jäseniksi ja kasvattaa lapset tiettyyn kulttuuriin, tiettyihin arvoihin, osallisiksi henkisestä ja aineellisesta kulttuuriperinnöstä.

Kehittämisen lähtökohtana on, että jokaisella lapsella tulee olla mahdollisuus nauttia laadukkaista taide- ja kulttuuripalveluista asuinpaikasta ja varallisuudesta riippumatta. Lasten taide- ja kulttuuripalveluiden parantaminen edellyttää niiden kannalta keskeisten instituutioiden resursoinnin parantamista ja toiminnan kehittämistä. Myös lasten oman, leikkiin tai kerrontaan perustuvan itse luodun kulttuurin edistäminen nähdään taide- ja kulttuuripalveluiden rinnalla yhtä tärkeänä osa-alueena.

Strategiset linjaukset

- Edistetään kulttuuripolitiikan huomioon ottavien lapsipoliittisten ohjelmien laatimista kunnissa.
- Tuetaan yhteistyönä lääninhallitusten ja alueellisten taidetoimikuntien kanssa taidekasvatusta esiopetuksessa, peruskoulussa, yleissivistävässä ja ammatillisessa toisen asteen koulutuksessa sekä taidekasvatukseen liittyvää ammatillista koulutusta mukaan lukien opettajankoulutus. Tuetaan lasten ilta- ja aamupäivätoimintaa sekä taiteen perusopetusta. Edistetään taiteen ohjattua harrastustoimintaa.

- Nähdään kulttuurinen monimuotoisuus voimavarana ja huomioidaan vähemmistöihin kuuluvien sekä erityisryhmien tarpeet.

- Kannustetaan taide- ja kulttuurilaitoksia sekä yhdistyksiä alueilla vahvistamaan lastenkulttuuritoimintaa. Kiinnitetään huomiota medioihin ja lastensuojelullisiin näkökohtiin.

- Tuetaan lastenkulttuurikeskusten verkoston "Taikalampun" toimintaa sekä alueellisten taidetoimikuntien aktivoimista eri taiteenalojen lastenkulttuuritoiminnan tukemiseen.

- Edistetään eri taiteenalojen lastenkulttuuritoimintaa.

Seuranta

Lastenkulttuuripoliittisen ohjelman toteuttamista seuraa erillinen työryhmä.

Kulttuurinen tietoyhteiskunta

Nykytila

Kulttuurisen tietoyhteiskunnan ytimessä ovat sivistys ja elinvoimainen kansallinen kulttuuri, jonka ominaispiirteitä ovat laaja saatavuus, moniarvoisuus ja moninaisuus, runsaus ja laatu, luovuus ja elämyksellisyys. Yhteiskunta on kehittymässä tietoon perustuvaksi yhteiskunnaksi. Kehittyvä informaatioteknologia muuttaa laajasti koko yhteiskuntaa: elinkeinoelämän ja teollisuuden rakenteita ja toimintoja, koulutuksen ja tutkimuksen edellytyksiä, ihmisten toimintaympäristöä sekä työssä että vapaa-aikana.

Alueellisen kilpailukyvyyn lähteenä on alettu korostaa entistä selkeämmin tutkimusta ja kehitystyötä, innovatiivisia aloja ja tietoon perustuvia tuotantomuotoja. Kulttuurisidonnaisten yritysten ja palvelujen tarpeisiin on tehty hankesuunnitelmia, joilla edesautetaan muun muassa maakuntatasoisen kulttuurin tietopankkiverkoston kehittymistä.

Viime vuosina tietoyhteiskunnan sisältökysymykset, sosiaaliset ja yhteiskunnalliset vaikutukset sekä koulutuksen tärkeys ovat tulleet entistä painokkaammin esille. Tietotekniikan laajentuva käyttö vaikuttaa myös syvästi kulttuuriin.

Kehittämistarpeet

Opetusministeriön Kulttuurisen tietoyhteiskuntastrategian 2010 lähtökohdiana on, että kulttuuripalvelujen tulee olla kaikkien kansalaisten saatavilla alueesta riippumatta. Kansallisissa linjauksissa nopea tietoliikenne ja tietoinfrastruktuuri ovat pitkään olleet varsin keskeisellä sijalla. Tietoyhteiskunnan kulttuuripalveluihin sisältyvät muun muassa yleisten ja tieteellisten kirjastojen virtuaaliset kirjastopalvelut tietokantoinen, taidelaitosten verkkopalvelut ja musiikkiäänitteiden verkkopalvelu.

Kulttuurisen tietoyhteiskunnan sisältöalan alueellinen kehittäminen on kytkeytynyt tiiviisti laajempaan aluekehitykseen. Sisältöalan tukitoimintaa harjoitetaan paljon alueellisten tukimuotojen ja kehitystoimien kautta. Sisältöalaa on ladattu monilla alueilla myös laajempia aluepoliittisia odotuksia kuten

- alueellinen hyvinvointi (kulttuuriset peruspalvelut),
- alueellinen kilpailukyky (kulttuurisidonnainen yritystoiminta), sekä
- alueellisten kehittämistoimien ja rahoitusvälineiden hyödyntäminen (EU-varat).

Sisältötuotantohankkeen toiminnan painopisteenä on erityisesti alueellisuuden toteutuminen ja tavoitteena monimuotoisen kulttuuriyrittäjyyden kehittämisen tukeminen yhteistyössä alueellisten organisaatioiden kanssa. Toisaalta tähdätään verkostoitumiseen, laajempien tuotantomallien synnyttämiseen ja kansainvälistymiseen. Verkostoituminen on erityisen tärkeää pienille toimijoille, joiden näkyvyys ja resurssit ovat rajallisia. Alueet, joissa on panostettu verkostojen luomiseen ja niihin liittymiseen sekä synergian synnyttämiseen, ovat kehittyneet vahvasti.

Kansalaisten ja yksittäisten kuluttajien kannalta viestintävälineiden ja tietoverkkojen palvelut tulee kehittää sellaisiksi, että ne voidaan ottaa tehokka-

seen käyttöön monenlaisten kulttuuripalvelujen kohdalla. Oman huomionsa ansaitsevat eri alueiden omaleimaiset kulttuuripiirteet, joiden säilyttäminen ja tukeminen rikastuttavat osaltaan kansallista kulttuuria ja vahvistavat sen elinvoimaa kaupallisen yhtenäiskulttuurin paineessa.

Kun tietoyhteiskuntavalmiudet pyritään saamaan kaikille, tulevat osallistumis- ja vaikuttamisjärjestelmät kaikkien ulottuville. Tietoyhteiskunnan verkko- ratkaisujen avulla on mahdollista rakentaa kansalaisten käyttöön uusia osallistumis- ja vaikuttamiskanavia, joiden kautta voidaan osallistua erilaisten asioiden ja yhteiskunnallisten päätösten valmisteluun. Nuoret ovat keskeinen ryhmä uuden vaikuttamistavan omaksumisessa. Verkkomediat muodostavat nuorten harrastamiselle, osallistumiselle ja yhteiskunnalliselle vaikuttamiselle uuden toimintaympäristön. Samalla ne merkitsevät vakavaa haastetta perinteiselle nuorten järjestötoiminnalle sekä sen muotojen, sisällön ja rakenteiden uudistamiselle.

Myös liikunta on yksi keskeinen sisältötuotannon kohde sekä alueellisella että paikallisella tasolla. Mahdollisia sisältöjä ovat esimerkiksi liikuntapaikat ja niillä tarjottavat liikuntapalvelut, liikuntaseurojen ja -järjestöjen tarjoamat harrastusmahdollisuudet sekä laajalle yleisölle tarkoitettut liikunta- ja terveysohjeet.

Kulttuurisen tietoyhteiskuntastrategian 2010 toimenpideohjelman toimialoittaisissa painotuksissa erääksi keskeiseksi linjaukseksi nousee kulttuurisen tietoyhteiskunnan alueellinen kehittäminen yhdessä kulttuurisidonnaisen yritys- ja palvelutoiminnan kanssa.

Kulttuuri-, liikunta- ja nuorisotoimissa korostuu saavutettujen käytäntöjen levittämisen merkitys, kestävään kehitykseen tähtäävien kulttuurisektorin toimijoiden ohjaus- ja koulutustoiminta, tietoyhteiskuntavalmiuksien ja sisältötuotannon kehittäminen sekä verkostoituminen ja yhteistyö. Palvelujen tarjonta pyritään saattamaan mahdollisimman kattavaksi ja vaivattomasti saavutettavaksi. Yleisedellytyksiä, kuten luovuutta ja alaan liittyvää koulutustaustaa, on erilaisissa selvityksissä katsottu löytyvän runsaasti. Myös teknologista ja infrastruktuuritasoa on pidetty suhteellisen korkeana.

Viime aikoina on kuitenkin myös tuotu esille se, ettei Suomi enää välttämättä olekaan uuden teknologian edelläkävijä. Suomi on harvaan asuttu ja laaja maa ja esimerkiksi laajakaistayhteydet ovat maaseudulla ja syrjäseuduilla vielä suhteellisen harvinaisia. Myös tekninen taso vaihtelee. Yksittäisten asukkaiden laajakaistaisen tietoliikennetoiminnan yleistymistä estää myös kustannusten korkea taso. Etätyöskentelyä edistäviä toimenpiteitä tulee voimakkaasti ideoida ja toteuttaa alueellisina hankkeina.

Strategiset linjaukset

- Otetaan kulttuurisen tietoyhteiskunnan kehittämisessä lähtökohdaksi se, että kulttuuripalvelujen tulee olla kaikkien kansalaisten saatavilla alueesta riippumatta.
- Toteutetaan kansallisen sisältötuotannon edistämiseksi alueellisuutta ja edistetään monimuotoista, digitaalisilla palveluilla tuetua kulttuuriyrittäjyyttä.
- Ideoidaan ja toteutetaan etätyöskentelyä edistäviä kulttuurisia tietoyhteiskuntahankkeita.
- Otetaan toimintojen järjestämisessä ja kehittämisessä huomioon EU:n tasavertaisuuden periaate alueellisten kehityserojen vähentämisestä ja valtioneuvoston vahvistamat kansalliset alueellisen kehittämisen linjaukset. Kansallinen ja EU:n aluepolitiikka muodostavat kokonaisuuden, jolla tuetaan maan eri osien kehitystä niiden omista lähtökohdista käsin.
- Luodaan edellytyksiä sille, että tietoverkoissa on tarjolla paikallisia ja alueellisia suomalaisen kulttuurin - kirjallisuuden, musiikin, näyttämötaiteen, kuvataiteen, taideteollisuuden, arkkitehtuurin, tanssitaiteen, viestinnän, elokuvan sekä koko muuttuvan audiovisuaalisen alan - sisältöjä.
- Kehitetään alueellisia ja paikallisia kulttuurin verkkouutispalveluita siten, että tietojen saatavuus taide- ja kulttuuripolitiikasta ja tapahtumista sekä kulttuurialan toiminoista ja toimijoista on monipuolista ja helppoa.

Seuranta

Opetusministeriössä on aloitettu suunnitelmallinen valmistelu kulttuurisen tietoyhteiskunnan kehityksen seuraamiseksi. Yleisten tietoyhteiskunta-indikaattorien lisäksi työssä tarkastellaan kulttuurielämää, kulttuuriaktiiviteetteja ja -aineistoja sektoreittain sekä viestinnän tuotteiden tuotantoa ja saatavuutta. Alustava indikaattoriluettelo on valmistunut vuoden 2003 alussa.

Kulttuuri-, liikunta- ja nuorisopolitiikan aluekehittämisen toimenpideohjelman linjauksien toteutumista seurataan ja painotuksia tarkennetaan vuosittain tulossuunnittelun yhteydessä.

Kulttuurisidonnainen yritys- ja palvelutoiminta

Nykytila

Valtioneuvoston periaatepäätös taide- ja taiteilijapolitiikasta korostaa taiteen merkitystä luovan hyvinvointiyhteiskunnan kehittämisessä. Harva toimiala on niin työvoimaintensiivinen kuin taide- ja kulttuuriala. Esimerkiksi Kainuussa on arvioitu, että työllisestä työvoimasta peräti 12,3 % työllistyi kulttuurin ja kulttuuriteollisuuden avulla vuonna 1999, tästä 42 % kolmannen sektorin ja 37 % kulttuuriyritysten avulla.

Taide- ja kulttuuriala ovat kasvavia toimialoja. Esimerkiksi keskeisten tekijänoikeusalojen jalostusarvon osuus bruttokansantuotteesta vuodesta 1988 vuoteen 1997 lisääntyi 2,9 prosentista 4,1 prosenttiin.

Kulttuuriteollisuus on toimialana monimuotoinen ja se nähdään yhä useammin osana alueellisia ja paikallisia kehittämisstrategioita. Kulttuuriteollisuuden tavoitteena on kulttuuri-, taide- ja elämys-tuotannon kehittämishankkeiden ja toimenpiteiden käynnistäminen. Näiden toteuttajina ovat joko yritykset tai julkisen sektorin toimijat ja toiminnassa keskitytään markkinaehtoiseen ja ammattimaiseen yritystoimintaan. Hanketoiminnan käynnistämisen edellytyksenä on yleensä sellaisen kulttuuritoimialan dynaamisen kehittämisohjelman luominen,

jossa kulttuurista tulee kannattavaa työtä osana alueen elinkeinoelämää.

Kulttuuriteollisuus kulttuuriyrittäjyyden näkökulmasta tarkoittaa sellaista yrittäjyyttä, jossa kaupaa käydään kulttuurisilla sisällöillä ja jossa painotetaan kulttuuriyrittäjyyttä taloudellisena toimintana ja kulttuuria alueen elinvoimaisuutta lisäävänä tekijänä. Tyypillisiä kulttuuriyrittäjyyden aloja ovat käsi- ja taideteollinen toimiala, tapahtumatuotanto ja uusmediapohjainen sisältötuotanto. Kulttuuriteollisuuden tunnuspiirteitä ovat sisältöön, ideaan tai muotoon liittyvä suunnitteluintensivisyys. Kulttuuriteollisuuden organisaatiot ovat horisontaalisia ja joustavia.

Kulttuuriteollisuuteen liittyy luovuuden ohella liiketoimintaosaaminen, teknologian hallinta sekä kyky alan muiden toimijoiden tuntemiseen ja uudentyyppisissä verkostoissa toimimiseen. Kulttuuriteollisuuden yhteydessä luovalla osaamisella tarkoitetaan sisällön luomista - luovuutta ja ideointia.

Liiketoimintaosaaminen koostuu markkinoinnin, tuotteistamisen ja tuotantoprosessin hallinnasta sekä liiketoimintaan kytkeytyvän juridiikan hallinnasta. Teknologiaosaaminen liittyy kehittyvän suunnittelu- ja tuotantoteknologian sekä verkkomarkkinoinnin hallintaan. Suunnittelu- ja tuotantoteknologian nopea kehitys on tarjonnut kulttuuriteollisuudelle uusia mahdollisuuksia kuten uuden teknologian soveltamisen kulttuurin ja taiteen perinteisten muotojen markkinointiin, levitykseen ja jakeluun, uusien taidemuotojen syntyymiseen sekä uudenlaisten vuorovaikutusverkkojen syntyymiseen.

Uusi teknologia on avannut perinteisille instituutioille ja laitoksille uusia tapoja välittää omia palveluita ja tuotteita. Kulttuuriteollisuudessa luovan, teknologisen ja liiketoiminnallisen osaamisen rinnalla korostetaan verkosto-osaamista yhtenä toimialan menestystekijänä.

Kehittämistarpeet

Kulttuuriyritysten tilanne varsinkin kasvukeskusten ulkopuolella sijaitsevilla alueilla on vaikea, koska nimenomaan kulttuuriyritysten neuvonta- ja tukipalvelut puuttuvat suuresta osasta maata. Tätä varten samoin kuin kolmannen sektorin kulttuuritoimijoi-

den tukemista varten tarvitaan määrätietoista työtä ja koko maan kattavan tukiverkoston muodostamista. Tässä kehittämistyössä taide- ja kulttuurialan oppilaitosten verkosto tarjoaa merkittävän osaamisen ja asiantuntijaresurssin. Kulttuuriyrittäjyyden kehittyminen perustuu paikalliseen aloitteellisuuteen ja verkottumiseen alueen sisällä ja/tai vahvoihin yhteyksiin toimintaa tukeviin keskuksiin. Aloitteellisuus on asukkaiden, yhteisöjen ja instituutioiden omista lähtökohdista kasvavaa innovatiivisuutta ja yrittäjyyttä. Sitä täydentävät kiinteät yhteydet osaamiskeskuksiin, joiden kautta muodostuu tuntuma uusimpaan tutkimus- ja kehitystoimintaan.

Luovan hyvinvointiyhteiskunnan rakentamisessa korostuu julkisen sektorin yhteinen vastuu edellytysten luomisesta kansalaisten kulttuurisille peruspalveluille. Uusi teknologia on avannut perinteisille instituutioille ja laitoksille uusia tapoja välittää omia palveluitaan ja tuotteitaan. Esimerkkinä tästä on muun muassa museoiden verkkopalveluiden kehittäminen, kulttuuriperinnön digitaalinen tallentaminen ja kulttuuristen sisältötuotteiden luominen.

Nopeasti kehittyvillä innovatiivisilla yritystoiminnan alueilla kuten tietotekniikan ja erilaisten yleisölle tarjottavien palveluiden tuotekehityksessä taide avaa vielä käyttämättömiä mahdollisuuksia. Tässä ovat keskeisessä asemassa toisaalta taiteen rahoittajat ja tuottajat ja toisaalta se väliporras, joka välittää taiteellista osaamista ja ammattitaitoa tuotantoprosesseihin ja yleisöjen tietoisuuteen. Väliportaassa toimivien henkilöiden kouluttamiseen ja välittäjäportaan organisatoriseen kehittämiseen on koulutus- ja taidepolitiikassa syytä kiinnittää nykyistä enemmän huomiota.

Strategiset linjaukset

- Ohjataan valtion ja muiden tahojen teknologiaan ja kehitystoimintaan suuntautuvaa rahoitusta aiempaa enemmän sisältötuotantojen rahoitukseen ja rahoitetaan esimerkiksi AV-kulttuurin hankkeita. Digitaalisen tekniikan myötä tulleiden uusien teknisten sovellutusten rinnalle kehitetään osittain tai kokonaan uudella tekniikalla toteutettuja sisältöjä.
- Ideoidaan uusia tapoja taiteen tekijöiden huomioimiseksi ja käyttämiseksi yritystoiminnassa, sillä taide ja kulttuuri ovat yritysten toimintaympäristöön liittyviä voimavaroja.
- Kehitetään alueille viranomaisten ja muiden toimijoiden yhteistyössä luovan osaamisen tuotteistamiseen ja kaupallistamiseen keskittyvää kulttuurialan yrityshautomoverkostoa.
- Liitetään taiteen, taidekasityön, muotoilun ja arkkitehtuurin mahdollisuudet laadukkaan, esteettömän ja esteettisesti korkealuokkaisen ympäristön rakentamiseen.
- Kannustetaan työyhteisöjä taiteen mahdollisuuksien käyttämiseen ja taidepalvelujen hyödyntämiseen työssä viihtymisen ja jaksamisen parantamiseksi. Työympäristöjen hyvä ja ihmislähtöinen suunnittelu ja taiteen käyttäminen myös työpaikkojen sisustuksessa ja varustuksessa on tärkeää.
- Tuetaan kulttuurisidonnaisen yritys- ja palvelutoiminnan kehittymistä (mm. matkailuun liittyvä tuotteistaminen ja liiketoimintaosaaminen).
- Sisällytetään kulttuuri "syrjästä esiin" -periaatteen mukaisesti erilaisiin alueellisiin kehittämisohjelmiin ja aluepolitiikkaa toteuttaviin valtakunnallisiin tavoiteohjelmiin. Myös määrärahatarpeissa taide- ja kulttuurialan hankkeet otetaan huomioon.

Seuranta

Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmän asettama ja opetusministeriön johtama kulttuuriteemaryhmä on käynnistänyt yhdessä VTT/Teknologian tutkimuksen kanssa vuoden 2003 alusta hankkeen, jossa kehitetään kulttuurisidonnaisen yritystoiminnan arviointia. Tässä hankkeessa arvioinnin kohteet osallistuvat eri tavoin arviointiprosessiin, jolloin he voivat vaikuttaa oman toimintansa kehittämiseen.

Liikunta

Nykytila

Liikuntapolitiikan tavoitteena on viime kädessä edistää väestön liikuntaharrastusta ja tukea liikunnan avulla lasten ja nuorten kasvua ja kehitystä sekä väestön hyvinvointia ja terveyttä. Liikuntalaissa (1054/1998) korostetaan tasa-arvonäkökohtien huomioon ottamista näiden tavoitteiden toteuttamisessa. Liikunnan aluestrategian keskeisiin perusteisiin sisältyy arvio liikuntalaissa asetettujen tavoitteiden toteutumisesta ja kehittämisedellytyksistä. Seuraavassa esitetään havaintoja alueellisen tasa-arvon näkökulmasta.

Koko väestön kohdalla suosituimpia liikuntamuotoja ovat kävely, lenkkeily, pyöräily, hiihto, uinti, kuntosaliharjoittelu, sauvakävely ja voimistelu. Väestön liikunta-aktiivisuuden määrässä ei ole suuria alueellisia eroja. Maaseutumaisissa kunnissa on hieman keskimääräistä enemmän liikuntaa harrastamattomia. Pohjois- ja Itä-Suomessa vähäisemmät liikuntamuotojen valinnanmahdollisuudet yksipuolistavat liikunnan harrastamista. Tarkasteltaessa liikunnan määrää terveys-suositusten valossa näyttää siltä, että pääkaupunkiseudulla on enemmän terveytensä kannalta riittävästi liikkuvaa väestöä kuin maaseutupaikkakunnilla.

Miehet harrastavat liikuntaa keskimääräistä enemmän Pirkanmaalla, Pohjois-Savossa, Pohjois-Karjalassa, Keski-Suomessa ja Lapissa. Varsinais-Suomi, Etelä-Pohjanmaa sekä Itä-Uusimaa erottuvat miesten osalta vähäisemmän liikunnan alueina verrattuna koko maahan. Erot eivät ole kuitenkaan suuria. Naisten kohdalla Pirkanmaa, Kymenlaakso,

Pohjois-Savo ja Lappi erottuvat tavanomaista runsaamman liikunnan harrastamisen alueina, vaikkakaan erot eivät ole suuria. Uudellamaalla, Varsinais-Suomessa, Pohjanmaalla ja varsinkin Ahvenanmaalla naisten vapaa-ajan liikunta on tavanomaista vähäisempää.

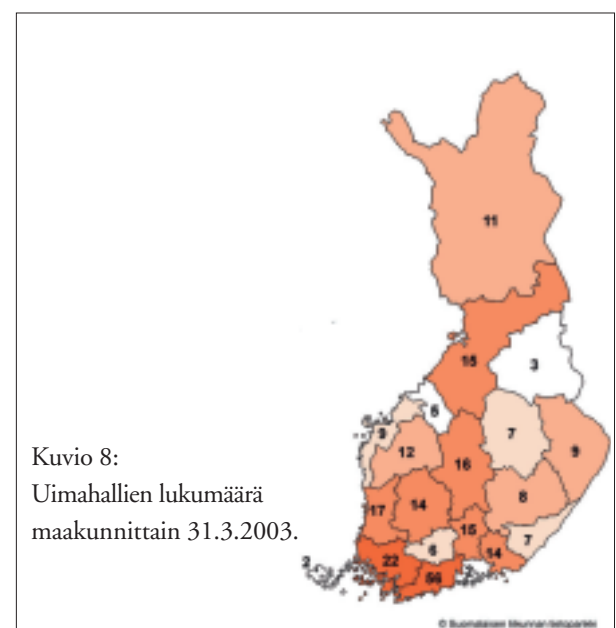
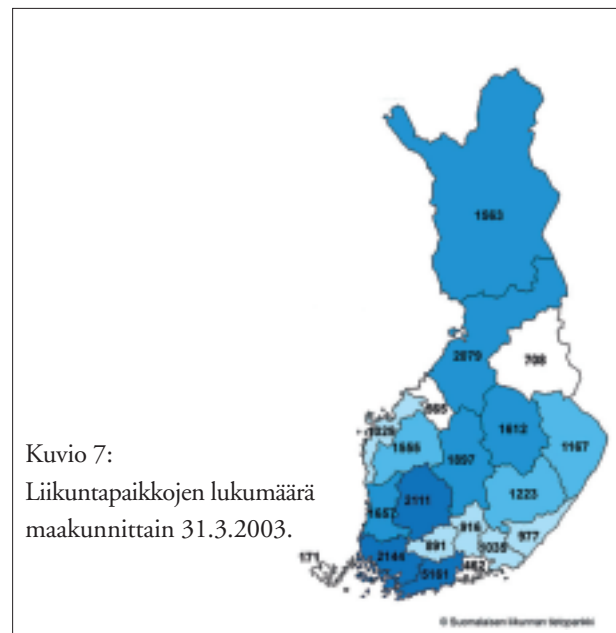
Lajiharrastus vaihtelee alueellisesti. Hiihdon harrastus on varsin vähäistä pääkaupunkiseudulla ja Uudellamaalla. Uusmaalaisista urheilua harrastavista lapsista ja nuorista vain 11 % harrastaa hiihtoa, kun Pohjois-Suomessa vastaava luku on 28 %. Pääkaupunkiseudulla ja Uudellamaalla asuvat lapset ja nuoret harrastavat eri lajeista aakkosjärjestyksessä lueteltuna golfia, jalkapalloa, koripalloa, salibandyä, taitoluistelua, uintia ja erilaisia tansseja innokkaammin kuin muualla Suomessa asuvat. Jääkiekon, kävelylenkkeilyyn, pesäpallon ja pyöräilyn kohdalla suosio kasvaa pääkaupunkiseudun ja Uudenmaan ulkopuolelle siirryttäessä. Maaseudun asukkaiden lajivalikoima on kapeampi kuin taajamien ja erityisesti pääkaupunkiseudun asukkaiden.

Miehet harrastavat työmatkaliikuntaa keskimääräistä yleisemmin eteläisessä Suomessa. Uudellamaalla, Satakunnassa ja Etelä-Karjalassa työmatkaliikuntaa harrastetaan noin 1.3 -kertaisesti ja Kymenlaaksossa yli 1.4 -kertaisesti maan yleiseen tasoon verrattuna. Keskimääräistä vähemmän työmatkoja liikutaan Itä-Uudellamaalla ja Etelä-Pohjanmaalla sekä Ahvenanmaalla. Naiset harrastavat työmatkaliikuntaa koko maata yleisemmin Uudellamaalla, Päijät-Hämeessä, Etelä-Karjalassa, Keski-Suomessa ja Pohjois-Pohjanmaalla. Keskimääräistä vähäisempää työmatkaliikunta on Etelä-Pohjanmaalla ja Pohjanmaalla sekä Ahvenanmaalla.

Eri puolilla Suomea osallistutaan varsin samantyyppisesti eri tahojen järjestämään liikuntaan. Poikkeuksen tekee vain yksityisten yritysten liikuntatarjonta, jonka kysyntä on pääkaupunkiseudulla suurempaa kuin muualla Suomessa. Tämän lisäksi pääkaupunkiseutu erottuu siksi, että siellä on suhteellisesti ottaen eniten liikuntaseuroissa liikuntaa harrastavia.

Liikuntaharrastuksen paikallistason edellytyksistä alueittain

Väestön liikunnan fyysisistä edellytyksistä tärkeimpiä ovat luonto ja siihen rinnastettavat alueet, kevyen liikenteen väylät ja rakennetut liikuntapaikat. Viimeksi mainittujen rekisteröity määrä Suomessa on noin 28 000 kappaletta. Suosituimpia liikuntapaikkoja ovat kevyen liikenteen väylät, ulkoilureitit, maantiet, kuntoilu- ja palloilusalit sekä uimahallit.

Asuinpaikkakunta erottelee liikuntapaikkojen käyttöä. Pääkaupunkiseudulla keskimääräistä tärkeämpiä liikuntapaikkoja ovat kevyen liikenteen väylät, uimahallit sekä kunto- ja palloilusalit. Itä-, Väli- ja Pohjois-Suomessa sekä maaseutumaisissa kunnissa maantiet korostuvat pääasiallisina liikuntapaikkoina.

Suomalaiset ovat eri puolilla maata melko tasa-vertaisessa asemassa ulkoilumahdollisuuksien tarjonnan suhteen jokamiehen oikeuden ansiosta. Suuremmissa kaupungeissa on monipuolisemmat rakenteisiin ja palveluihin perustuvat ulkoilumahdollisuudet, mutta maaseutukunnissa jokamiehen oikeudella tapahtuva ulkoilu on yleisempää ja monipuolisempaa. Kaupungistumisen edetessä ja luonnossa liikkumisen taitojen vähentyessä rakennettujen ulkoilumahdollisuuksien merkitys tulee korostumaan.

Ohjatun liikuntatoiminnan tuottajia paikallistasolla ovat kunta, liikuntaseurat, yksityiset palvelutarjoajat sekä muut tahot kuten oppilaitokset. Selvästi suurimman osan ohjatuista liikuntapalveluista tuottavat liikuntaseurat, joita maassamme on arviolta 7000. Kunta tuottaa noin neljänneksen ja yksityiset noin 10 % ohjatuista liikuntapalveluista.

Paikallistasolla liikunnan harrastamisen edellytyksistä vastaa liikuntalain mukaan kunta. Kunnan tulee kehittää paikallista ja alueellista yhteistyötä sekä terveyttä edistävää liikuntaa, tukea kansalais-toimintaa, tarjota liikuntapaikkoja sekä järjestää ohjattua liikuntaa mm. erityisryhmille. Valtion avustuksessa liikuntapaikkojen rakentamista ensisijaisia avustuksen saajia ovat kunnat ja kuntayhtymät. Kuntien mahdollisuudet luoda liikunnan harrastamisen edellytyksiä ovat erilaistuneet 1990-luvun aikana.

Liikuntaseurojen alueellisesta kattavuudesta ei ole olemassa luotettavia tietoja. Arviona on, että liikuntaseurojen verkosto kattaa suhteellisen tasaisesti koko maan. Liikuntaseurojen toiminta perustuu vapaaehtoisuuteen, joten niiden elinkaari ja paikallinen aktiivisuus vaihtelee. Vapaaehtoisten toimijoiden määräksi arvioidaan noin 500 000. Pääkaupunkiseudun väestö on aiemmin osallistunut vähemmän innokkaasti vapaaehtoistyöhön kuin muissa maan osissa, mutta tilanne on tasaantunut

muutaman viime vuoden aikana. Uudellamaalla ja pääkaupunkiseudulla käytetään hieman enemmän aikaa liikunnan vapaaehtoistyöhön kuin muualla Suomessa.

Kunnossa kaiken ikää -ohjelma on opetusministeriön ja sosiaali- ja terveysministeriön yhteishanke, jonka tavoitteena on yli 40-vuotiaiden liikuntaa harrastamattomien aktivoiminen liikuntaharrastuksen pariin. Paikallistason projektien toteutukseen osallistuvat kuntien liikunta- ja terveystoimi, työterveys-huolto, työpaikat, urheiluseurat ja muut yhdistykset. Vireillä on yli 400 paikallisprojektiä.

Liikkuva iltapäivä -projektin tavoitteena on ala-asteikäisten lasten päivittäisen liikunnan lisääminen ja yksin vietettyjen iltapäivien vähentäminen. Liikkuva iltapäivä selvittää mahdollisia yhteistyötahoja sekä -muotoja, joilla voidaan aktivoida, kannustaa ja opastaa lasten hyvinvoinnista kiinnostuneita tahoja järjestämään ala-asteikäisille lapsille säännöllinen, turvallinen ja toiminnallinen vaihtoehto iltapäivien viettämiseen.

Liikunnan voimavarat aluetasolla

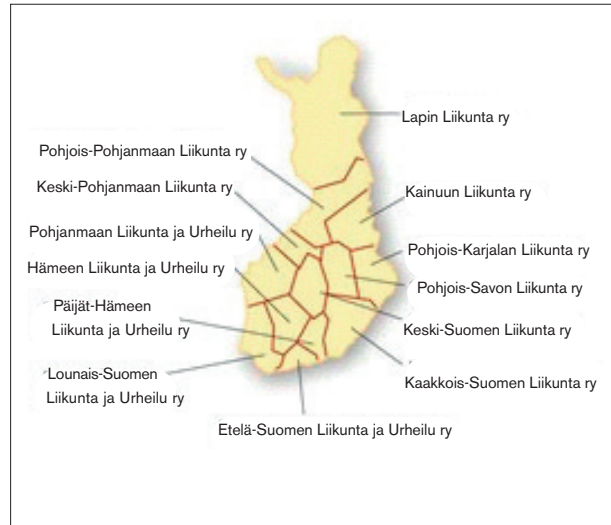
Lääninhallitusten tehtävänä on edistää liikuntapolitiikan alueellista toteutumista informaatio-, arviointi- ja resurssiohjauksen keinoin. Lääninhallituksilla on apunaan alueelliset liikuntaneuvostot, joita on toimikaudelle 2002-2004 nimetty yhteensä kahdeksan. Lääninhallitukset toimivat valtionapuviranomaisina liikunnan iltapäivätoiminnan avustamisessa ja avustettaessa kustannusarvioltaan 700 000 euron tai sitä pienempiä liikuntapaikkahankkeita.

Maakunnan liitot vastaavat muun muassa maakunnan ohjelmallisesta kehittämisestä ja alueiden käytön suunnittelusta. Maakuntaohjelma linjaa konkreettisesti kehittämistoimenpiteitä ja esittelee toimenpiteiden rahoittamiseksi lukuisan joukon erillisohjelmia.

Työvoima- ja elinkeinokeskuksilla on toimivalta myöntää työllisyysperusteista tukea investointeihin ja EU-hankkeisiin. Liikunnan toimialan EU-rahoitteiset hankkeet liittyvät tavallisesti matkailuun lisä-ten alueen matkailullista vetovoimaa.

Suomessa on 11 valtakunnallista ja kolme alueellista liikunnan koulutuskeskusta, joiden toimintaa opetusministeriö tukee avustuksin ja valtionosuuksin. Valtakunnalliset liikunnan koulutuskeskukset ovat sisäoppilaitoksia, jotka antavat ammatillista perus- ja lisäkoulutusta liikunta-alalla sekä erilaista vapaatavoitteista liikunnan koulutusta. Alueelliset liikunnan koulutuskeskukset tarjoavat koulutuspalveluja omalla maantieteellisellä alueellaan (lyhytkurssitoiminta). Yli 126 000 henkilöä osallistuu vuosittain koulutuskeskusten tarjoamaan vapaan sivistystyön koulutukseen. Valtionapukelpoisia opiskelijavuorokausia oli vuonna 2000 kaikkiaan 309 708, valtionosuuden piirissä näistä 280 000. Liikunnan koulutuskeskukset ovat alueensa liikunnan osaamiskeskuksia. Liikunnan koulutuskeskukset tarjoavat valmiin verkoston ja vankkaa ammattitaitoa mm. urheilijoille ja valmentajilla sekä liikuntaseurojen ja järjestöjen vapaaehtoisille ohjaajille ja toimihenkilöille tarjottavassa koulutuksessa, nuorten urheiluvaihtokoulutuksessa sekä terveys- ja perheliikunnassa.

Suomen Liikunta ja Urheilu ry:n (SLU) alueet toimivat liikunnan ja urheilun maakunnallisina kehittäjinä, kouluttajina, yhteistyötahoina ja edunvalvojina yhteistyössä Suomen Liikunta ja Urheilu ry:n keskusyksikön ja toimialojen kanssa. SLU-alueet tukevat etenkin liikunnan ja urheilun paikallisyksiköitä sekä kehittävät alueella yhdessä jäsenjärjestöjen kanssa lasten ja nuorten liikuntaharrastusta sekä aikuisten kunto- ja terveysliikuntaa. SLU-alueiden jäseninä on valtakunnallisia liikuntajärjestöjä tai niiden alueellisia rekisteröityjä yhdistyksiä sekä maakunnallisia muita liikuntajärjestöjä ja yhteisöjä. SLU-alueet tuottavat jäsenjärjestöjen, paikallisyhdistysten ja kuntien tarvitsemia ja haluamia palveluja sekä tukevat alueella liikunnan kehittämishankkeita. Eri hankkeissa ne toimivat yhteistyössä esimerkiksi kunnan, maakunnan ja lääninhallituksen kanssa edistäen liikunnan ja urheilun kehittämistä.

Kuvio 9: Suomen Liikunta ja Urheilu ry:n (SLU) alueet.

Muutostrendejä ja niiden vaikutuksia liikunnan aluetason edellytyksiin

Väestön keskittyminen eteläiseen Suomeen ja kasvukeskuksiin synnyttää haasteita sekä muuttotappioita muuttovoittoalueilla. Väestöltään harvenneilla alueilla, joilta etenkin nuori ja koulutettu työvoima muuttaa kasvukeskusten työmarkkinoille, verotulojen väheneminen ja kuntatalouden heikkeneminen johtavat helposti palvelujen karsimiseen myös liikunnan osalta. Toisaalta kasvukeskuksissa näyttää olevan vaikeuksia kasvavien liikuntatarpeiden tyydyttämisessä ja riittävien liikuntaolosuhteiden tarjoamisessa. Molempien aluetyyppien kohdalla esiin nousee kysymys liikunnan peruspalveluiden turvaamisesta.

Väestön ikääntymisen seurauksena työkykyisyyttä lisäävän ja terveyttä edistävän liikunnan ja liikuntapalvelujen kysyntä tulee kasvamaan koko maassa. Nämä ikääntymisen seuraukset korostuvat sellaisilla muuttotappioalueilla, joilla poismuutto on suurinta nuorissa ikäluokissa. Työssä jaksamisen tukeminen tulee yhä tärkeämmäksi työelämässä maantieteellisistä alueista riippumatta. Liikuntapalvelut ja kulttuuripalvelut ylipäätään ovat yksi keskeinen alueiden vetovoimatekijä varsinkin lapsiperheiden ja nuoren koulutetun väestön kohdalla.

Liikuntamuotojen tarjonta ja kysyntä on kirjavoitunut huomattavasti parin viime vuosikymmenen aikana. Tarjonnan ja kysynnän syklisyys, ts. eri liikuntamuotojen vaihtuvuus on lisännyt erityisesti uusia ja kaupallisia terveys- ja elämysliikuntamuotoja. Varsinkin pääkaupunkiseudulla ja kasvukeskuksissa liikunta on osa laajempaa palvelujen kulutusrakennetta. Liikuntapaikkarakentamisen vaikutukset ovat pitkäaikaisia, usein kymmeniä vuosia kestäviä. Liikuntapaikkatarjonnan ja -kysynnän väliset suhteet saattavat muuttua liikuntapaikan elinkaaren aikana merkittävästikin. Tämä tulisi ottaa huomioon tehtäessä alueellisia investointipäätöksiä.

Kuntien liikuntatoimen tilasta ja taloudesta ei ole olemassa kattavaa ja vertailukelpoista tilasto- tai tutkimustietoa. Käytettävistä olevista tiedoista on kuitenkin pääteltävissä, että kuntien liikuntatoimet ovat taloutensa ja suorituskykynsä suhteen erilaistuneet varsinkin 1990-luvun vapaakuntakokeilun ja valtionosuus uudistuksen myötä. Kuva on kuitenkin pelkkää kasvukeskukset - maaseutu -asetelmaa kirjavampi ja monimutkaisempi. Juuri valtionosuus uudistuksen myötä kuntien kasvaneet mahdollisuudet järjestää liikuntatoimi tavoitteidensa mukaan on johtanut siihen, että liikuntatoimen tilanne eri kunnissa on riippuvainen sekä kunnan yleispoliittisista linjauksista että kunnan taloustilanteesta. Jälkimmäiseen vaikuttaa mm. kunnan elinkeinorakenne ja hyvinvointipalvelujen käyttö.

Vastaavalla tavalla kuin kuntakenttä myös organisoitua liikuntatoimintaa toteuttava järjestökenttä on eriytynyt ja kirjavoitunut varsinkin valtakunnallisella tasolla. Liikunnan järjestökentän muutos 1990-luvun puolivälissä koski myös aluejärjestöjä, jotka SLU-alueina ovat löytäneet muotonsa ja toimintatapsansa 2000-luvulle tultaessa. Kukin alue palvelee omalla erityistarjonnallaan alueensa liikuntaseuroja. SLU-alueiden lisäksi suurimmilla lajiliitoilla on omat alueelliset järjestelmänsä. Kukin näistä palvelee ko. lajin puitteissa paikallisen tason liikuntaseurakenttää, tosin alueellisten järjestelmien rajat eri lajeissa eivät ole yhtenevät.

Kehittämistarpeet

Liikunnan kentän monimuotoistuminen ja kirjavoituminen niin liikunnan harrastamisen kuin kuntien ja järjestöjenkin suhteen on johtanut siihen, että liikuntakulttuuri on aikaisempaa haasteellisempi hallinnollinen ja ohjauksellinen kokonaisuus. Samaan aikaan varsinkin kuntatasolta saatavien tietojen kerääminen on vaikeutunut. Valtion keskushallinnon uudistamista pohtineessa työryhmässä on korostettu mm. strategista johtamista ja tiedolla johtamista osana julkishallinnon kehittämistä. Liikuntaharrastusta ja liikuntatoimen edellytyksiä kuvaava alueellinen perustiedosto on välttämätön osa hyvin hallinnoitua liikuntakulttuuria.

Peruspalvelujen turvaaminen korostuu niin väestökatoalueilla kuin kasvukeskuksissakin.

Strategista tiedolla johtamista ja hallinnon kehittämistä tukee peruspalvelujen saatavuuden ja tasarvon seurantajärjestelmä.

Niukkojen resurssien puitteissa yhteistoiminnan lisääminen ja hallinnon rajojen ylittäminen korostuvat. Valtion keskushallinnon uudistamista pohtineessa työryhmässä on esitetty poikkihallinnollisia politiikkaohjelmia, jotka kokoaisivat yhteen eri hallinnonalojen resursseja ja vastaisivat laajasti yhteiskunnallisiin haasteisiin. Tämä tarkoittaa tavoitteellista ja tarkoituksenmukaista yhteistyötä sekä julkisen, yksityisen ja kolmannen sektorin välillä että eri hallinnonalojen välillä.

Strategiset linjaukset

Liikunnan peruspalvelut

Väestöllä on Suomessa asuinpaikasta riippumatta edellytykset liikunnan säännölliseen ja aktiiviseen harjoittamiseen lasten ja nuorten kasvun ja kehityksen tukemiseksi ja väestön hyvinvoinnin ja terveyden edistämiseksi.

- Edistetään eri ohjaukskeinoin sellaisen yhdyskuntarakenteen kehittymistä ja säilymistä, jossa luonto, arkiympäristö ja rakennetut liikuntapaikat yhdessä mahdollistavat säännöllisen liikunnan ja fyysisen aktiivisuuden harjoittamisen väestön päivittäisessä elinympäristössä.
- Edistetään eri ohjaukskeinoin ja yhteistyömuodoin alueellisesti kattavan uimahalliverkoston rakentamista ja ylläpitoa.
- Vaikutetaan valtakunnallisiin alueidenkäytön ja yhdyskuntasuunnittelun tavoitteisiin niin, että liikuntaharrastuksen ja arkiliikunnan olosuhdetarpeet (rakennetut liikuntapaikat, kevyen liikenteen väylät ja luonto-olosuhteet) tulevat niissä huomioon otetuiksi.
- Edistetään yhteistoimintaa julkisen, yksityisen ja kolmannen sektorin kesken tarkoituksenmukaisen liikuntapalvelutarjonnan järjestämiseksi alueella.
- Ylläpidetään valtakunnalliseen ja alueelliseen (maakuntataso) vertailuun soveltuvaan peruspalvelujen saatavuuden ja tasa-arvon seuranta-järjestelmää.

Alueen vetovoimaisuus

Alueelle sijoittuvat liikuntahankkeet lisäävät maakunnan kilpailukykyä ja vetovoimaisuutta.

- Organisoidaan alueen liikunnan osaaminen ja voimavarat tehostamaan aluevaikuttavuutta hyvinvoinnin, liikuntamatkailun ja luonnon virkistyskäytön alueilla.
- Kehitetään edellytyksiä alue- ja paikallistason toimijoiden välisen raja-alueyhteistyön kehittämiseksi.
- Tunnistetaan ja koordinoidaan maakuntasuunnitelmissa ja -ohjelmissa alueelliset vetovoimahankkeet ja niiden toteuttamistoimenpiteet.

Aluehallinnon voimavarat

- Määritetään liikuntapalvelut vaikutuksiltaan paikallisiksi, alueellisiksi ja valtakunnallisiksi sekä resurssoidaan aluetaso vastamaan paikallisten ja alueellisten palvelujen kehittämistä.
- Koordinoidaan tulossopimuksissa liikuntaa koskevien valtakunnallisten ja alueellisten linjausten edellyttämät tavoitteet ja voimavarat.

Seuranta

Lääninhallitusten tehtävänä on liikunnan peruspalvelujen arviointi sen mukaan kuin opetusministeriön ja lääninhallitusten tulossopimuksissa sovitaan.

Kehitetään seurantajärjestelmä indikaattoreineen liikunnan peruspalvelujen alueellisen tasapuolisuuden edistämiseksi ja aluestrategian toteuttamiseksi.

Nuorisotyö

Nykytila

Nuorisotyölain (1995/235) mukaan nuorisotyön tehtävänä on nuorten elinolojen parantaminen ja nuorten kansalaistoiminnan edistäminen. Nuorisotyö on osa kunnan toimialaa. Valtion aluehallinnossa nuorisotyö kuuluu lääninhallitusten toimialaan. Lääninhallitukset voivat asettaa nuorisotoimen tueksi ja asiantuntijaelimeksi alueellisia nuorisoasiainneuvostoja, joita on nimetty toimikaudeksi 2002-2004 yhteensä neljä. Valtion keskushallinnossa nuorisotyö kuuluu opetusministeriön nuorisoyksikön ja sen asiantuntijaeliminä olevien nuorisoasiain neuvottelukunnan (NUORA) ja nuorisojärjestöjen avustustoimikunnan toimialaan. Käytännössä nuorisotyö toteutuu perustasolla kunnissa sekä laajassa nuorisojärjestöjen ja nuorisotyötä tekevien järjestöjen kentässä.

Nuorisotyön toimintaympäristössä on tapahtunut viimeisen vuosikymmenen aikana huomattavia muutoksia, jotka tulevaisuudessa voivat vielä nopeutua. Työelämässä on tapahtunut voimakas murros,

joka on aiheuttanut rakenteellista työttömyyttä erityisesti ammattikouluttamattomalle väestölle. Maassamuutto muutamaaan, 5-6 kasvukeskukseen on merkinnyt muuttotappiokunnille ja -alueille taloudellisia ja toiminnallisia ongelmia. Lisäksi yleinen eurooppalainen suuntaus väestön ikääntymiseen ja nuorten ikäluokkien pienentymiseen on Suomessa selkeästi nähtävissä. Yhdeksi tulevaisuuden keskeiseksi haasteeksi muodostuukin, miten saada mahdollisimman moni nuori aktiivisesti mukaan työ- ja yhteiskuntaelämään.

Nuorten osallistumisen ja yhteiskunnallisen vaikuttamisen ehdoissa on tapahtunut muutoksia, kuten kansalaisyhteiskunnassa yleisemminkin. Nuoret eivät organisoidu enää elämänpituisesti järjestöjen toimintaan. Järjestötoiminnan hierarkia: paikallisyhdistys, piirijärjestötoiminta, valtakunnallinen toiminta ja kansainväliset tehtävät, on korvautunut suureksi osaksi toimintajärjestelmällä, jossa sama toiminta verkkomedioiden ja yhteyksien kautta on samanaikaisesti paikallista, alueellista ja valtakunnallista, jopa kansainvälistä. Nuorten tapa toimia on asiaperusteisesti siirtynyt joustavasti toimintakentältä toiselle. Nuorisotyöllä on erityinen haaste siinä, miten uudenaikaisessa toimintaympäristössä ja toimintatavassa tuetaan yhteisöllisen kasvun mahdollisuuksia. Erityisen tärkeää tämä on vaikeissa olosuhteissa eläville lapsille ja nuorille, joiden sosiaalinen vahvistaminen on nuorisotyön keskeinen haaste perusnuorisotyöpalvelujen tuottamisen ohella.

Kehittämistarpeet

Nuorisotyön keskeisiä kehittämisa alueita ovat

- nuorisotyön tavoitteellisten peruspalvelujen turvaaminen,
- nuorten elinolojen parantaminen,
- nuorten sosiaalinen vahvistaminen, sekä
- nuorten kasvun tukeminen aktiivisiksi kansalaisiksi.

Tavoitteelliset peruspalvelut

Nuorisotyön peruspalveluja ei ole säädetty subjektiivisiksi oikeuksiksi. Ne ovat tavoitteellisia peruspalveluja, jotka tulee olla kaikkien nuorten tavoitet-

tavissa jollakin tasolla. Nämä palvelut toteutuvat ensisijaisesti kuntien järjestäminä tai kuntayhteistyöhön perustuvina palveluina seutukunnittain (82), työssäkäyntialueittain (144), kuntayhtyminä tai muuna kuntien välisenä yhteistyönä.

Tavoitteellisia nuorisotyön peruspalveluja ja niiden tuottamiseen liittyviä rakenteita kunnissa ovat mm:

- nuorisotyöntekijä,
- nuorisotilat,
- nuorten työpajat,
- nuorisotiedotus- ja neuvontapisteet,
- koululaisten iltapäivätoiminta,
- etsivä nuorisotyö,
- nuorten verkkomediat/internetin käyttömahdollisuudet,
- nuorisoyhdistysten ja nuorisoryhmien taloudellinen tuki,
- leiritoiminta, sekä
- kehittävä harrastustoiminta.

Osassa nuorisotyön palveluja on kyse nykyisen palvelurakenteen säilyttäminen rakennemuutoksen oloissa ja osassa uusien palvelujen rakentaminen kaikkien nuorten ulottuville. Nuorisotyöntekijä ja nuorisotilat ovat tyypillisiä säilytettäviä palveluja ja esimerkiksi nuorisotiedotus- ja neuvontapisteet sekä verkkomediat ja internetin käyttömahdollisuudet rakennettavia palveluja. Edellä kuvattu palvelurakenteiden listaus on ohjeellinen ja tavoitteellinen. Kunnat ratkaisevat itse oman palvelurakenteensa. Voidaan kuitenkin todeta, että kunnassa, jossa nuorten asiat on hoidettu hyvin, nämä palvelut ovat saatavina.

Strategiset linjaukset

Lääninhallitusten tulee

- seurata ja arvioida nuorisotyön tavoitteellisten peruspalvelujen toteutumista kunnissa,
- tukea ja konsultoida kuntien yhteistyöraakenteiden kehittämistä nuorisotyön peruspalvelujen säilyttämiseksi ja/tai rakentamiseksi kaikkien nuorten ulottuville, sekä
- hyödyntää valtakunnallista nuorisokeskusverkostoa alueellisesti.

Lähivuosien strategisia palveluja ovat kattavat työpajapalvelut sekä nuorten tiedotus- ja neuvontapalvelujen rakentaminen.

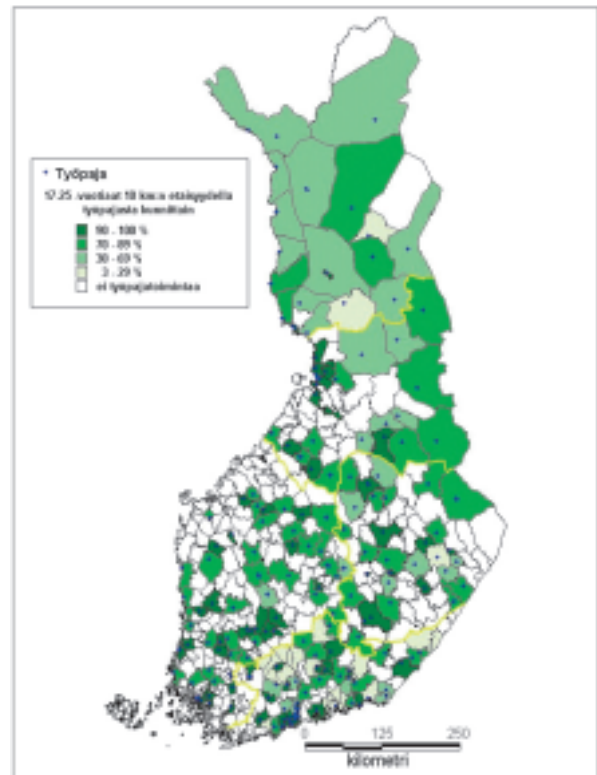
Nuorten elinolot

Nuorisotyölain mukaan nuorisotyön keskeisenä tehtävänä on nuorten elinolojen parantaminen. Laissa todetaan, että nuorisopoliittisten toimenpiteiden yhteensovittaminen keskushallinnossa kuuluu opetusministeriölle, aluehallinnossa lääninhallituksille ja paikallisella tasolla kunnille.

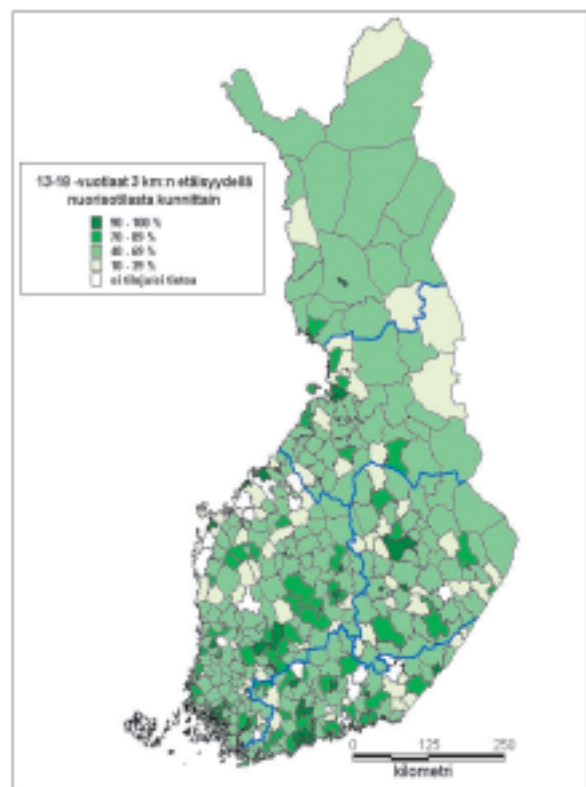
Opetusministeriö ja nuorisoasiain neuvottelukunta yhteistyössä Tilastokeskuksen ja Stakesin kanssa ovat kehittäneet laajan nuorten elinoloja kuvaavan indikaattorijärjestelmän, joka on myös alueellistettu. Tätä indikaattorijärjestelmää, joka sisältää 160 indikaattoria, on tarkoitus tiivistää siten, että seurattavia indikaattoreita olisi nykyistä vähemmän ja samalla järjestelmän käytettävyyttä ja kuvaavuutta sekä päivitettävyyttä lisätään.

Nuorisoasiain neuvottelukunnan työtä pyritään kehittämään siten, että kaudeksi 2003-2007 asetettu neuvottelukunta keskittyy aikaisempaa enemmän nuorten elinolotilanteen seurantaan ja arviointiin, nuoriin kohdistuvan lainsäädännön ja toimenpiteiden ennakoivaan arviointiin koko valtionhallinnossa sekä nuorten elinoloihin liittyvien aloitteiden ja ehdotusten tekemiseen.

Nuorisotoimen tehtävänä on hallinnon eri tasoilla nuorisopoliittinen koordinaatio. Kunnissa nuorisotyöntekijän toimenkuva on kehittymässä kolmijakoiseksi. Perinteisen nuorten oman toiminnan tukemisen ohella nuorisotyöntekijän tulee olla myös nuorisopoliittinen koordinaattori, jonka tehtävänä on parantaa nuorisopoliittista yhteistyötä kunnan hallinnossa. Pienissä kunnissa tämä tehtävä on kunnanjohtajalla. Lisäksi nuorisotyöntekijän tulee olla nuorisoasiamies, joka tukee yksittäisiä nuoria kunnallisten tai seutukunnallisten nuorisopalvelujen käytössä.

Kuvio 10: Nuorten työpajojen saavutettavuus

Kuvio 11: Kuntien nuorisotilojen saavutettavuus

- Lääninhallitukset seuraavat ja arvioivat nuorten elinolojen kehitystä alueellistetun indikaattorijärjestelmän perusteella sekä tekevät tarvittavia kehittämisehdotuksia.
- Kehitetään alueellisista nuorisoasianneuvostoista intranet-toimintaan tukeutuva asiantuntijaverkosto läänin nuorisotoimen tueksi.
- Edistetään ja tuetaan kuntien nuorisotyöntekijöiden toimenkuvan kehittymistä nuorisopoliittisen koordinaation suuntaan.
- Koulutetaan pienten kuntien kunnanjohtajat kuntiensa nuorisopoliittisiksi koordinaattoreiksi.

Nuorten sosiaalinen vahvistaminen

Nuorten sosiaalisella vahvistamisella tarkoitetaan nuorten osallisuuden lisäämistä ja perinteisin käsittein sanottuna nuorten syrjäytymisen ehkäisyä. Nuorten sosiaalisen vahvistamisen välineitä ovat nuorten työpajat, Avartti-toimintaohjelmat, koululaisten iltapäivätoiminta, etsivä nuorisotyö ja ehkäisevä päihde- ja huumetyö yhdistettynä terveeseen ja kehittävään yhteisölliseen harrastustoimintaan.

Nuorten sosiaalisessa vahvistamisessa on tärkeää selkeyttää työnjako terveys- ja sosiaalitoimeen. Nuorisotoimi työskentelee yhteisöllisin keinoin preventiivisen nuorisotyön alueella. Korjaava yksilökeskeinen työ kuuluu ensisijaisesti sosiaali- ja terveystoimelle. Nämä toimialueet lomittuvat kuitenkin yhä enemmän ja myös tässä työnjaossa tarvitaan yhteistyötä ja koordinaatiota.

- Turvataan kunnallista tai seutukunnallista nuorten työpajaverkostoa tukipolitiikan avulla.
- Tuetaan nuorten osallisuushankkeita konsultoinnilla, koulutuksella ja neuvottelupäivien järjestämisellä.

- Tuetaan koululaisten iltapäivätoimintaa lasten ja nuorten sosiaalisen vahvistamisen näkökulmasta.
- Hyödynnetään valtakunnallista nuorisokeskusverkostoa toimialan metodologisina kehittämiskeskuksina sekä erilaisen sosiaaliseen vahvistamiseen liittyvän aktivoinnin ja kuntoutuksen paikkoina.
- Tuetaan ennaltaehkäisevää päihde- ja huumetyötä alueellisen koulutuksen avulla.

Nuori aktiiviseksi kansalaiseksi

Nuorisotyön perinteisenä tehtävänä on nuorten oman toiminnan tukeminen. Tavoitteena on edistää nuorten kasvamista aktiivisiksi kansalaisiksi. Opetusministeriö tukee valtakunnallisia nuorisojärjestöjä, niiden piirijärjestöjä, valtakunnallisia nuorisotyön palvelujärjestöjä ja nuorisotyötä tekeviä järjestöjä toiminta-avustuksilla. Paikallistasolla kunnat myöntävät vuosittain paikallisille nuorisoyhdistyksille ja nuorisoryhmille toiminta-avustuksia.

Perinteisen järjestäytymisen muodot eivät tavoita nuoria järjestöjäsenyyksinä samoin kuin aiemmin. Järjestöjen toimintaa tuleekin tarkastella aikaisempaa painotetummin toiminnan järjestämisen, sen sisällön ja siihen osallistumisen kautta. Roolipelitapahtumissa tai nuorten verkkomediatapahtumissa on tyypillistä, että muutama kymmenen aktiivista nuorta järjestää toimintaa sadoille ja tuhansille.

Aktiiviseksi kansalaiseksi kasvaminen edellyttää nuorten omaa toimintaa. Se ei kuitenkaan yksin riitä. Tarvitaan aktiiviseksi kansalaiseksi kasvattamista ja myös harrastustoimintaan motivoimista. Nuorisotyön yhtenä tavoitteena on, että jokaisella nuorella olisi joku harrastus, joku oma juttu.

Osallistuminen ja yhteiskunnallinen vaikuttaminen edellyttävät verkkodemokratia- ja vaikuttamistaitoja, jotka koulun tulee mahdollistaa kaikille nuorille. Nuorisotyössä tämä merkitsee nuorten verkkomedioiden kehittämistä ja niiden tukemista.

Tärkeinä yhteistyökumppaneina ovat muun muassa koulu ja kirjasto.

Nuorten sosiaalinen vahvistaminen ja aktiiviseksi kansalaiseksi kasvaminen ovat toiminnallinen jatku- mo. Avartti-toimintaohjelmasta saadut kokemukset osoittavat, että vaikeissakin tilanteissa elävät nuoret ovat kiinnostuneita ja motivoituneita pitkäjänteiseen harrastustoimintaan. Samoin työpajoihin liit- tyvä harrastustoiminta lisää merkittävästi nuorten elämänhallintaa.

- Tuetaan nuorisojärjestöjen piiri- ja alue- organisaatiota uusien toimintatapojen kehittä- misessä.
- Tuetaan kuntien erilaisia verkkodemokratia- järjestelmiä, kuten Lasten ja nuorten parla- mentteja, nuorisovaltuustoja, Nuorten ääni - järjestelmiä ym.
- Kehitetään nuorisotoimen ja koulutoimen yhteistyötä lasten ja nuorten demokratia- kasvatuksessa.
- Edistetään Avartti-toimintaohjelmaa.

Strategisten linjausten yleiset painopisteet

- Toteutetaan nuorisotyön tavoitteellisten peruspalvelujen turvaaminen koko maassa.
- Vakinaistetaan nuorten työpajatoiminta ja käynnistetään starttipajatoiminta.
- Toteutetaan nuorisotyölain kokonaisuudistus.
- Vahvistetaan ennaltaehkäisevää päihde- ja huumetyötä.
- Organisoidaan koululaisten iltapäivätoiminta kattavasti yhteistyössä koulutoimen ja kansalaisjärjestöjen kanssa.

- Tuetaan nuorten osallisuushankkeita sekä niiden tulosten arviointia ja yleistämistä.
- Tuetaan nuorten oman toiminnan ja yhteiskunnallisen vaikuttamisen uusia muotoja.
- Kehitetään nuorten demokratiakasvatusta ja sitä tukevaa verkkodemokratiavälineistöä.

Seuranta

Peruspalvelujen arviointi tapahtuu lääninhallitusten suorittamassa jatkuvassa arvioinnissa ja karttapohjai- sessa tarkastelussa. Nuorten elinolojen seurannassa on keskeisin väline opetusministeriön, Nuorisosiain neuvottelukunnan ja Stakesin yhteistyössä kehittä- mä nuorten elinoloindikaattorijärjestelmä ja sen alueelliset sovellukset.

Nuorten sosiaalista vahvistamista koskevassa tut- kimustyössä yhteistyö Nuorisotutkimusverkoston kanssa on keskeistä. Lähivuosien merkittävä tutki- mushanke on nuorten osallisuushankkeiden seuran- tatutkimus.

Nuorten kansalaistoiminnan kehitystä seurataan valtakunnallisin tutkimuksin, joissa otetaan huomi- oon nuorten uudentyyppiset toimintatavat perintei- sen järjestötoiminnan ohella sekä alueellinen näkö- kulma.

Seuranta ja arviointi

Toimenpideohjelman toteutumisen seuranta- ja arviointimenetelmät

Opetusministeriö asetti 5.3.2003 aluepolitiikan koordinoitua varten työryhmän, jonka tehtävänä on valtioneuvoston aluepoliittisen suunnittelun ja toimenpiteiden seuranta sekä opetusministeriön hallinnonalan aluepolitiikan koordinointi. Opetusministeriön aluekehittämistoimintaa koordinoiva työryhmä arvioi ministeriön aluekehittämisstrategian toteutusta. Kulttuuri-, liikunta- ja nuorisopoliitiikan osasto seuraa oman toimenpideohjelmansa toteutusta. Toimenpideohjelmaa tarkistetaan ja kehitetään ottaen huomioon toimintaympäristön muutokset sekä hallitusohjelmien linjaukset.

Opetusministeriön toimialan keskeisiä ohjauskeinoja ovat säädösohjaus, resurssiohjaus, tulosohjaus ja informaatio-ohjaus. Arvioinnin merkitys hallinnonalan ohjausstrategiassa korostuu. Erityisesti kirjastolaki ja liikuntalaki korostavat arvioinnin merkitystä. Lääninhallituksen lakisääteiseksi tehtäväksi on asetettu peruspalvelujen arviointi. Kulttuuripoliittisen tutkimuksen edistämissäätiö on niin ikään nostanut arvioinnin kehittämisen keskeiseksi hankkeeseen.

Opetusministeriö käy toimialan virastojen ja laitosten kanssa tulosneuvottelut. Keskeisten valtionavustusta saavien järjestötoimien kanssa käydään niin ikään keskustelut niiden tulosperusteisesta avustamisesta.

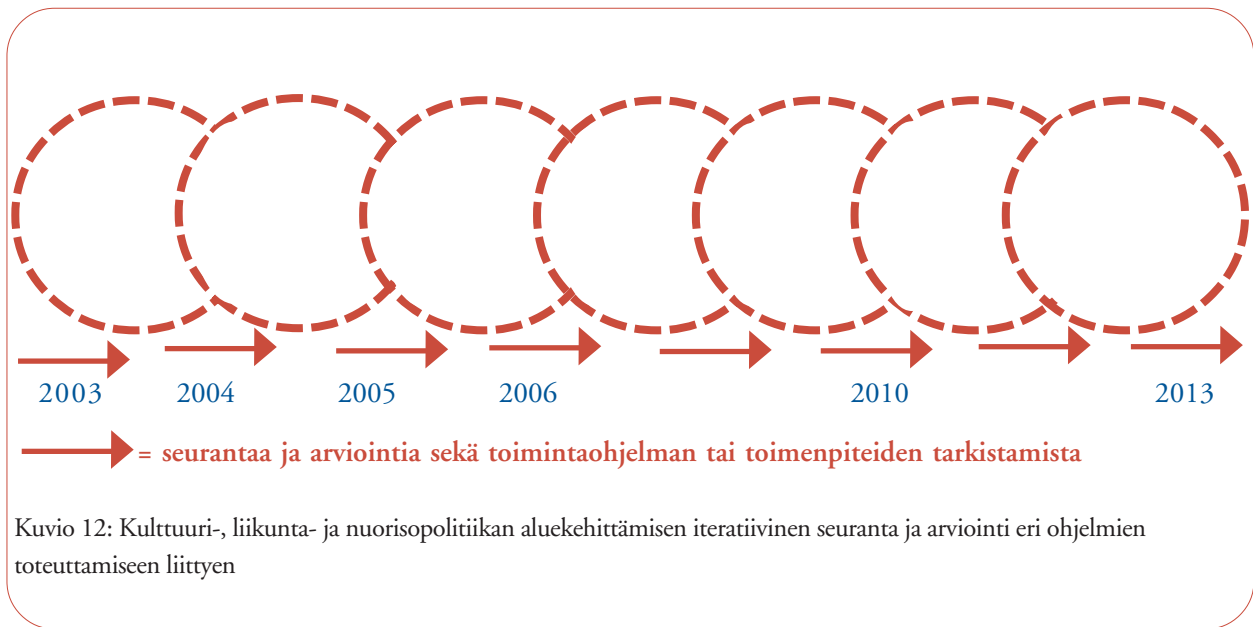
EU:n rakennerahastohankkeiden päätöksenteon siirto lääninhallituksille on parantanut niiden mahdollisuuksia toteuttaa ministeriön aluepoliittista

strategiaa. Opetusministeriö ohjaa lääninhallitusten sivistysosastojen ja alueellisten taidetoimikuntien toimintaa tulossopimuksin.

Lääninhallitusten sivistysosastot ovat valtion opetus- ja kulttuurihallinnon sekä liikunnan ja nuorisotyön alueellisia asiantuntijoita sekä sivistyksellisen tasa-arvon että aluekehitysvaikutuksen edistäjiä toiminta- ja tehtäväalueillaan yhteistyössä keskushallinnon ja aluetoimijoiden kanssa. Lääninhallitusten tehtävänä on edistää kirjasto-, liikunta- ja nuorisopoliitiikan alueellista toteutumista informaatio-, arviointi- ja resurssiohjauksen keinoin.

Aluekehitysvaikutusta edistetään osallistumalla aktiivisena toimijana toiminta-alueen kehittämishankkeiden ja -strategioiden suunnitteluun, toteutukseen, rahoitukseen ja arviointiin sekä osaamistarpeiden alueelliseen ennakointiin ja osaamisen alueelliseen kehittämiseen. Aluekehitystä vahvistetaan integroimalla koulutuksen ja kulttuurin valtakunnallisia ja alueellisia kehittämisen painoalueita ja hyödyntämällä yhteistyö- ja sidosryhmäverkostoja sekä suuntaamalla resursseja alueiden kilpailukykyä ja yhteistoimintaetua lisääviin hankkeisiin.

Peruspalveluja arvioidaan sivistyksellisten peruspalvelujen saavutettavuuden ja tasa-arvon toteutumisen lähtökohdista tuottamalla arviointi- ja vertailutietoa kansalliseen ohjaukseen ja peruspalvelujen alueellisen ja paikallisen kehittämisen tueksi.

Taide ja kulttuuri

Opetusministeriö kehittää yhteistyössä Suomen kuntaliiton kanssa kuntien kulttuuripolitiikan seuranta ja arviointia ottaen huomioon aluenäkökulman.

Kirjastotoimi

Kirjastolain mukaan kirjastojen valtakunnallisesta arvioinnista päättää opetusministeriö, joka vastaa arvioinnin toteuttamisesta yhdessä lääninhallitusten kanssa. Kirjastopalvelujen saatavuutta ja laatua arvioidaan vuosittain ja tämän arvioinnin keskeisenä lähteenä on kirjastotilasto, joka julkaistaan vuosittain opetusministeriön verkkosivuilla. Osana peruspalvelujen arviointia on tarkoitus vuosina 2003-2005 keskittyä arvioimaan nimenomaan kuntien välisen kirjastoyhteistyön kehittymistä ja siitä saatuja kokemuksia. Arvioinnit julkaistaan verkossa ja useimmat myös julkaisuina.

Alueellisten avustusten seuranta tapahtuu tiliselvityksiin liittyvien raporttien kautta. Tuloksista tiedotetaan myös opetusministeriön ja kirjastojen omilla verkkosivuilla sekä valtakunnallisissa ja alueellisissa koulutustilaisuuksissa.

Museot ja kulttuuriperintö

Museovirasto tuottaa vuosittain Museotilasto -julkaisun, johon on koottu keskeinen informaatio ammatillisten museoiden osalta. Museovirasto laatii suunnitelman arviointitoiminnan käynnistämisestä museoalalla.

Teatterit ja orkesterit

Teatterin tiedotuskeskus julkaisee vuosittain selvityksen teattereiden toiminnasta ja taloudesta, Teatteritilastot. Vastaavasti Suomen Sinfoniaorkesterit ry julkaisee vuosittain toimintakertomuksen, jossa on tietoja jäsenorkestereista. Näihin tilastojulkaisuihin liittyvät hyvät analyysit ammattiteattereiden ja -orkestereiden kehityksestä. Analyysien aluenäkökulmaa kuitenkin on syytä edelleen kehittää.

Taide- ja taiteilijapolitiikka

Opetusministeriö kehittää yhdessä taiteen keskus-toimikunnan kanssa taide- ja taiteilijapolitiikan seuranta ja arviointia ottaen huomioon myös aluenäkökulman.

Syksyn 2003 aikana valmistuu arvio taidetoimikuntalaitoksen ja erityisesti alueellisten taidetoimikuntien työstä ja sen seurauksena päätetään, tulisi esimerkiksi opetusministeriön tulossopimuksen keinoin toimikuntien työtä tehostaa ja mihin suuntiin.

Lastenkulttuuri

Lastenkulttuuripoliittisen ohjelman toteuttamista seuraa erillinen työryhmä.

Kulttuurinen tietoyhteiskunta

Opetusministeriössä on aloitettu suunnitelmallinen valmistelu kulttuurisen tietoyhteiskunnan kehityksen seuraamiseksi. Yleisten tietoyhteiskuntaindikaattorien lisäksi työssä tarkastellaan kulttuurielämää, kulttuuriaktiiviteetteja ja -aineistoja sektoreittain sekä viestinnän tuotteiden tuotantoa ja saatuutta. Alustava indikaattoriluettelo on valmistunut vuoden 2003 alussa.

Kulttuuri-, liikunta- ja nuorisopolitiikan aluekehittämisen toimenpideohjelman linjauksien toteutumista seurataan ja painotuksia tarkennetaan vuosittain tulossuunnittelun yhteydessä.

Kulttuurisidonnainen yritys- ja palvelutoiminta

Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmän asettama ja opetusministeriön johtama kulttuuriteemaryhmä on käynnistänyt yhdessä VTT /Teknologian tutkimuksen kanssa vuoden 2003 alusta hankkeen, jossa kehitetään kulttuurisidonnaisen yritystoiminnan arviointia. Tässä arviointiprosessissa myös arvioinnin kohteet osallistuvat eri tavoin arviointiprosessiin, jolloin he voivat vaikuttaa oman toimintansa kehittämiseen.

Liikunta

Lääninhallitusten tehtävänä on liikunnan peruspalvelujen arviointi sen mukaan kuin opetusministeriön ja lääninhallitusten tulossopimuksissa sovitaan.

Kehitetään seurantajärjestelmä indikaattoreineen liikunnan peruspalvelujen alueellisen tasapuolisuuden edistämiseksi ja aluestrategian toteuttamiseksi.

Nuorisotyö

Peruspalvelujen arviointi tapahtuu lääninhallitusten suorittamassa jatkuvassa arvioinnissa ja karttapohjaisessa tarkastelussa. Nuorten elinolojen seurannassa on keskeisin väline opetusministeriön, Nuorisoasiain neuvottelukunnan ja Stakesin yhteistyössä kehittämä nuorten elinoloindikaattorijärjestelmä ja sen alueelliset sovellukset.

Nuorten sosiaalista vahvistamista koskevassa tutkimustyössä yhteistyö Nuorisotutkimusverkoston kanssa on keskeistä. Lähivuosien merkittävä tutkimushanke on nuorten osallisuushankkeiden seuranta tutkimus.

Nuorten kansalaistoiminnan kehitystä seurataan valtakunnallisin tutkimuksin, joissa otetaan huomioon nuorten uudentyyppiset toimintatavat perinteisen järjestötoiminnan ohella sekä alueellinen näkökulma.

Yhteenveto strategisista linjauksista

Luettelo strategisista linjauksista toimenpideohjelman toteutumisen seurantaan vuosille
2003 - 2013

TAIDE JA KULTTUURI

- Kannustetaan kuntia alueellisen yhteistyön tehostamiseen kulttuuripalvelujen tarjonnan ja osallistumismahdollisuuksien lisäämiseksi.
- Panostetaan alueilla taide- ja kulttuurilaitoksissa toimivan henkilöstön täydennyskoulutukseen. Tavoitteena on tuotanto- ja jakeluhankkeiden tehostaminen, uuden teknologian monipuolinen hyödyntäminen ja soveltaminen sekä harrastajatoiminnan ja luovuuskasvatuksen tukeminen.
- Tuetaan elokuvateattereiden alueellisia pilotti- ja kokeiluhankkeita teattereiden muodostaman jakeluverkoston kehittämiseksi. Tutkitaan ja kehitetään elokuvatuotannon teollisuus-, elinkeino- ja aluepoliittisia toiminta- ja tukimuotoja siten, että alan tuotantorakenne vahvistuu.

Kirjastotoimi

Kirjastoverkon toimivuus

- Suoritetaan kirjastopalvelujen valtakunnallinen arviointi osana peruspalvelujen arviointia.
- Tuetaan paikallisia kirjastopalveluja edistämällä kansallisen kirjastoverkon toimivuutta ja luomalla uusia keskitetyksi ja hajautetusti tuotettuja palveluita kaikkien käyttöön.
- Pyritään saamaan valtakunnallisten ja alueellisten keskitettyjen palvelujen rahoitus budjetissa yleiskatteellisen rahoituksen piiriin.

- Edistetään alueellisten kirjastolaitosten perustamista.
- Muutetaan rahoituslakia niin, että valtionosuutta voidaan myöntää myös kuntayhtymälle.
- Tuetaan avustuksilla uusien kirjastohallinnollisten ja toiminnallisten ratkaisujen suunnittelua.
- Tuetaan kuntien yhteisten kirjastolaitosten toimintaa 1-3 ensimmäisen toimintavuoden aikana harkinnanvaraisilla ylimääräisillä avustuksilla ja projektirahoituksella.
- Kehitetään Kansalliskirjaston ja laajennetaan Varastokirjaston palveluja kansalaisten tarpeita vastaaviksi.

Kansalaisten digitaalinen tietohuolto

- Tekninen infrastruktuuri saatetaan ajan tasalle ja standardit otetaan käyttöön.
- Kehitetään kirjasto- ja tietopalveluja sekä julkisen hallinnon sähköistä asiointia yhteisen verkkopalveluna.
- Kehitetään kirjastoja palvelemaan tietoyhteiskunnan tarpeita lisäämällä kirjastoihin julkisen hallinnon asiakaspäätteitä laadittujen suunnitelmien mukaisesti ja liittämällä koko kirjastojärjestelmä laajakaistaverkkojen piiriin.
- Laajakaistaverkkojen käyttökustannukset ja infrastruktuurin rakentamiskustannukset otetaan huomioon myös valtionosuusjärjestelmässä.
- Nostetaan maan kaikkien kuntien kirjastojen atk-tietojärjestelmien laatutasoa, tehokkuutta ja standardien käyttötasoa tukemalla etenkin pienten ja keskisuurten kuntien kirjastojärjestelmien uusintaa.

- Kehitetään kansalaisten arkitiedon tietohuoltovalmiuksia huolehtimalla paitsi palvelujen käyttöystävällisyydestä, myös siitä, että saatavilla on riittävästi osaavaa, opastavaa henkilöstöä (digitaalinen tietohuolto).
- Toteutetaan Suomen kirjasto -portaali. Yleisten kirjastojen osalta on jo toiminnassa Kirjastot.fi -portaali. Suomen kirjasto -portaaliin tulisi valtakunnallista keskitetysti tuotettua aineistoa, siihen kuuluisivat osana alueelliset portaalit ja sisällöt tuotettaisiin kuten nykyisinkin paikallisesti, alueellisesti ja valtakunnallisesti.

Kirjastoalan koulutusmahdollisuudet ja täydennyskoulutus

- Luodaan jatkuvaan täydennyskoulutukseen uusi, myös sähköiseen oppimisportaaliin perustuva toimintamalli.
- Laajennetaan kirjastonhoitajien pätevyyskoulutushanketta, jolla turvataan lähivuosien eläkkeelle siirtyvien kirjastonhoitajien vakanssien täyttö.

Yleisten kirjastojen rooli osana oppivaa yhteisöä ja elinikäistä oppimista

- Tuetaan alueellisten oppijan tietohuoltostrategioiden laatimista.
- Edistetään pedagogisten informaattikkojen palkkaamista kuntiin tai yhteistoiminta-alueille.
- Avustetaan koulujen ja kirjastojen yhteishankkeita.
- Laaditaan yleisten kirjastojen henkilöstölle Pedagoginen informaattikko -täydennyskoulutusohjelma.
- Integroidaan tiedonhallintataidot kaikkien oppiaineiden opetussuunnitelmiin.

Museot ja kulttuuriperintö

Alueellinen museotyö

- Laaditaan toimintasuunnitelma osana museopoliittista strategiaa alueellisen museotyön ja paikallismuseoiden kehittämiseksi.
- Tarkistetaan museolain uudistamisen yhteydessä maakuntamuseoiden ja aluetaidemuseoiden tehtävät ja niiden resurssointi.
- Pyritään korottamaan valtionosuuden pohjana olevien henkilötyövuosien määrä valtion talousarviossa todellisen henkilötyövuosimäärän tasolle ja pyritään tarkistamaan henkilötyövuoden yksikköhinta määrääjain vastaamaan todellisia kustannuksia.

Alueellinen toimipisteverkosto Museovirastolle

- Pyritään siirtämään kulttuuriympäristöjen suojeluun liittyviä tehtäviä hoidettavaksi aluetasolla. Museovirastolle pyritään luomaan sitä varten kymmenen toimipisteen verkosto.
- Perustetaan toimipisteet mahdollisuuksien mukaan maakuntamuseoiden yhteyteen. Tavoitteena on lisätä valtakunnallisten asiantuntijapalvelujen saatavuutta ja täydentää maakuntamuseoissa olevaa osaamista.

Kulttuuriperintöaineistojen saatavuus digitaalisessa muodossa

- Edistetään kulttuuriperinnön digitaalisten palvelujen ja sisältöjen edellyttämien digitaalisten aineistojen luomista ja tuotteistamista tukevilla kansallisomaisuuden perusdigitointi hankkeita kirjastojen, arkistojen, museoiden ja kulttuuriympäristöjen alueilla.

- Tuetaan museoiden, arkistojen ja kirjastojen aineistojen saattamista digitaaliseen muotoon tehtyjen priorisointisuunnitelmien pohjalta.
- Panostetaan määrätietoisesti museoammattilaisten jatko- ja täydennyskoulutukseen. Museoalan peruskoulutuksen tulee vastata museoalan uudistuvia tarpeita.
- Luodaan muistiorganisaatioiden yhteinen hakujärjestelmä. Ensimmäisessä vaiheessa kehitetään museoiden yhteinen hakujärjestelmä Suomen museot -online täydentämään museoiden ja arkistojen olemassa olevia järjestelmiä.
- Toteutetaan kansallisten muistiorganisaatioiden, museoiden, arkistojen ja kirjastojen digitointisuunnitelmat, joilla merkittävä kulttuuriomaisuus ja kulttuuriperintö sekä tietovarannot ja erityyppiset kokoelmat saatetaan kansalaisten saataville ja sisältötuotannon ja palveluiden tuotteistamiselle luodaan kotimarkkinoiden ja viennin edellytyksiä.

Teatterit ja orkesterit

- Pyritään korottamaan talousarviossa valtionosuuden pohjana olevien henkilötyövuosien kokonaismääriä lähemmäksi niiden todellista määriä. Pyritään tarkastamaan yksikköhintoja määrääjain vastaamaan todellisia kustannuksia. Valtionosuuskelpoisuuden edellytykset määritellään nykyistä tarkemmin.
- Pyritään nostamaan teatteri- ja orkesterilain (§ 6 a) mukaisen harkinnanvaraisen valtionavustuksen määrää tavoitteena alueellisten eroavaisuuksien tasaaminen sekä kiertuetoiminnan kehittäminen.
- Valtionosuusjärjestelmän joustavuuden lisäämiseksi ja uusien teattereiden lain piiriin pääsyn helpottamiseksi tutkitaan mahdollisuutta, että osa jo lain piirissä oleville teattereille myönnettävistä henkilötyövuosista voitaisiin myöntää määrääkäsina. Uusien teattereiden henkilötyövuodet voisivat olla alkuvaiheessa kokonaan määrääkäsia.
- Pyritään lisäämään lain ulkopuolisten ryhmien toiminnan rahoitusta. Lisäys kohdentuisi sekä ammattimaisten ryhmien toiminta-avustuksiin että yksittäisiin produktioavustuksiin.

Taide- ja taiteilijapolitiikka

- Vahvistetaan alueellisia taidetoimikuntia alueensa ammattitaiteen asiantuntijaorganisaationa, joilla on tärkeä rooli alueellisen kehittämistyön verkostojen luojana ja kehitetään toimikuntien yhteistyötä oman alueensa muiden kulttuuritoimijoiden, kuten maakunnan liittojen, taide- ja kulttuurilaitosten sekä maakunta rahastojen kanssa.
- Lisätään suoraa taiteilijatukea esimerkiksi tukemalla hankerahoituksella nykyistä parempien työskentelytilojen aikaansaamista eri alojen taiteilijoille. Työssä hyödynnetään muun muassa Suomen Taiteilijaseuran Ateljeesäätiön selvitystä ja ohjelmallisia ehdotuksia.
- Kannustetaan kuntia residenssitoimintaan, mikä on tärkeää sekä taiteilijoille että toimintaan osallistuville paikkakunnille ja niiden kansainvälistymiselle.
- Luodaan nuorten taiteilijoiden tukemiseksi erillisiä tuotanto- ja tukijärjestelmiä, joita ovat esimerkiksi nuorille taiteilijoille suunnattu starttiraha sekä tuki kulttuuriyritysten perustajille. Ne mahdollistavat uransa alussa olevien pääsemisen paremmin kiinni ammatilliseen toimintaan.
- Kannustetaan kuntia prosenttiperiaatteen noudattamiseen eli yhden prosentin varaamiseen rakennuskustannuksista taideteosten hankkimista varten. Julkisen vallan vastuu laadukkaasta elinympäristöstä edellyttää lainsäädännön ja

muun viranomaisohjauksen lisäksi esikuvallista roolia koko rakennusalalle. Julkisen vallan oman toiminnan tulee sisältää hyvään ympäristöön kannustavia käytäntöjä.

- Toteutetaan Euroopan parlamentin esityksen mukaista periaatetta: ne julkiset rakentamis-, varustamis- tai ympäristöhankkeet, jotka saavat osarahoitusta rakennerastoista osoittavat 0.1 - 0.5 %:n kokonaisbudjetistaan taideteosten hankkimiseen ja sisällyttämiseen osaksi hankekokonaisuutta, ellei näissä noudateta prosentti-periaatetta.

Lastenkulttuuri

- Edistetään kulttuuripolitiikan huomioon otta-
vien lapsipoliittisten ohjelmien laatimista
kunnissa.
- Tuetaan yhteistyönä lääninhallitusten ja alueel-
listen taidetoimikuntien kanssa taidekasvatusta
esiopetuksessa, peruskoulussa, yleissivistävässä
ja ammatillisessa toisen asteen koulutuksessa
sekä taidekasvatukseen liittyvää ammatillista
koulutusta mukaan lukien opettajankoulutus.
Tuetaan lasten ilta- ja aamupäivätoimintaa sekä
taiteen perusopetusta. Edistetään taiteen ohjat-
tua harrastustoimintaa.
- Nähdään kulttuurinen monimuotoisuus voi-
mavarana ja huomioidaan vähemmistöihin
kuuluvien sekä erityisryhmien tarpeet.
- Kannustetaan taide- ja kulttuurilaitoksia sekä
yhdistyksiä alueilla vahvistamaan lastenkult-
tuuritoimintaa. Kiinnitetään huomiota medioi-
hin ja lastensuojelullisiin näkökohtiin.
- Tuetaan lastenkulttuurikeskusten verkoston
"Taikalampun" toimintaa sekä alueellisten
taidetoimikuntien aktivoimista eri taiteenalojen
lastenkulttuuritoiminnan tukemiseen.
- Edistetään eri taiteenalojen lastenkulttuuritoi-
mintaa.

Kulttuurinen tietoyhteiskunta

- Otetaan kulttuurisen tietoyhteiskunnan kehittä-
misessä lähtökohdaksi se, että kulttuuripalve-
lujen tulee olla kaikkien kansalaisten saatavilla
alueesta riippumatta.
- Toteutetaan kansallisen sisältötuotannon edis-
tämässä alueellisuutta ja edistetään monimuo-
toista, digitaalisilla palveluilla tuettua kulttuu-
riyrittäjyyttä.
- Ideoidaan ja toteutetaan etätyöskentelyä edistä-
viä kulttuurisia tietoyhteiskuntahankkeita.
- Otetaan toimintojen järjestämisessä ja kehittä-
misessä huomioon EU:n tasavertaisuuden peri-
aate alueellisten kehityserojen vähentämisestä ja
valtioneuvoston vahvistamat kansalliset alueelli-
sen kehittämisen linjaukset. Kansallinen ja
EU:n aluepolitiikka muodostavat kokonaisuuden,
jolla tuetaan maan eri osien kehitystä niiden
omista lähtökohdista käsin.
- Luodaan edellytyksiä sille, että tietoverkoissa
on tarjolla paikallisia ja alueellisia suomalaisen
kulttuurin - kirjallisuuden, musiikin, näyttä-
mötaiteen, kuvataiteen, taideteollisuuden, ark-
kitehtuurin, tanssitaiteen, viestinnän, elokuvan
sekä koko muuttuvan audiovisuaalisen alan
- sisältöjä.
- Kehitetään alueellisia ja paikallisia kulttuurin
verkkouutispalveluita siten, että tietojen saata-
vuus taide- ja kulttuuripolitiikasta ja tapahtu-
mista sekä kulttuurialan toiminnoista ja toimi-
joista on monipuolista ja helppoa.

Kulttuurisidonnainen yritys- ja palvelutoiminta

- Ohjataan valtion ja muiden tahojen teknologiaan ja kehitystoimintaan suuntautuvaa rahoitusta aiempaa enemmän sisältötuotantojen rahoitukseen ja rahoitetaan esimerkiksi AV-kulttuurin hankkeita. Digitaalisen tekniikan myötä tulleiden uusien teknisten sovellutusten rinnalle joudutaan kehittämään osittain tai kokonaan uudella tekniikalla toteutettuja sisältöjä.
- Ideoidaan uusia tapoja taiteen tekijöiden huomioimiseksi ja käyttämiseksi yritystoiminnassa, sillä taide ja kulttuuri ovat yritysten toimintaympäristöön liittyviä voimavaroja.
- Kehitetään alueilla viranomaisten ja muiden toimijoiden yhteistyössä luovan osaamisen tuotteistamiseen ja kaupallistamiseen keskittävää kulttuurialan yrityshautomoverkostoa.
- Liitetään taiteen, taidekäsityön, muotoilun ja arkkitehtuurin mahdollisuudet laadukkaan, esteettömän ja esteettisesti korkealuokkaisen ympäristön rakentamiseen.
- Kannustetaan työyhteisöjä taiteen mahdollisuuksien käyttämiseen ja taidepalvelujen hyödyntämiseen työssä viihtymisen ja jaksamisen parantamiseksi. Työympäristöjen hyvä ja ihmislähtöinen suunnittelu ja taiteen käyttäminen myös työpaikkojen sisustuksessa ja varustuksessa on tärkeää.
- Tuetaan kulttuurisidonnaisen yritys- ja palvelutoiminnan kehittymistä (mm. matkailuun liittyvä tuotteistaminen ja liiketoimintaosaaminen).
- Sisällytetään kulttuuri "syrjästä esiin" -periaatteen mukaisesti erilaisiin alueellisiin kehittämisohjelmiin ja aluepolitiikkaa toteuttaviin valtakunnallisiin tavoiteohjelmiin. Myös määräraharapeissa taide- ja kulttuurialan hankkeet otetaan huomioon.

LIIKUNTA

Liikunnan peruspalvelut

- Edistetään eri ohjausekeinoin sellaisen yhdyskuntarakenteen kehittymistä ja säilymistä, jossa luonto, arkiympäristö ja rakennetut liikuntapaikat yhdessä mahdollistavat säännöllisen liikunnan ja fyysisen aktiivisuuden harjoittamisen väestön päivittäisessä elinympäristössä.
- Edistetään eri ohjausekeinoin ja yhteistyömuodoin alueellisesti kattavan uimahalliverkoston rakentamista ja ylläpitoa.
- Vaikutetaan valtakunnallisiin alueidenkäytön ja yhdyskuntasuunnittelun tavoitteisiin niin, että liikuntaharrastuksen ja arkiliikunnan olosuhtetarpeet (rakennetut liikuntapaikat, kevyen liikenteen väylät ja luonto-olosuhteet) tulevat niissä huomioon otetuiksi.
- Edistetään yhteistoimintaa julkisen, yksityisen ja kolmannen sektorin kesken tarkoituksenmukaisen liikuntapalvelutarjonnan järjestämiseksi alueella.
- Ylläpidetään valtakunnalliseen ja alueelliseen (maakuntataso) vertailuun soveltuvaa peruspalvelujen saatavuuden ja tasa-arvon seurantajärjestelmää.

Alueen vetovoimaisuus

- Organisoidaan alueen liikunnan osaaminen ja voimavarat tehostamaan aluevaikuttavuutta hyvinvoinnin, liikuntamatkailun ja luonnon virkistyskäytön tulosalueilla.
- Kehitetään edellytyksiä alue- ja paikallistason toimijoiden välisen raja-alueyhteistyön kehittämiseksi.
- Tunnistetaan ja koordinoidaan maakuntasuunnitelmissa ja -ohjelmissa alueelliset vetovoima hankkeet ja niiden toteuttamistoimenpiteet.

Aluehallinnon voimavarat

- Määritetään liikuntapalvelut vaikutuksiltaan paikallisiksi, alueellisiksi ja valtakunnallisiksi sekä resurssoidaan aluetaso vastaamaan paikallisten ja alueellisten palvelujen kehittämistä.
- Koordinoidaan tulossopimuksissa liikuntaa koskevien valtakunnallisten ja alueellisten linjausten edellyttämät tavoitteet ja voimavarat.

NUORISOTYÖ

Valtion alueellisina toimijoina ovat lääninhallitukset. Lääninhallitusten tulee

- seurata ja arvioida nuorisotyön tavoitteellisten peruspalvelujen toteutumista kunnissa,
- tukea ja konsultoida kuntien yhteistyörakenteiden kehittämistä nuorisotyön peruspalvelujen säilyttämiseksi tai rakentamiseksi kaikkien nuorten ulottuville, sekä
- hyödyntää valtakunnallista nuorisokeskusverkostoa alueellisesti.

Nuorten elinolojen parantamiseksi

- lääninhallitukset seuraavat ja arvioivat nuorten elinolojen kehitystä alueellistetun indikaattori-järjestelmän perusteella sekä tekevät tarvittavia kehittämishdotuksia,
- kehitetään alueellisista nuorisosiainneuvostoista intranet-toimintaan tukeutuva asiantuntijaverkosto läänin nuorisotoimen tueksi,
- edistetään ja tuetaan kuntien nuorisotyöntekijöiden toimenkuvan kehittymistä nuorisopoliittisen koordinaation suuntaan, sekä
- koulutetaan pienten kuntien kunnanjohtajat kuntiensa nuorisopoliittisiksi koordinaattoreiksi.

Nuorten sosiaalisesti vahvistamiseksi

- turvataan kunnallista tai seutukunnallista nuorten työpajaverkostoa tukipolitiikan avulla,
- tuetaan nuorten osallisuushankkeita konsultoinnilla, koulutuksella ja neuvottelupäivien järjestämisellä,
- tuetaan koululaisten iltapäivätoimintaa lasten ja nuorten sosiaalisen vahvistamisen näkökulmasta,
- hyödynnetään valtakunnallista nuorisokeskusverkostoa toimialan metodologisina kehittämiskeskuksina sekä erilaisen sosiaaliseen vahvistamiseen liittyvän aktiivoinnin ja kuntoutuksen paikkoina, sekä
- tuetaan ennaltaehkäisevää päihde- ja huume-työtä alueellisen koulutuksen avulla.

Nuorten kasvua aktiivisiksi kansalaisiksi edistetään seuraavasti

- tuetaan nuorisojärjestöjen piiri- ja alueorganisaatiota uusien toimintatapojen kehittämisessä,
- tuetaan kuntien erilaisia verkkodemokratiajärjestelmiä, kuten Lasten ja nuorten parlamentteja, nuorisovaltuustoja, Nuorten ääni -järjestelmiä ym.
- kehitetään nuorisotoimen ja koulutoimen yhteistyötä lasten ja nuorten demokratiakasvatuksessa, sekä
- edistetään Avartti-toimintaohjelmaa.

Strategisten linjausten yleiset painopisteet

- Toteutetaan nuorisotyön tavoitteellisten peruspalvelujen turvaaminen koko maassa.
- Vakinaistetaan nuorten työpajatoiminta ja käynnistetään starttipajatoiminta.

- Toteutetaan nuorisotyölain kokonaisuudistus.
- Vahvistetaan ennaltaehkäisevää päihde- ja huumeuudistusta.
- Organisoitetaan koululaisten iltapäivätoiminta kattavasti yhteistyössä koulutoimen ja kansalaisjärjestöjen kanssa.
- Tuetaan nuorten osallisuushankkeita sekä niiden tulosten arviointia ja yleistämistä.
- Tuetaan nuorten oman toiminnan ja yhteiskunnallisen vaikuttamisen uusia muotoja.
- Kehitetään nuorten demokratiakasvatusta ja sitä tukevaa verkkodemokratiavälineistöä.

Lähteet

- Alueiden kehittämislaki (602/2002) ja -asetus (1224/2002)
- Culture, creativity, and economic development in a regional context, Council of Europe, Strasbourg 1987
- Digimaan kartta -puheenvuoroja digitaaliseen tietohuoltoon, Opetusministeriö 2002
- Erityisryhmien liikunnan kehittämisohjelma 2003-2005, Opetusministeriön julkaisuja 2003:12
- Euroopan unionin rakennerahastot kulttuuripolitiikan välineenä - Selvitys opetusministeriön rahoittamista kulttuurihankkeista, Opetusministeriön EU-rakennerahastot -julkaisu 3/2000
- Kirjastoasetus (1078/1988)
- Kirjastolaki (904/1998)
- Kirjastostrategia 2010, Tiedon ja kulttuurin saatavuuden politiikka, Opetusministeriön julkaisuja, 2003:1
- Kolmas sektori Euroopan unionin kulttuurihankkeissa, Opetusministeriön EU-rakennerahastot -julkaisu 13/2002
- Kulttuuri maakuntien vahvuutena, Selvitys maakuntien liitoista alueellisten kulttuurilinjausten määrittäjänä, Kulttuuri-, liikunta- ja nuorisopolitiikan osaston julkaisusarja, Opetusministeriö 7/2002
- Kulttuuri tietoverkoissa - Selvitys kulttuuripalveluista ja niiden tarjoajista tietoverkoissa, Opetusministeriö, Kulttuuri-, liikunta- ja nuorisopolitiikan osasto, Kulttuurisen tietoyhteiskuntastrategian työpapereita 1/2002
- Kulttuuri tietoyhteiskunnassa Strategia 2010 ja toimintaohjelma Ehdotus, Kulttuuri-, liikunta-, ja nuorisopolitiikan osasto 2003, Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2003:22
- Kulttuurin aika, Kulttuurin ja kulttuuripolitiikan merkityksestä yhteiskunnassa, Opetusministeriön julkaisuja 2003:13
- Kulttuurin työllistävyys ja sosioekonominen merkitys maaseutualueella - Kainuu case, Loppuraportti, Oulun yliopisto, Kajaanin kehittämiskeskus Aluekehitys, Kajaani 2001
- Kulttuuriprojekti -Euroopan unionin rakennerahastot, kulttuuri ja alueet, Opetusministeriön EU-rakennerahastot -julkaisu 7/2001
- Kulttuuriperintö tietoyhteiskunnassa: Strategiset tavoitteet ja toimenpide-ehdotukset, Opetusministeriön julkaisuja 2003:24
- Kunnallisen nuorisotyön arviointi. Nuorisosiain neuvottelukunta, julkaisuja 18 & Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 15. 2001.
- Laki taiteen edistämisen järjestelystä (328/1967)
- Lasten ja nuorten syrjäytymisen ennaltaehkäisy koulutuksen alalla, Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2003:4
- Lastenkulttuuripoliittinen ohjelma, Opetusministeriön julkaisuja 2003:29
- Liikuntalaki (1054/1998)
- Liikunnan kansalaistoiminta - muutokset, merkitykset ja reunaehdot. Liikuntatieteellisen Seuran julkaisu nro 152.
- Liikunnan yhteiskunnallinen perustelu (1994). Tieteellinen katsaus. Liikunnan ja kansanterveyden julkaisuja 90
- Liikuntapaikkapalvelut ja kansalaisten tasa-arvo. Jyväskylän yliopiston Liikunnan kehittämiskeskukseen julkaisu nro 1/2000

Liikuntayksikön strategia 2001-2003.
 Opetusministeriö, kulttuuri-, liikunta- ja nuorisopolitiikan osaston julkaisuja nro 16/2001.

Luokki - Alueelliset osaamisverkostohankkeet - Selvitys pienyritys- ja tuotantotoimintaa kehittävistä rakennerahastohankkeista, Opetusministeriön EU-rakennerahastot -julkaisu 14/2002

Lääninhallituksen keskeiset arviot peruspalveluiden tilasta 2001, Sisäasiainministeriö 2001

Muotoilu 2005!: Valtioneuvoston periaatepäätös muotoilupolitiikasta 15.06.2000, Opetusministeriö, 2000

Museolaki (729/1992)

Nuorisopolitiikka Suomessa 1960-luvulta 2000-luvulle. Nuorisosaian neuvottelukunta, julkaisuja 25 & Nuorisotutkimusverkosto/ Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 29. 2002.

Nuorisotyölaki (1995/235)

OECD:n tutkimus, väestönmuutos/ennusteet pääkaupunkiseudulla: OECD Territorial Reviews Helsinki, Finland, 2003

Opetus- ja kulttuuritoimen rahoituslaki (635/1998)

Opetusministeriön aluekehittämisstrategia vuosina 2003 - 2013, Opetusministeriö 2002

Opetusministeriön hallinnonalan keskeisiä haasteita ja kehittämissuunnitelmia tulevalle hallituskaudelle, Opetusministeriö 18.2.2003

Opetusministeriön maahanmuuttopolitiittiset linjaukset, Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2003:7

Opetusministeriön strategia 2015, Opetusministeriön julkaisuja 2003:11

Opetusministeriön talousarvio 2003, Asiakirjayhdistelmä vuoden 2003 talousarviosta, valtiovarainministeriö 1/2003

Opetusministeriön toiminta- ja taloussuunnitelma 2004-2007, talousyksikkö, Opetusministeriön julkaisuja 2003:6

Opetusministeriön tulossuunnitelma 2003, hallintoyksikkö, Opetusministeriön julkaisuja 2003:5

Pääministeri Anneli Jäätteenmäen hallituksen ja pääministeri Matti Vanhasen hallituksen ohjelmat Rakennuslaki (132/99)

Selvitys teattereiden valtionosuusjärjestelmän toimivuudesta, Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2003:13

Selvitys teatteri- ja orkesterilain ulkopuolisten teatteri- ja tanssiryhmien toiminnasta ja taloudesta, Opetusministeriö, 2002

Suomen aluekehittämisstrategia 2013, Aluekehittämisstrategiatyöryhmän mietintö Sisäasiainministeriö 2003:10

Suomen arkkitehtuuripoliittikka. Valtioneuvoston arkkitehtuuripoliittinen ohjelma 17.12.1998, Opetusministeriö/ Taiteen keskustoimikunta, 1999.

Suuri kansallinen liikuntatutkimus 2001-2002. Aikuisliikunta. Suomen liikunnan ja urheilun julkaisusarja 5/02.

Suuri kansallinen liikuntatutkimus 2001-2002. Lapset ja nuoret. Suomen liikunnan ja urheilun julkaisusarja 4/02

Syrjästä esiin, Puheenvuoro kulttuurista ja kehityksestä Euroopassa, Eurooppa työryhmän raportti Euroopan neuvostolle, Euroopan neuvosto ja taiteen keskustoimikunnan tutkimus- ja tiedotusyksikkö, 1998

Taide on mahdollisuuksia -ehdotus valtioneuvoston taide- ja taiteilijapoliittiseksi ohjelmaksi, Taide- ja taiteilijapoliittinen toimikunta, TAO, Opetusministeriö 2002

Taiteen mahdollisuuksista enemmän, Taide- ja taiteilijapoliittisen ohjelmaehdotuksen oheisjulkaisu, Opetusministeriö 2002

Teatteri- ja orkesterilaki (730/1992)

Tehtävien delegointi- ja alueellistamismahdollisuudet sekä ydintoiminnan kehittäminen opetusministeriössä, Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2003:23

Tilastokeskus, ajankäyttötutkimus ja kulttuuritilastot Valtioneuvoston periaatepäätös taide- ja taiteilijapolitiikasta, Opetusministeriön julkaisuja 2003:20

Valtioneuvoston tulevaisuusselonteko eduskunnalle, Tasapainoisen kehityksen Suomi 2015, Valtioneuvoston kanslian julkaisusarja 2001/7

Valtionhallinnon toimenpiteiden vaikutusten arviointi liikunnan alueella. Liikuntapaikkarakentaminen ja liikunnan kansalaistoiminta. Arviointiraportti, Valtion liikuntaneuvosto, 5.5.2003.

OPETUSMINISTERIÖ

Undervisningsministeriet

MINISTRY OF EDUCATION

Ministère de l'Éducation

Julkaisumyynti:

Yliopistopaino

PL 4 (Vuorikatu 3)

00014 Helsingin yliopisto

puhelin (09) 7010 2369

faksi (09) 7010 2374

books@yopaino.helsinki.fi

www.yliopistopaino.helsinki.fi

ISBN 952-442-512-2 (nid.)

ISBN 952-442-518-1 (PDF)

ISSN 1458-8110